

V Effekterna av det statliga stödet

Utredarens tredje huvuduppgift är att utreda effekterna av det statliga stödet för allmänna samlingslokaler. Inom ramen för denna uppgift skall utredaren undersöka i vilken utsträckning målen för det statliga stödet uppnås och om någon förändring i detta avseende skett gentemot tidigare. Om en förändring har skett skall orsakerna belysas.

Som ett led i en bedömning av bidragssystemets effektivitet skall utredaren också se över handläggningen av ansökningar om statligt stöd för allmänna samlingslokaler. Därvid skall Samlingslokaldelegationens ansvar och uppgifter på området undersökas. Utredaren skall på grundval av vad som framkommit vid behov föreslå åtgärder som kan effektivisera det statliga bidragssystemet och därigenom öka möjligheterna att uppnå målen med det statliga stödet.

Utredaren skall även undersöka vilken betydelse det statliga respektive kommunala stödet för allmänna samlingslokaler har i dag när det gäller att skapa tillgång till ändamålsenliga samlingslokaler för föreningslivet och för andra möten mellan människor. Dessutom skall utredaren belysa utvecklingen av det kommunala stödet under de senaste decennierna.

I sin kartläggning om effekterna av det statliga stödet för allmänna samlingslokaler bedömde Boverket att konsekvenserna av ett minskat sådant stöd på kort sikt sannolikt kommer att leda till en utarmning av föreningslivet och andra inslag i umgänget människor emellan. På lång sikt kommer, enligt Boverket, ett minskat stöd att kunna vara förödande för beståndet av samlingslokaler. Det är närmare tio år sedan Boverket gjorde denna bedömning.

Under denna period har det statliga stödet för allmänna samlingslokaler minskat från 135 miljoner kronor budgetåret 1992/93 till 19 miljoner kronor budgetåret 2001. Här skall dock noteras att det höga beloppet i början av 1990-talet föranleddes av

extraanslag för arbetsmarknadsåtgärder. Det ordinarie anslaget uppgick till 80 miljoner kronor. Utredaren skall undersöka om de minskade statliga resurserna fått den negativa effekt som Boverket bedömde att minskningen skulle kunna få. Därvid skall utredaren undersöka om de minskade resurserna på annat sätt påverkat tillgången till samlingslokaler, t.ex. om minskningen medfört att andra typer av lokaler ställts till föreningslivets förfogande. Utredaren skall också undersöka om och hur det minskade statliga stödet påverkat kommunernas benägenhet att stödja allmänna samlingslokaler.

Därtill skall utredaren beskriva den verksamhet som bedrivs av samlingslokalorganisationerna, Folkets Hus och Parker, Bygdsgårdarnas Riksförbund och Riksföreningen Våra Gårdar, samt utreda deras behov av ekonomiskt stöd.

8 Det statliga och kommunala stödet till allmänna samlingslokaler

8.1 Hanteringen av det statliga stödet

8.1.1 Fördelningen av det statliga stödet till allmänna samlingslokaler

Det har sedan flera decennier lämnats såväl statligt som kommunalt stöd för anordnandet av nya samlingslokaler och för bevarandet av befintliga sådana lokaler. Det statliga stödet är ett investeringsstöd, inte ett underhålls- eller driftstöd. Ärenden om fördelning av det statliga stödet till allmänna samlingslokaler, till vissa icke-statliga kulturlokaler och till folktopsteatrar avgörs av Samlingslokaldelegationen som finns vid Boverket. Delegationen består av en ordförande och högst sju andra ledamöter som utses av regeringen för en bestämd tid.

Bidragsgivningen styrs av förordningen (1996:1593) om bidrag till allmänna samlingslokaler. För tillämpningen av förordningen har Boverket fastställt föreskrifter om bidrag till allmänna samlingslokaler (BFS 1997:25 ASL 2). Dessa dokument återges i *bilaga 2*.

Enligt förordningen får bidrag lämnas till sådana aktiebolag, stiftelser eller föreningar som arbetar utan vinstsyfte och är fristående från en kommun eller kommunala företag. Med allmän samlingslokal avses en lokal som på en ort som hålls öppen och tillgänglig för föreningslivets möten, studieverksamhet, kulturell verksamhet, förströelse, fritidssysselsättning eller någon annan liknande verksamhet.

Statligt bidrag till en allmän samlingslokal får enligt förordningen lämnas för

- köp eller nybyggnad,
- ombyggnad och standardhöjande reparationer som inte är av ringa omfattning, eller
- handikappanpassning som utförs utan samband med ovanstående åtgärder

För bidrag till köp, nybyggnad, ombyggnad och standardhöjande reparationer krävs att kommunen lämnar bidrag med minst 30 procent av det bidragsunderlag som berättigar till det statliga bidraget.

Om ett köp är fullbordat när delegationen prövar ansökan kan bidrag lämnas bara om den sökande har haft synnerliga skäl för att genomföra köpet före bidragsbeslutet. På samma sätt kan bidrag lämnas för en ny- eller ombyggnad, som har påbörjats när en ansökan om bidrag prövas, bara om sökanden har haft synnerliga skäl för att påbörja arbetena före bidragsbeslutet.

För att få bidrag krävs det vidare

- att det finns ett varaktigt behov av lokalen på orten,
- att lokalen kommer att fylla skäliga krav på god standard,
- att lokalen kommer att hållas tillgänglig för varje organisation eller grupp med organiserad verksamhet som är verksam inom orten och att detta sker opartiskt, i skälig omfattning och på skäliga villkor,
- att lokalen har eller förväntas få en allsidig användning, och
- att det finns goda ekonomiska förutsättningar att driva och förvalta lokalen.

Till ansökan skall bifogas en karta som visar upptagningsområdet samt om det finns andra allmänna samlingslokaler inom området. Även antalet invånare inom upptagningsområdet skall redovisas. Lokalens nuvarande användning och tänkta användning efter byggåtgärder skall beskrivas. Det bör framgå om drift och skötsel sker i samverkan med annan. Det skall också framgå om andra föreningar eller andra intressenter har anmält intresse av lokalen och åtagit sig visst ansvar för drift och skötsel av lokalen.

8.1.2 Bidragsunderlag och bidragets storlek

När det gäller bidrag till köp, nybyggnad, ombyggnad och standardhöjande reparationer skall bidraget beräknas på grundval av ett bidragsunderlag som motsvarar kostnaden för en åtgärd på ytor upp till högst 1 000 kvadratmeter och som är skälig med hänsyn till projektets art och omfattning.

I bidragsunderlaget får följande kostnader räknas in:

- utrymmen för ungdomsverksamhet om de inryms i samma byggnad,
- utrymmen för den allmänna samlingslokalens skötsel,
- konstnärlig utsmyckning som uppgår till högst en procent av bidragsunderlaget. Om det finns särskilda skäl får kostnader för konstnärlig utsmyckning eller anskaffning av inventarier som sammanlagt uppgår till högst fem procent av bidragsunderlaget räknas in i underlaget.

Bidragsunderlaget skall beräknas på samlingslokalens hela yta efter det att byggprojekt har genomförts. Utrymmen för samlingslokalens skötsel är expedition samt städ- och personalutrymmen. Om en befintlig samlingslokal består av utrymmen som inte längre är användbara som samlingslokal, kan Boverket ta hänsyn till detta när bidragsunderlaget beräknas. I bidragsunderlaget får, utöver skäliga faktiska kostnader för byggnadsåtgärder, inräknas skäligt värde av eget arbete, dock högst 20 procent av underlaget.

Bidrag får lämnas med ett belopp som uppgår till högst 50 procent av bidragsunderlaget. Bidrag får lämnas för handikappanpassning till hela kostnaden, dock högst med 165 000 kronor. En förutsättning är att en sådan anpassning inte ingår i någon annan åtgärd som får bidrag från delegationen.

8.1.3 Förfarandet i bidragsärenden

Ansökan om bidrag ges in till Boverket. Boverket fördelar de medel som är tillgängliga under ett budgetår vid ett tillfälle före utgången av maj året efter det att ansökningarna har kommit in till verket. För budgetåret 2003 uppgår anslaget 30:2 till 29 mkr medan anslagsposten som disponeras av Boverket för beslut är 23,5 mkr. 4 mkr förmedlas av Ungdomsstyrelsen efter ansökan från SamSam till samlingslokalförningarnas riksorganisationer. 1,5 mkr. står till

regeringens disposition för aktiviteter i eller i anslutning till allmänna samlingslokaler som syftar till att stärka den demokratiska infrastrukturen.

Till ansökan skall fogas en plan för lokalernas användning samt en långtidsbudget. Skälen till ansökan om bidrag skall redovisas och planerade byggåtgärder skall beskrivas översiktligt. Plan, fasad och sektionsritningar i skala 1:100 samt uppmättningsritning och situationsplan skall bifogas.

De beräknade kostnaderna för byggprojektet skall redovisas. Till ansökan skall bifogas en finansieringsplan för köpet eller det byggprojekt som avses med ansökningsplanen samt budget för drift av lokalen efter det att projektet har genomförts. Sökanden skall också bifoga ett protokollsutdrag eller annan handling som visar att kommunen har åtagit sig att medverka i finansieringen av projektet med minst 30 procent av det bidragsunderlag som Boverket fastställer i ärendet.

Långtidsbudget för minst fem år efter bidragsåret skall redovisa beräknade kostnader för driften av lokalen, inklusive kapitalkostnader, och för verksamheten. Den tänkta finansieringen skall beskrivas. Om beräkningarna bygger på långsiktiga åtaganden från annan än sökanden, skall kopia på avtal eller andra skriftliga åtaganden bifogas.

Stadgar, bolagsordning eller motsvarande handling skall bifogas, samt årsredovisning och verksamhetsberättelse för det senaste verksamhetsåret. Årsredovisning kan lämnas på blankett som Boverket fastställt. Bestyrkt uppgift om firmatecknare skall lämnas.

Om den sökande inte själv äger lokalen eller marken som den är uppförd på skall nyttjanderättsavtal bifogas, som ger sökanden fri dispositionsrätt under minst 25 år från tidpunkten för beslut i ärendet. Av avtalet skall också framgå att bidraget kommer att tillförsäkras sökanden och hur det skall ske.

Om en ansökan avser bidrag till ett byggnadsprojekt, skall den sökande förbinda sig att

- utföra projektet inom den tid som Boverket bestämmer,
- iaktta de bestämmelser om projektets utförande i övrigt som verket meddelar,
- lämna verket en fullständig redovisning av kostnaderna för projektet, samt
- hålla byggnaden tillgänglig för besiktning.

8.1.4 Besiktning och utbetalning av bidraget

När ett byggnadsprojekt har färdigställts skall byggnaden besiktigas. Besiktning skall ske på den sökandes bekostnad genom en besiktningsman som Boverket anvisar. Förslag skall lämnas på besiktningsman för granskning av det genomförda projektet och för granskning av kostnaderna för det. De föreslagna personernas kvalifikationer skall redovisas.

Besiktningensprotokollet skall visa att projektet har genomförts i enlighet med de förutsättningar som låg till grund för Boverkets beslut i ärendet. Om avvikelse har skett skall skälen till avvikelsen anges. Kostnadsgranskningen skall redovisa summan av de i projektet nedlagda kostnaderna. I de fall både bidragsberättigade åtgärder och inte bidragsberättigade åtgärder har genomförts, skall kostnaderna delas upp.

Enligt Boverkets föreskrifter skall ansökan om utbetalning ske snarast när projektet är genomfört och besiktigat. Ansökan skall komma in till Boverket senast två år efter det att bidraget beviljades, om inte Boverket bestämmer annat i det enskilda fallet. Till ansökan skall fogas besiktningensprotokoll och redogörelse för granskning av projektkostnaderna.

Boverket får återkalla ett bidragsbeslut, om de förutsättningar som låg till grund för beslutet inte längre finns och bidraget inte har betalats ut. Om bidraget har betalats ut, får Boverket besluta om återbetalning av bidraget helt eller delvis endast om

- mottagaren genom oriktiga uppgifter eller på något annat sätt har förorsakat att bidrag felaktigt har lämnats eller lämnats med för högt belopp,
- bidraget i annat fall felaktigt har lämnats eller lämnats med för högt belopp och mottagaren skäligen borde ha insett detta, eller
- lokalen utan medgivande av Boverket upphör att vara allmän samlingslokal innan 25 år förflutit från den dag då ansökan om bidrag gavs in till verket.

Boverkets beslut om återbetalning av bidrag får överklagas hos regeringen. I övrigt kan verkets beslut inte överklagas.

8.2 Bidrag till riksorganisationerna.

8.2.1 Riksorganisationernas tillkomst och finansiering

I avsnitt 3 har utvecklingen av de allmänna samlingslokalernas centrala organisationer översiktligt redovisats. En bidragande orsak till att de bildades i början av 1940-talet var säkerligen det statliga stödets tillkomst. När 1942 års riksdag beslutade om statligt stöd till allmänna samlingslokaler växte behovet av rådgivning till de lokalägande föreningarna, eftersom det ställdes vissa krav på ansökningshandlingarna.

Folkets Parkers Centralorganisation (FPC) hade visserligen bildats redan 1906. Men 1937 bildades Folketshusföreningarnas Riksorganisation. 1999 bildade Folkets Hus Riksorganisation och Folkparkernas Centralorganisation en ny gemensam riksorganisation, Riksorganisationen Folkets Hus och Parker.

År 1942 bildades Ordenshusens Riksförening i syfte att vara ett sammanhållande organ för de allmänna samlingslokaler som nykterhetsrörelsen ägde och förvaltade. År 1953 omorganiserades riksorganisationen till Riksföreningen Våra Gårdar. Bygdegårdarnas Riksförbund (BR) bildades 1944.

De centrala organisationernas verksamhet finansieras till viss del av medlemsavgifter från medlemsföreningarna. För Folkets Hus och Parker var de totala intäkterna 92,5 miljoner kronor 2002, varav drygt hälften beräknades som nettoomsättning. Det fanns 40 anställda i de ideella föreningarna och 15 i programbolag m.fl. Av de totala intäkterna kom 11,5 miljoner kronor i form av medlemsavgifter.

De totala intäkterna för Bygdegårdarnas Riksförbund 2002 var 12,8 miljoner kronor. Enligt BR:s verksamhetsberättelse för 2002 var intäkten från medlemsavgifter på drygt 2,4 miljoner kronor. Medlemsavgiften består av en grundavgift på 800 kr och en uttaxering på 3 kr/m². BR har ett tiotal fast anställda samt ett par projektanställda på det centrala kansliet. Däremot har man inte några fast anställda ute i distriktsorganisationerna.

De totala intäkterna för Våra Gårdar uppgick år 2000 till 9,3 miljoner kronor. Intäkterna från medlemsavgifterna var 783 000 kronor. VG har 6 fast anställda personer på kansliet. Sedan oktober 2001 har Våra Gårdar ett liknande system som BR för att beräkna medlemsavgiften. Den baseras på en fast avgift och varje byggnads totala våningsyta:

- en fast avgift för alla medlemmar på 400 kronor.
- en rörlig del på 3 kr/m² för ytor upp till 1 000 m².
- en fast avgift på 300 kronor för ytor över 1 000 m².

Detta medför en högsta medlemsavgift på 3 700 kronor.

8.2.2 Det statliga stödet till riksorganisationerna

Riksdagen beslutade 1973 om en genomgripande revidering av stödet till de allmänna samlingslokalerna. I det sammanhanget beslutades att ett särskilt stöd borde utgå för att täcka de kostnader som de samlingslokalägande föreningarnas riksorganisationer åsamkades för sitt biträde i den statliga stödverksamheten.

Bidraget var en ersättning till riksorganisationerna för att de skulle utföra följande uppgifter:

- allmän information och rådgivning till medlemmarna i frågor som rör investeringar, drift och förvaltning, ekonomi, skatter, juridik, arbetsgivarroll mm.
- arbete i anslutning till medlemmarnas ansökningar om statligt stöd, samt
- gemensamt tekniskt och ekonomiskt utrednings- och utvecklingsarbete avseende allmänna samlingslokaler.

Det hade utgått ett årligt statligt bidrag till de tre riksorganisationerna sedan 1947. Bidraget var på 45 000 kr och delades lika mellan organisationerna. Stödet avsågs vara en kompensation för de kostnader som dessa hade för sin medverkan i den statliga lån- och bidragsgivningen genom service och rådgivning.

I betänkandet "Finansiering av allmänna samlingslokaler" (SOU 1971:92) föreslog utredaren att bidraget borde höjas avsevärt. Stödet för organisationernas direkta arbete med statens verksamhet för allmänna samlingslokaler borde enligt utredaren tolkas som statens ersättning för de insatser som riksorganisationerna gjorde på detta område. Utan organisationernas arbete skulle staten få ta kostnaden för arbetsuppgifterna i ett annat sammanhang, eftersom arbetsuppgifterna under alla omständigheter måste utföras om staten ville fortsätta sitt bidrags- och lånestöd till samlingslokalerna.

Utredaren kom fram till att kostnaderna inte borde understiga ett sammanlagt belopp av 700 000 kronor. Han föreslog att det

årliga stödet till riksorganisationernas allmänna kontakt- och informationsverksamhet skulle utgå med ett fast belopp om 180 000 kronor som skulle delas lika mellan riksorganisationerna.

För organisationernas arbete med den statliga lån- och bidragsgivningen föreslog utredaren ett belopp om 320 000 kronor per år att fördelas mellan organisationerna i proportion till de sammanlagda beloppen av de statliga bidrag och lån som hade förmedlats av respektive organisation under de tre år som låg närmast före det budgetår under vilket beslut fattats. Dessutom föreslog utredaren att 200 000 kr skulle ges för organisationernas gemensamma tekniska och ekonomiska utrednings- och utvecklingsarbete avseende allmänna samlingslokaler.

Som tidigare redovisats i avsnitt 4.4.3 föreslog regeringen i budgetpropositionen för 1999 (prop. 1998/99:1, UO17) att anslaget "N1 Bidrag till allmänna samlingslokaler" skulle avskaffas. Däremot ansåg regeringen att bidraget till riksorganisationerna skulle finnas kvar och föreslog att 4 miljoner kronor för ändamålet skulle anvisas från anslaget M2 Bidrag till nationell och internationell ungdomsverksamhet m.m. Regeringens bedömning var att ett ökat samarbete mellan samlingslokalorganisationerna och ungdomsföreningarna skulle göra att ungdomars generella användning av samlingslokalerna därmed skulle kunna ökas.

Riksdagen avlog dock regeringens förslag om att avskaffa anslaget N1 Bidrag till allmänna samlingslokaler. Anslaget bibehölls och 15 miljoner kronor anvisades. Riksdagen biföll dessutom förslaget om att bidraget på 4 miljoner kronor till riksorganisationerna skulle finnas kvar och att det skulle anvisas från anslaget M2 Bidrag till nationell och internationell ungdomsverksamhet m.m. Från budgetåret 2001 redovisas anslaget till riksorganisationerna under Boverkets anslag Bidrag till allmänna samlingslokaler, men förmedlas av Ungdomsstyrelsen.

8.2.3 Fördelningen av bidraget till samlingslokalorganisationerna

I anslutning till behandlingen av budgetpropositionen för 2002 beslutade riksdagen att Ungdomsstyrelsen även fortsättningsvis skulle fördela bidraget till riksorganisationerna för informationsinsatser och utredningsarbete avseende ungdomars nyttjande av

samlingslokaler. Den s.k. ungdomssatsningen gäller således fortfarande.

I sin årsredovisning för 2002 redovisade Ungdomsstyrelsen att man i enlighet med regleringsbrevet hade fördelat 4 miljoner kronor från anslaget "30:2 Bidrag till allmänna samlingslokaler, för ungdomars nyttjande av samlingslokaler". Bidraget hade fördelats enligt en gemensam ansökan från de samlingslokalägande riksorganisationernas samarbetskommitté, SamSam, på följande sätt:

- Bygdegårdarnas riksförbund 1 051 154 kronor (26,2 %)
- Riksföreningen Våra Gårdar 813 822 kronor (20,3 %)
- Folkets Hus och Parker (Folkets Hus) 1 088 274 kronor (27,2 %)
- Folkets Hus och Parker (Folkparker) 716 750 kronor (17,9 %)
- SamSam 330 000 kronor (8,3 %)

I årsredovisningen redogjorde Ungdomsstyrelsen för det utvecklingsarbete och informationsinsatser med inriktning mot ungdomar som hade genomförts av riksorganisationerna.

- Bygdegårdarnas riksförbund hade till exempel arbetat för att vidareutveckla den verksamhet som man startade i och med Bygdegårdarnas ungdomsår 2001. En ungdomskonsulent hade anställts och ett s.k. Ungdomslyft hade initierats med bland annat Ungdomsveckor och en digital satsning. Man hade utarbetat ett särskilt informationsmaterial "Starta ungdomsverksamhet" för att sprida goda exempel.
- Folkets Hus och Parker hade inrättat en tjänst med särskild inriktning på utveckling av ungdomsverksamhet. För att utveckla och informera om ung kultur i förorten hade man startat projektet "Kultur i kvarteret" i samverkan med en rad andra organisationer. En film "Art the Bridge" hade producerats i syfte att synliggöra hiphopkulturen och då särskilt graffiti.
- Bygdegårdarna och Folkets Hus och Parker deltog gemensamt i ett särskilt utvecklingsarbete för att lyfta fram ungt arrangörskap. I samverkan med bland andra Riksteatern anordnades Ungkulturdagarna.

- Riksföreningen Våra Gårdar bedrev ungdomsverksamhet i nära samarbete med de ungdomsorganisationer som finns knutna till nykterhetsrörelsen. Utvecklings- och informationsinsatserna var framför allt inriktade på att tillhandahålla drogfria lokaler och att skapa engagemang bland unga för ett drogfritt liv.

8.2.4 Kulturbidrag till riksorganisationerna

Som tidigare redovisats genomför riksorganisationerna en stor mängd kulturaktiviteter. Genom resurser som Statens Kulturråd ställer till förfogande förvärvar Våra Gårdar Bygdegårdarnas Riks-förbund och Folkets Hus och Park konst som deponeras i lokaler runt om i landet eller används i de tematiska vandringsutställningar som produceras. I samarbete med Riksteatern, Rikskonserter och Riksutställningar tar riksorganisationerna fram föreställningar och kulturevenemang som sedan de lokala samlingslokal-föreningarna genomför tillsammans med kulturföreningar, teaterföreningar, musikföreningar m.fl.

Detta statliga kulturstöd tillkom i mitten av 1970-talet då också Statens Kulturråd inrättades. Till en början var det endast Folk-parkerna och Folkets Hus som fick bidrag till kulturverksamhet. De övriga organisationerna tillkom 10 år senare. 2003 omfattade anslaget sammanlagt 11,9 miljoner kronor. Den senaste höjningen av anslaget var 1996 då det höjdes med 4 miljoner kronor. Anslaget fördelades 2002 enligt följande:

- Folkets Hus och Parker 10,8 miljoner kronor
- Bygdegårdarna 0,8 miljoner kronor
- Våra Gårdar 0,35 miljoner kronor.

Till riksorganisationerna utgår också stöd till konstköp som 2003 uppgår till 3,9 miljoner kronor. 35 procent av anslaget, eller 1,37 miljoner kronor, går till Folkets Hus och Parker som bidrag till fast konst i form av skulpturer i Folkparkerna. 65 procent av anslaget, eller 2,53 miljoner kronor, fördelas av SamSam enligt följande:

- Folkets Hus och Parker 1,14 miljoner kronor
- Bygdegårdarna 0,86 miljoner kronor
- Våra Gårdar 0,53 miljoner kronor.

Därutöver utgick under 2003 utställningsersättning till Folkets Hus och Parker med 100 000 kronor till vandringsutställningar. Ersättning till Folkparkernas artistförmedling utgick med 631 000 kronor. Folkets Hus och Parker fick också stöd till film- och biografverksamhet från Svenska Filminstitutet under 2003 med 2,15 miljoner kronor.

Sammantaget fick således riksorganisationerna 18,73 miljoner kronor i statliga kulturstöd under 2003. Dessa fördelades enligt följande:

- Folkets Hus och Parker 16,19 miljoner kronor
- Bygdegårdarna 1,66 miljoner kronor
- Våra Gårdar 0,88 miljoner kronor.

Inom Statens Kulturråd genomförs för närvarande en analys av effekterna av anslaget Bidrag till allmän kulturverksamhet, utveckling samt internationellt kulturutbyte och samarbete. Effekterna av stödet har tidigare inte studerats i annan form än genom organisationernas bidragsredovisningar till Statens Kulturråd.

8.3 Uppgifter om ansökningar och bidrag

8.3.1 Ansökningar om stöd från Samlingslokaldelegationen

De nya reglerna för det statliga stödet trädde i kraft 1997. Med hänsyn till vissa övergångsregler kan det därför vara lämpligt att studera hur bidraget till allmänna samlingslokaler har fördelats fr.o.m. budgetåret 1998.

Mellan åren 1998 och 2003 behandlade Samlingslokaldelegationen totalt 981 projektansökningar, dvs. i genomsnitt 163 per år. Av de 981 projektansökningarna avsåg 560 ny-,om- eller tillbyggnader samt standardhöjande åtgärder, dvs. i genomsnitt 93 per år. Dessutom ansökte 421 föreningar, eller i genomsnitt 70 föreningar per år, om bidrag för handikappanpassning. Stödet till handikappanpassning redovisas i avsnitt 6.2.4.

Det totala belopp som söktes under åren 1998–2003 var följande:

1998	105 miljoner kronor.
1999	105 miljoner kronor
2000	84 miljoner kronor
2001	74 miljoner kronor
2002	60 miljoner kronor
2003	60 miljoner kronor

Sammanställningen visar att det totala belopp som sökts har minskat med 40 procent mellan 1998 och 2003.

Av tabell 15 framgår den procentuella fördelningen av ansökningar för ny-, om- eller tillbyggnader samt standardhöjande åtgärder på lokaltyper under åren 1998–2002.

Tabell 15. Procentuell fördelning av ansökningar på lokaltyper 1998–2002

Lokaltyp	1998	1999	2000	2001	2002	Genomsnitt
BR	36	37	38	29	31	34
FHP	30	23	17	22	8	20
VG	15	14	13	12	22	15
Övriga	19	26	32	37	38	30

Källa: Boverket.

Tabellen visar att under perioden 1998–2002 minskade andelen av ansökningar från Folkets Hus och Parker medan andelen ansökningar från kategorin övriga visar en ökande tendens.

Mellan åren 1998 och 2002 omfattade 462 projektansökningar totalt 561 olika byggnadsåtgärder. Av de 561 byggnadsåtgärderna avsåg.

- 12 procent nybyggnad
- 33 procent ombyggnad
- 20 procent tillbyggnad
- 34 procent standardhöjande åtgärder.

De 561 byggnadsåtgärderna fördelades på de olika typerna av samlingslokaler enligt följande:

- 39 procent bygdegårdsföreningar.
- 21 procent Folkets Hus och Parker.
- 14 procent Våra Gårdar.
- 26 procent kategorin övriga samlingslokalföreningar.

8.3.2 Fördelning av bidrag på de olika åtgärderna

Följande bidragsbelopp utgick mellan 1998 och 2003:

1998	36 miljoner kronor.
1999	15 miljoner kronor
2000	15 miljoner kronor
2001	15 miljoner kronor
2002	25 miljoner kronor
2003	23,5 miljoner kronor

Av 981 projektansökningarna under perioden 1998 och 2003 beviljades 41 procent, eller 402 föreningar, statligt stöd. Av de 981 projektansökningarna gällde 560 ny-, om- eller tillbyggnader samt standardhöjande åtgärder. Av dessa beviljades 43 procent, eller 239 föreningar, stöd. Det innebär att knappt 40 föreningar per år beviljades sådant stöd. Stödet till handikappanpassning redovisas i avsnitt 6.2.4.

Av tabell 16 framgår den procentuella fördelningen av beslut om stöd för ny-, om- eller tillbyggnader samt standardhöjande åtgärder på lokaltyper under åren 1998–2002.

Tabell 16. Procentuell fördelning av beviljade ansökningar på lokaltyper 1998–2003

Lokaltyp	1998	1999	2000	2001	2002	Genomsnitt
BR	47	41	37	36	47	42
FHP	21	25	15	37	20	23
VG	14	17	18	3	13	13
Övriga	18	17	30	24	20	22

Källa: Boverket.

En jämförelse mellan den procentuella fördelningen av ansökningar i tabell 14 och beviljade ansökningar i tabell 15 visar att av bygdegårdsföreningarna var andelen som beviljades stöd tio procentenheter större än av de som ansökte. För kategorin ”övriga” var det tvärtom. Andelen som beviljades stöd var tio procentenheter lägre än av de som ansökte.

Av tabell 17 framgår hur det statliga stödet fördelas på de olika åtgärderna, antal projektstöd 1998–2002

Tabell 17. Antal projektstöd 1998–2002

Typ av åtgärd	1998	1999	2000	2001	2002	Totalt
Nybyggnad	2	4	2	1	3	12
Ombyggnad	24	10	10	16	20	80
Tillbyggnad	14	10	10	11	9	54
Standarshöjning	21	8	31	19	18	97
<i>Summa</i>	61	32	53	47	50	243

Källa: Boverket.

Av de 561 byggnadsprojekten var det 243, dvs. 43 procent av de olika byggnadsåtgärderna som beviljades statligt stöd under perioden 1998–2002.

Av dessa avsåg.

- 5 procent nybyggnad
- 33 procent ombyggnad
- 22 procent tillbyggnad
- 40 procent standardhöjande åtgärder.

Jämfört med ansökningarna var det en mindre andel av de byggnadsåtgärder som avsåg nybyggnad som beviljades stöd, 10 respektive 5 procent. När det gäller standardhöjande åtgärder var det en större andel som beviljades stöd jämfört med ansökningarna, 40 respektive 34 procent.

Av tabell 18 framgår hur bidraget har fördelats på de olika samlingslokalföreningarna.

Tabell 18. Fördelning av stödet på samlingslokalföreningar

Typ av åtgärd	BR	FHP	VG	Övriga	Totalt
Nybyggnad	2	3	2	5	12
Ombyggnad	49	13	4	14	80
Tillbyggnad	32	9	3	10	54
Standarshöjning	30	30	18	19	97
<i>Summa</i>	113	55	27	48	243

Källa: Boverket.

Av tabellen framgår att av de 243 föreningar som beviljades bidrag var

- 47 procent bygdegårdsföreningar.
- 22 procent medlemsföreningar i Folkets Hus och Parker.
- 11 procent medlemsföreningar i Våra Gårdar.
- 20 procent i kategorin ”övriga samlingslokal-föreningar”.

Av tabell 19 framgår det genomsnittliga bidragsbeloppet som beviljades för de olika typernas av byggnadsåtgärder.

Tabell 19. Genomsnittliga bidragsbelopp (Mkr)

Typ av åtgärd	1998	1999	2000	2001	2002	Medelvärde
Nybyggnad	2,7	1,4	1,3	3,0	3,5	2,3
Ombyggnad	0,91	0,64	0,37	0,42	0,33	0,57
Tillbyggnad	0,71	0,61	0,44	0,53	0,49	0,57
Standardhöjning	0,22	0,19	0,19	0,18	0,20	0,20

Källa: Boverket.

Under åren 2001 och 2002 fördubblades de genomsnittliga bidragsbeloppen för nybyggnation jämfört med åren innan. För om- och tillbyggnad var tendensen att det genomsnittliga bidragsbeloppet halverades under tidsperioden. För standardhöjande åtgärder var det genomsnittliga bidragsbeloppet per år i stort sett oförändrat, cirka 200 000 kronor.

8.4 Kommunalt driftbidrag till allmänna samlingslokaler

8.4.1 Boverkets undersökning 1992

Enligt förordningen (1996:1593) om bidrag till allmänna samlingslokaler ställs det krav på viss kommunal delfinansiering för att statligt stöd skall kunna lämnas. Enligt Boverkets enkät 1992 var merparten av samlingslokal-föreningarna beroende av kommunalt driftstöd för att kunna bedriva verksamhet i sina lokaler. Föreningarna hade ofta inte resurser för mer än det mest nödvändiga underhållet, varför det löpande underhållet ofta var eftersatt. Det fanns således ett behov av samhällsstöd, inte bara för investeringar, utan även för drift och underhåll av allmänna samlingslokaler.

Enligt Boverket redovisade 1 000 av samlingslokalföreningarna att man hade fått kommunala driftsbidrag under 1991. Sammanlagt uppgick det av föreningarna redovisade kommunala driftstödet till 169 miljoner kronor. 75 procent hade fått mindre än 50 000 kronor. De 1 000 föreningarna hade fått följande belopp fördelat efter storleken på beloppet:

- 21,5 procent hade fått mindre än 5 000 kronor
- 10 procent hade fått mellan 5 000 och 10 000 kronor
- 25 procent hade fått mellan 10 000 och 20 000 kronor
- 20 procent hade fått mellan 20 000 och 50 000 kronor
- 10 procent hade fått mellan 50 000 och 100 000 kronor
- 10 procent hade fått mellan 100 000 och 250 000 kronor
- 2,3 procent hade fått mer än 1 000 000 kronor.

Kommunalt driftstöd lämnades under år 1991 med i genomsnitt ca 280 kr/m². Av de kommuner som besvarade enkäten 1992 uppgav drygt 80 procent att man hade lämnat driftstöd till samlingslokaler under 1991. Det sammanlagda beloppet uppgick till drygt 213 miljoner kronor. Det genomsnittliga stödet per kommuninvånare uppgick till knappt 50 kr per person under 1991.

8.4.2 Kommunalt driftstöd 2002

I samlingslokalenkäten 2002 tillfrågades samlingslokalföreningarna om de hade fått kommunalt driftstöd under 2001. 554 föreningar svarade att de hade fått kommunalt driftstöd. Svaren redovisas i tabell 20.

Tabell 20. Procentuell fördelning av samlingslokaler som har fick kommunalt driftstöd under 2001 (tkr)

Nivå på driftstödet	BR	FHP	VG	Övriga
<5	7	3	10	45
<10	16	2	24	
<20	27	7	20	45
<50	32	20	33	0
<100	9	17	5	0
<250	8	19	1	10
<1000	0	23	6	0
>1000	0	8	0	0

Källa: Samlingslokalkäten.

Av de 819 föreningar som besvarade enkäten var det 554 föreningar, eller 68 procent, som svarade att de hade fått stöd. En stor andel svarade inte alls på frågan. Fördelningen på de olika stödbeloppen visar följande:

- 7 procent fick mindre än 5 000 kronor.
- 12 procent fick mellan 5 och 10 000 kronor.
- 20 procent fick mellan 10 och 20 000 kronor.
- 28 procent fick mellan 20 och 50 000 kronor.
- 11 procent fick mellan 50 och 100 000 kronor.
- 10 procent fick mellan 100 och 250 000 kronor.
- 9 procent fick mellan 250 000 kr och 1 miljon kronor.
- 3 procent fick över 1 miljon kronor.

Sammanställningen visar också att 83 respektive 88 procent av bygdegårdarna och medlemmarna i Våra Gårdar fick mindre än 50 000 kr i driftstöd. 88 procent av medlemmarna i Folkets Hus och Parker fick över 50 000 kr i driftstöd. En jämförelse mellan uppgifterna om kommunalt driftstöd i de båda enkäterna redovisas i tabell 21.

Tabell 21. Procentuell fördelning efter storleken på det kommunala driftstödet

Nivå på driftstödet	Boverksenkäten	Samlingslokalenkäten
<5	22	7
<10	10	12
<20	25	20
<50	20	28
<100	10	11
<250	10	10
<1000	8	9
>1000	2,3	2,7

Källa: Boverksenkäten och Samlingslokalenkäten

Jämförelsen mellan enkäterna visar en viss överensstämmelse. 1991 fick 77 procent av samlingslokalerna mindre än 50 000 kr i driftstöd. 2001 var det 68 procent som fick motsvarande belopp. Det som främst skiljer mellan åren är den andel som hade fått mindre än 5 000 kronor. i stöd. Det beror sannolikt på att i samlingslokalenkäten ingår endast 30 av de 300 samlingslokaler av kategorin "övriga" som ingick i 1992 års undersökning. Dessa lokaler är ofta små och får troligen mindre belopp i kommunal driftstöd.

Av samlingslokalsenkäten framgår att 70 procent av samlingslokalerna inte har fått besked från kommunen om fortsatt kommunalt driftstöd. Av de föreningar som hade fått besked från kommunen, hade 39 procent fått beskedet att stödet skulle minska framöver. Knappt 54 procent hade fått besked att stödet troligen kommer att vara oförändrat.

Av de 249 kommuner som besvarade kommunenkäten 2002 var det 222, eller 89 procent, som angav att de ger direkt ekonomiskt stöd för drift och underhåll till de allmänna samlingslokalerna. En jämförelse med Boverkets enkät 1992 visar att det då var drygt 94 procent av kommunerna som angav att man hade lämnat driftstöd till samlingslokaler under 1991.

I kommunenkäten 2002 tillfrågades kommunerna om hur driftstödet hade utvecklats under de senaste tio åren. Svaren framgår av tabell 22.

Tabell 22. Utvecklingen av driftstödet i kommunerna under de senaste 10 åren

Utveckling	Kommuner som ger stöd (222)	Kommuner som inte ger stöd (27)
Stödet har ökat	23	
Stödet har minskat	35	37
Stödet är oförändrat	41	44
Ej svar	1	19

Källa: Samlingslokalkenketen.

Av tabellen framgår att av de 222 kommuner som gav direkt ekonomiskt stöd 2002 angav 76 procent att stödet hade varit oförändrat eller minskat under de senaste tio åren: Med tanke på att inflationen har varit ca 15 procent under perioden innebär ett oförändrat anslag i praktiken en minskning. Av de 27 kommuner som inte gav direkt ekonomiskt stöd svarade 12 kommuner, eller 44 procent, att stödet hade varit oförändrat under perioden, vilket bör tolkas som att de inte heller tidigare hade givit något stöd. 10 kommuner, eller 37 procent, hade minskat sitt stöd, dvs. avskaffat stödet.

Kommunerna tillfrågades också om hur de tror att driftstödet kommer att utvecklas under de närmaste tio åren. Svaren framgår av tabell 23.

Tabell 23. Utvecklingen av driftstödet i kommunerna under de närmaste åren

Utveckling	Andel av kommunerna
Stödet kommer att öka	8
Stödet kommer att minska	22
Stödet kommer att vara oförändrat	69
Ej svar	1

Källa: Samlingslokalkenketen.

Av de 222 kommuner som ger direkt ekonomiskt stöd bedömer 69 procent att stödet kommer att vara oförändrat under de närmaste åren. 22 procent bedömer att det kommer att minska. Endast 8 procent bedömer att det kommer att öka.

8.4.3 Jämförelse av det kommunala driftstödet mellan 1991 och 2001

En jämförelse av det kommunala driftstödet mellan 1991 och 2001 visar följande:

	Antal
• Kommuner som gav driftstöd 1991	196 (94 %)
• Kommuner som gav driftstöd 2001	222 (89 %)
• Kommuner som gav driftstöd både 1991 och 2001	166 (91 %)
• Kommuner som gav driftstöd 1991 men inte 2001	16
• Kommuner som gav driftstöd 2001 men inte 1991	56

Boverksenkäten 1992 besvarades av 208 kommuner. Av dessa uppgav 12 kommuner, eller 6 procent, att de inte gav något driftstöd 1991. Omräknat till samtliga dåvarande 287 kommuner skulle det innebära att 17 kommuner inte gav driftstöd 1991.

2002 års kommunenkät besvarades av 249 kommuner. Av dessa uppgav 27 kommuner, eller 11 procent, att de inte gav något driftstöd 2001. Omräknat till samtliga 289 kommuner skulle det innebära att 31 kommuner inte gav driftstöd 2001. Jämfört med 1991 skulle det innebära att antalet kommuner som inte ger driftstöd skulle ha ökat med 14 under den senaste tioårsperioden.

Av de 196 kommuner som 1991 uppgav att man gav driftstöd angav 167 kommuner ett belopp. En summering visar att det sammanlagda beloppet 1991 för driftstöd i dessa kommuner uppgick till 217 miljoner kronor, eller i genomsnitt 1,3 miljoner kronor per kommun.

Av de 222 kommuner som 2001 uppgav att man gav driftstöd angav 211 kommuner ett belopp. En summering visar att det sammanlagda beloppet 2001 för driftstöd i dessa kommuner uppgick till 235 miljoner kronor, eller i genomsnitt 1,1 miljoner kronor per kommun.

Slutsatsen av jämförelsen mellan enkäterna 1992 och 2002 blir således att antalet kommuner som inte ger driftstöd nästan har fördubblats från 17 kommuner till 31. Det genomsnittliga beloppet

per kommun har minskat med drygt 200 000 kronor, eller en minskning med 15 procent. Om inflationen under perioden beräknas till 15 procent har den faktiska minskningen av driftbidraget varit 30 procent.

8.5 De allmänna samlingslokalernas ekonomiska förhållanden

8.5.1 Principer för hyressättning

Av tabell 24 framgår samlingslokalförningarnas löpande kostnader under år 2001.

Tabell 24. Procentuell andel av samlingslokalernas löpande kostnader under år 2001

Kostnader (tkr)	BR	FHP	VG	Övriga
<50	41	10	49	76
<100	30	17	20	12
<150	11	13	8	6
<250	11	12	9	6
<600	5	16	9	0
<1500	1	15	1	0
>1500	1	16	1	0

Källa: Samlingslokalenkäten.

Tabellen visar att 82 procent av bygdegårdarna har en löpande kostnad som är lägre än 150 000 kronor. För medlemsföreningarna i Våra Gårdar var motsvarande andel 77 procent. För medlemsföreningarna i Folkets Hus och parker var det 59 procent som hade en löpande kostnad över 250 000 kronor. 31 procent hade en löpande kostnad på mer än 1,5 miljoner kronor.

Samlingslokalförningarna tillfrågades också hur man finansierar sina kostnader. Svaren framgår av tabell 25.

Tabell 25. Procentuell andel av samlingslokalernas hyresintäkter under år 2001

Hyresintäkter (tkr)	BR	FHP	VG	Övriga
<5	13	1	12	33
<20	32	13	33	40
<60	31	19	33	20
<100	13	10	5	0
<1000	11	42	18	1
>1000	0	15	0	0

Källa: Samlingslokalenkäten.

Av tabellen framgår att 2001 hade 89 procent av bygdegårdsföreningarna en intäkt av hyra som understeg 100 000 kronor. För medlemsföreningarna i Våra Gårdar var motsvarande andel 83 procent. 57 procent av medlemsföreningarna i Folkets Hus och Parker hade hyresintäkter som översteg 100 000 kronor. 15 procent hade en hyresintäkt som översteg 1 miljon kronor.

I samlingslokalenkäten tillfrågades föreningarna vilka principer som tillämpades när man fastställde hyran för olika typer av hyresgäster. Svaren framgår av tabell 26

Tabell 26. Samlingslokalernas principer för hyressättning

Hyresgäster	Gratis	Kostnadstäckning	Marknadshyra	Annat
Annan förening	6	71	14	9
Privata arrangemang	2	56	34	8
Kommunen	5	55	31	9
Andra hyresgäster	4	53	33	11
Medelvärde %	4	59	28	9

Av tabellen framgår att nära 60 procent av föreningarna sätter hyran så att man får täckning för sina kostnader. Denna princip gäller särskilt när andra föreningar är hyresgäster. Endast ett fåtal avstår från att ta ut hyra. Antagligen får dessa samlingslokal-föreningar ett täckningsbidrag från kommunen så att de kan tillämpa 0-taxa.

8.5.2 Övrig finansiering av verksamheten

2001 fick drygt 111, eller 14 procent, av de samlingslokalaföreningar som besvarade enkäten ersättning för uppdrag som man utförde åt kommunen. Av dessa föreningar fick hälften mindre än 100 000 kronor i ersättning. Av de föreningar som fick mer än 100 000 kronor i ersättning var alla utom en medlem i Folkets Hus och Parker.

Egna ekonomiska insatser såsom insamlingar, lotterier m.m. har också en viss betydelse för samlingslokalaföreningarna att finansiera verksamheten. Av enkäten framgår att för 94 procent av föreningarna understiger det belopp man samlar in 100 000 kronor.

En viktig del av samlingslokalernas finansiering av verksamheten är medlemmarnas ideella arbete. Av tabell 27 framgår hur det ideella arbetet fördelas på de olika samlingslokalaföreningarna.

Tabell 27. Procentuell fördelning av ideellt arbete i samlingslokalerna under år 2001

Ideellt arbete (tim)	BR	FHP	VG	Övriga
<100	5	2	2	27
<200	13	7	21	27
<300	16	14	23	9
<500	27	27	17	18
>500	40	49	38	18

Källa: Samlingslokalenkäten.

Totalt 42 procent av föreningarna beräknar att antalet ideella arbetstimmar överstiger 500 timmar. Det motsvarar 10 timmar per vecka året om. Drygt 17 procent beräknar att antalet timmar understiger 200. För kategorin övriga innebär det lilla svarsunderlaget säkerligen en underskattning av deras värden. Sannolikt motsvarar de ungefär värdena för BR och VG.

8.6 De allmänna samlingslokalernas ombyggnadsbehov

8.6.1 Ombyggnader 1992–2002

I enkäterna 1992 och 2002 tillfrågades samlingslokal föreningarna om lokalens nybyggnadsår eller senaste tidpunkt för större byggnadsåtgärder såsom om- och/eller tillbyggnad eller större upprustning. Föreningarna tillfrågades även hur man hade finansierat åtgärderna, om man t.ex. hade fått statligt stöd. Samlingslokal föreningarna tillfrågades även om behovet av upprustningsåtgärder den närmaste framtiden och tilltänkt finansiering.

I Boverksenkäten 1992 svarade 1083 föreningar på frågan om ny- respektive om- och tillbyggnadsår eller upprustningsår. Av dessa uppgav närmare 80 procent att sådana åtgärder hade vidtagits under 1980-talet eller senare. Av dessa hade de flesta fått någon form av finansiellt stöd från samhället, i första hand från kommunerna. Knappt hälften angav att man hade fått statligt stöd.

Trots att det stora flertalet uppgav 80-talet eller senare som senaste tidpunkt för större byggåtgärder, pekade Boverkets utredare på att närmare hälften av föreningarna hade uppgett att man behövde vidta ytterligare åtgärder av samma art. Detta tydde enligt Boverkets utredare på att de åtgärder som föreningarna hade vidtagit utgjorde delar av större projekt som man av ekonomiska skäl hade tvingats att skjuta på framtiden. En annan trolig förklaring var enligt Boverkets utredare att föreningarna av ekonomiska skäl tvingades skjuta underhållsbehovet framför sig.

Av de cirka 500 föreningar, eller 50 procent, som 1992 uppgav ett behov av nyinvesteringar och som samtidigt redovisade tilltänkt finansiering, avsåg flertalet, 229 föreningar, att söka statligt stöd. Tillsammans beräknade dessa föreningar ett behov av statligt stöd om tillsammans drygt 250 miljoner kronor.

Nära hälften, eller 394 av de 819 samlingslokal föreningar som besvarade samlingslokalenkäten 2002, uppgav att man hade genomfört en nybyggnad eller en omfattande om- och/eller tillbyggnad eller större upprustning under den senaste tioårsperioden.

- 28 procent hade genomfört den senaste åtgärden mellan 1991 och 1995.
- 37 procent hade genomfört åtgärder mellan 1995 och 2000
- 35 procent hade genomfört åtgärden efter år 2000.

Av tabell 28 framgår den procentuella fördelningen av byggåtgärder mellan 1991 och 2001 fördelat på de olika typerna av samlingslokaler.

Tabell 28. Procentuell fördelning av byggåtgärder mellan 1991 och 2001

År	BR	FHP	VG	Övriga
1991–1995	31	23	27	50
1995–2000	35	42	33	30
2000–	34	35	40	20

Källa: Samlingslokalenkäten.

Av de samlingslokalaföreningar som angav ett årtal för den senaste byggnadsåtgärden hade

- 7 procent byggt en ny lokal
- 32 procent hade byggt om lokalerna.
- 22 procent hade byggt till
- 40 procent hade gjort en större upprustning.

Av tabell 29 framgår den procentuella fördelningen på de olika typerna av samlingslokaler och de olika byggåtgärderna.

Tabell 29. Procentuell fördelning av olika byggåtgärder

Åtgärd	BR	FHP	VG	Övriga
Nybyggnad	8	7	6	0
Ombyggnad	32	37	23	29
Tillbyggnad	28	15	16	14
Upprustning	32	41	55	57

Källa: Samlingslokalenkäten.

8.6.2 Byggnadsåtgärdernas finansiering

I samlingslokalenkäten var det 394 samlingslokalaföreningar som angav ett årtal för den senaste byggnadsåtgärden Drygt hälften av dessa uppgav att de hade finansierat åtgärden med investeringsbidrag från kommunen.

- 40 procent av dessa hade fått mindre än 100 000 kronor.
- 17 procent hade fått mellan 100 000 och 300 000 kronor
- 13 procent hade fått mellan 300 000 och 500 000 kronor.
- 14 procent hade fått mellan 500 000 och 1 miljon kronor.
- 16 procent hade fått ett stöd som översteg 1 miljon kronor.

Något färre, 168 eller 43 procent, av föreningarna uppgav att de hade finansierat åtgärden med statligt stöd.

- 21 procent av dessa hade fått mindre än 100 000 kronor.
- 30 procent hade fått mellan 100 000 och 300 000 kronor
- 7 procent hade fått mellan 300 000 och 500 000 kronor.
- 14 procent hade fått mellan 500 000 och 1 miljon kronor.
- 27 procent hade fått ett stöd som översteg 1 miljon kronor.

229, eller 58 procent, av föreningarna hade finansierat åtgärden med egna insatser. Av dessa hade:

- 54 procent en egeninsats som understeg 100 000 kronor.
- 28 procent en egeninsats mellan 100 000 och 300 000 kronor
- 6 procent en egeninsats mellan 300 000 och 500 000 kronor
- 5 procent en egeninsats mellan 500 000 och 1 miljon kronor
- 7 procent en egeninsats som översteg 1 miljon kronor

171, eller 43 procent, av föreningarna hade också finansierat åtgärden med eget arbete. 70 procent av dessa föreningar uppskattade att värdet av det egna arbetet understeg 100 000 kronor. 18 procent uppskattade värdet till mellan 100 000 och 300 000 kronor

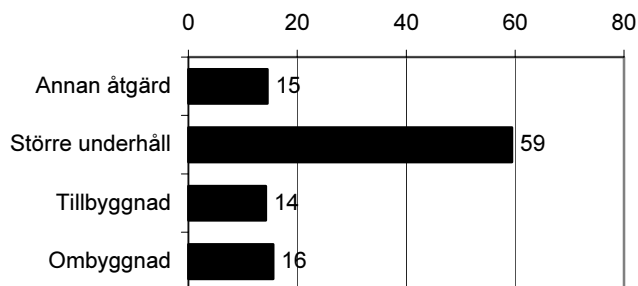
77, eller 20 procent, av föreningarna hade finansierat åtgärden med hjälp av andra insatser. 65 procent av föreningarna uppskattade att dessa insatser understeg 100 000 kronor. 22 procent uppskattade värdet av dessa insatser till mellan 100 000 och 300 000 kronor

8.6.3 Framtida byggtekniska åtgärder

Av de totalt 819 samlingslokalföreningar som besvarade samlingslokalenkäten 2002 angav 281 eller 34 procent att de planerar någon form av större byggnadsteknisk åtgärd inom den närmaste femårsperioden

De planerade åtgärderna fördelar sig enligt följande diagram:

Diagram 6. Procentuell fördelning av byggtekniska åtgärder

Av de 281 föreningar som angav att de planerar en större byggnadsåtgärd uppgav 44, eller 16 procent, att de skulle bygga om. Av dessa beräknar

- 30 procent att kostnaden kommer att understiga 100 000 kr
- 23 procent att kostnaden kommer att uppgå till mellan 100 000 och 300 000 kronor,
- 11 procent att kostnaden kommer att uppgå till mellan 500 000 och 1 miljon kronor,
- 36 procent att kostnaden kommer att uppgå överstiga 1 miljon kronor.

40 av föreningarna, eller 14 procent, planerar att bygga till den befintliga lokalen. Av dessa beräknar:

- 18 procent att kostnaden kommer att understiga 100 000 kronor.
- 20 procent att kostnaden kommer att uppgå till mellan 100 000 och 300 000 kronor,
- 15 procent att kostnaden kommer att uppgå till mellan 300 000 och 500 000 kronor
- 15 procent att kostnaden kommer att uppgå till mellan 500 000 och 1 miljon kronor
- 33 procent att kostnaden kommer att överstiger 1 miljon kronor.

167, eller 59 procent, av de 281 föreningarna planerar en större underhållsåtgärd den närmaste femårsperioden. Av dessa beräknar

- 49 procent att kostnaden kommer att understiga 100 000 kronor.
- 21 procent att kostnaden kommer att uppgå till mellan 100 000 och 300 000 kronor,
- 11 procent att kostnaden kommer att uppgå till mellan 300 000 och 500 000 kronor
- 14 procent att kostnaden kommer att uppgå till mellan 500 000 och 1 miljon kronor
- 5 procent att kostnaden kommer att överstiga 1 miljon kronor.

41, eller 15 procent, av de 281 föreningarna planerar någon annan typ av underhållsåtgärd.

Något mindre än hälften av föreningarna uppskattar att kostnaden kommer att understiga 100 000 kronor. Av dessa beräknar

- 44 procent att kostnaden kommer att understiga 100 000 kronor.
- 34 procent att kostnaden kommer att uppgå till mellan 100 000 och 300 000 kronor,
- 7 procent att kostnaden kommer att uppgå till mellan 300 000 och 500 000 kronor
- 10 procent att kostnaden kommer att uppgå till mellan 500 000 och 1 miljon kronor
- 5 procent att kostnaden kommer att överstiga 1 miljon kronor.

Av de 281 föreningarna avser

- 41 procent att delfinansiera byggåtgärderna s med statligt stöd.
- 52 procent att delfinansiera byggåtgärderna s med kommunalt stöd
- 80 procent att delfinansiera byggåtgärderna s med egna insatser.

9 Utredarens bedömningar

Jag har enligt direktiven tre huvuduppgifter:

- utreda i vilken utsträckning de allmänna samlingslokalerna är tillgängliga för det lokala föreningslivet samt olika gruppers användning av lokalerna,
- undersöka och analysera vilken betydelse de allmänna samlingslokalerna och det stöd som utgår för dessa lokaler har för närsamhället, särskilt när det gäller invånarnas deltagande i samhällslivet och i de politiska processerna,
- utreda effekterna av det statliga stöd som lämnas för allmänna samlingslokaler.

I direktiven hänvisas till 1993 års samlingslokalutredning som menade att en avveckling av det statliga stödet bland annat skulle leda till att invånarnas möjligheter att utnyttja de grundlagsfästa mötes-, yttrande- och föreningsfriheterna skulle inskränkas samt att möjligheterna till möten mellan individer med olika etnisk och kulturell bakgrund skulle försämrats.

Men någon närmare redovisning av vilken betydelse de allmänna samlingslokalerna och stödet för dessa har för den lokala demokratin lämnades inte i betänkandet. Mot denna bakgrund finns det enligt direktiven behov av att särskilt utreda vilken betydelse de allmänna samlingslokalerna har för närsamhället, särskilt när det gäller invånarnas deltagande i samhällslivet och i de politiska processerna. I utredningsarbetet har jag därför särskilt tagit fasta på den betoning som direktiven lägger på de allmänna samlingslokalernas betydelse för demokratin.

9.1 Mina allmänna bedömningar

9.1.1 Utvecklingen av nya rörelser

En utgångspunkt för mig har varit att de allmänna samlingslokalernas tillkomst och ställning hänger nära samman med folkrörelsernas och föreningslivets framväxt. I kapitlen 2, 3 och 4 har jag översiktligt redovisat föreningslivets utveckling under 1900-talet, utvecklingen av de allmänna samlingslokalerna samt utvecklingen av det statliga stödet.

Det ursprungliga syftet för de olika rörelserna att skaffa egna samlingslokaler var att det fanns ett praktiskt behov bland stora befolkningsgrupper av att kunna utöva de grundläggande fri- och rättigheterna och hävda en förenings- och församlingsfrihet och rätten att verka för vissa ideal.

När många av lokalerna kom till för mer än hundra år sedan stod kampen för allmän och lika rösträtt, rätt till arbetskonflikt samt alkoholförbud högst på den politiska dagordningen. Dessa krav kom att gradvis förenas med föreningslivets insatser för en folkbildnings- och studieverksamhet. Folkrörelserna blev en rekryteringsbas för den framväxande folkstyrelsen. Här spelade samlingslokalerna en mycket viktig roll.

Införandet av den allmänna och lika rösträtten och resultatet av folkomröstningen om alkoholförbud i början av 1920-talet förändrade successivt det framväxande föreningslivets förhållande till statsmakten. Organisationerna växte i styrka och respekt. Den folkbildande verksamheten fick en större betydelse. Detta ledde så småningom till att riksdagen 1942 beslutade om ett statligt stöd till allmänna samlingslokaler. Samtidigt inledde staten ett nära samarbete med samlingslokalföreningarnas nybildade riksorganisationer.

Det nära samarbetet mellan statsmakt och folkrörelser började så småningom ifrågasättas, inte minst inom partierna och folkrörelserna själva. På 1960- och 70-talen växte det fram nya proteströrelser som mestadels bestod av ungdomar som samlades nationellt och internationellt kring frågor om atomvapen, de afrikanska staternas koloniala frigörelse, USA:s krigföring i Vietnam, miljön och kärnkraften. Det fanns även ett engagemang kring närsamhällets miljö och utveckling liksom för kvinnors frigörelser vilket samlade medborgargrupper utanför "systemet".

Demokratiutredningens bedömning var att man kan dra paralleller mellan de nya sociala rörelsernas framväxt under 1960- och 70-talen till folkrörelsernas framväxt under andra halvan av 1800-talet och början av 1900-talet. Inte heller då accepterades till en början de nya rörelserna av det politiska etablissemanget. Med tiden ökade dock lyhördsheten från staten, i synnerhet i de fall då rörelserna agerade enligt de traditionella folkrörelsernas principer.

Min bedömning är att vi kommer att se en likartad utveckling för de s.k. nya rörelser som har växt fram under de senaste decennierna. De har utmärkts av en samhällskritik med alternativa idéer och dagordningar, liksom av annorlunda arbetssätt genom nätverk och aktionsgruppers organisering. Med tiden har organisation via Internet över nationsgränserna kommit att tillämpas allt mer.

Men i och med att de nya rörelserna har etablerats och åldrats har även de drabbats av de traditionella rörelsernas problem. Maktutredningen (SOU 1990:44) pekade på att ett allt för flitigt kompromissande med staten innebär att organisationerna riskerar att tappa mycket av sin ideologiska spetskaraktär och mobiliseringsgrundval. Det omfattande deltagandet i den offentliga beslutsprocessen begränsar organisationernas obundenhet och möjlighet till fritt agerande. Ett annat problem enligt Maktutredningen är att organisationerna får svårigheter att locka nya aktiva. Något som gäller både traditionella organisationer och nya sociala rörelser.

9.1.2 Föreningslivet i Sverige

Den utveckling som Maktutredningen pekade på i början av 1990-talet har till stor del fortsatt. I rapporten "Föreningslivet i Sverige" har Statistiska centralbyrån, SCB, redovisat att mellan 1992 och 2000 sjönk den andel av hela befolkningen i åldern 16 till 84 år som är medlem i någon förening från 92 till 90 procent. Andelen aktiva föreningsmedlemmar sjönk från 52 till 44 procent. Det motsvarar en halv miljon medlemmar.

Detta mönster gäller för i stort sett alla föreningstyper. De politiska partierna har tappat en tredjedel av medlemmarna mellan 1992 och 2000. Miljöorganisationerna har halverats. Föräldraföreningarna och kvinnorörelsen har tappat 40 procent av medlemmarna.

Endast inom några få områden har organisationsgraden stigit. Minst drabbade är lokala aktionsgrupper. Pensionärsorganisationerna har fått något fler medlemmar, liksom patient- och handikappföreningar. Samtidigt som antalet medlemmar har minskat i de flesta föreningstyper, har allt fler medlemmar minskat sin aktivitetsgrad. Andelen organiserade medlemmar som är passiva tenderar att öka. Det är alltså en allt större andel av föreningsmedlemmarna för vilka medlemskapet endast handlar om ideellt ekonomiskt stöd och information, utan fysisk närvaro. Det blir fler postgiromedlemmar och färre eldsjälar och mötesdeltagare.

I rapporten pekar SCB också på att föreningslivet har svårt att rekrytera nya medlemmar, framför allt yngre. I åldersgruppen 16 till 24 år ökade andelen helt föreningslösa från 13 till 24 procent. En förklaring är enligt SCB att konkurrensen om de ungas fritid har hårdnat i takt med ökad sysselsättning. Det ställs också ökade krav i arbetslivet och på arbetsintensiteten vilket innebär att man orkar mindre på fritiden.

Undersökningarna visar att föreningslivet har minskat mest i storstäderna. Det kan bero på att det finns alternativa möjligheter till sociala möten och att fritidsalternativen är flera. I glesbygden har andelen aktiva ökat och antalet föreningar är högre än i storstäderna.

När det gäller fritidsmönster bland ungdomar pekar forskaren Per Nilsson i rapporten "De kallar oss unga" på en intressant förändring. Flera av de ungas traditionella kultur- och nöjesaktiviteterna tycks ha förflyttats från offentliga lokaler, utformade speciellt för aktiviteterna i fråga, till en privat sfär. Exempelvis är hemmet den plats där nio av tio ungdomar uppger att de ser på film, dansar, ser på dans, läser, lyssnar på och spelar musik.

Frågan man då kan ställa sig är om det kan vara så att föreningslivet inte längre känns attraktivt och att medborgarna väljer andra sätt att agera och att organisera sig. Det gäller även alternativa sätt att kommunicera och skaffa sig kunskap. Särskilt det enormt vidgade utbudet av TV-kanaler respektive Internet konkurrerar naturligtvis med föreningslivet om den allt knappare fritiden.

SCB ställer den viktiga frågan om ungdomens tvekan att göra entré i svenskt föreningsliv kan vara en periodeffekt av 1990-talskrisen, eller om det är fråga om en mer djupgående förändring som har med utbud och organisationsformer att göra.

Enligt SCB tyder mycket på att det handlar om en uppskjuten etablering i vuxenvärlden under 1990-talet. Den kan förklaras av en snabbt ökande ungdomsarbetslöshet, längre ungdomsutbildning, senare egen bosättning, senare utträde på arbetsmarknaden och senare barnafödande. I så fall skulle den svaga återväxten vara en periodeffekt under 1990-talet, som skulle innebära att de unga tillfälligt har senarelagt sin entré i föreningslivet.

Om det vi ser däremot skulle vara en mer långsiktig trend mot minskat föreningsengagemang tror jag, liksom SCB, att detta skulle få allvarliga konsekvenser för demokratin, men även för välfärden.

- Minskat frivilligarbete i föreningarna skulle innebära verksamhetsminskningar och kostnadsökningar.
- Vissa aktiviteter kommer inte längre att kunna utövas och verksamheter kommer att ersättas av tjänster på marknaden.
- Mötesplatser för sociala kontakter skulle krympa.
- En infrastruktur för individuellt stöd, liksom för alternativa politiska dagordningar, skulle försvagas.

9.1.3 Förändrade fritids- och kulturmönster i den vuxna befolkningen

Men det är inte bara de ungas fritidsvanor som har förändrats. Även den vuxna befolkningens fritids- och kulturmönstren har förändrats. Statens Kulturråd och SCB visar i rapporten "Den kulturella välfärden" från 2002 att det egna utövandet av vissa fritids- och kulturaktiviteter ligger på en stabil nivå. För andra har det minskat. Det gäller både regelbundna och mer sporadiska aktiviteter.

För några verksamheter, som har en viss anknytning till allmänna samlingslokaler, visar undersökningen att fotograferande och filmande har minskat kraftigt under 1990-talet, i synnerhet bland männen. Att sy, sticka, väva och liknande har minskat mycket kraftigt bland kvinnorna sedan början av 1980-talet. Deltagandet i studiecirkel har minskat kraftigt, såväl bland männen som bland kvinnorna. Musikutövandet samt folkdans och balett/jazzbalett har minskat kraftigt bland kvinnorna. Även nöjesdansen har minskat.

Däremot har det skett en stark ökning av uteliv på krogar och kaféer under de senaste 20 åren. Restaurangbesöken har ökat mycket kraftigt i hela befolkningen, men i synnerhet bland äldre. Dessutom har tillgången till och användningen av datorer och

Internet ökat mycket kraftigt på kort tid i alla redovisade befolkningsgrupper.

Jag tror det ligger mycket i Statens Kulturråds förklaringar till förändringarna i kulturvanorna. Om tid är en bristvara talar mycket för att man väljer ett "enkvällsättagande". Man avstår från eller minskar på sådant som kräver mera tid och längre bindningar. Det gäller t.ex. studiecirklar, att spela musikinstrument, att sy och sticka etc. Det allt snabbare tempot i samhället, ungdomars lust för snabba aktioner, korta projekt, lösa och informella organisationer och omedelbara resultat, gör att tålmodskrävande färdighets träning inte lockar. Man vill inte binda upp sig för ett längre engagemang.

Men i likhet med Demokratiutredningen tycker jag att det inte finns någon anledning att svartmåla bilden av sjunkande föreningsaktiviteter alltför mycket. Vissa delar av föreningslivet sjuder ännu av liv och medborgarnas ideella insatser är stabila och mycket omfattande. Men man måste vara medveten om att både medlems-talen och aktivitetsnivån har minskat kraftigt för vissa folkrörelser.

Vissa organisationer har, i syfte att stoppa denna utveckling, vidtagit en del åtgärder. Man har bland annat utvecklat sin roll och sina verksamhetsformer. Demokratiutredningen pekar även på nätverkskulturens utbredning och renässansen för ideella organisationer som serviceproducenter, som var vanligt före välfärdsstatens genombrott.

Jag instämmer i Demokratiutredningens slutsats att nätverkskulturen på flera sätt utmanar den traditionella folkrörelsedemokratin. Men detta kan också vara något positivt som vi bör bejaka. Min uppfattning är att statens och kommunernas roll bör vara att främja det medborgerliga engagemang som finns i samhället, i folkrörelsearbetet, i lokala utvecklingsgrupper, i rörelser som agerar genom icke-etablerade kanaler och i de globala rörelserna. Ett sätt att främja detta frivilliga och fria medborgerliga engagemang är att värna om att det finns ändamålsenliga samlingslokaler.

9.1.4 De allmänna samlingslokalernas betydelse i närsamhället

Demokratiutredningens bedömning bekräftas i hög grad av den forskarstudie om de allmänna samlingslokalernas betydelse för närsamhället som redovisas i avsnitt 7.5 och i bilaga 4. Forskarna framhåller de allmänna samlingslokalernas stora betydelse för det lokala kulturlivet i alla dess innebörder, för kulturella livsformer och kulturella livssätt, för skilda kulturuttryck och kulturmöten och för demokratiskt deltagande och delaktighet.

De pekar på nödvändigheten av att specifika samhällsgruppers och kulturyttringars särskilda lokalbehov uppmärksammas, synliggörs och beaktas. Det kan gälla etniska minoriteter, de unga, nya kulturella uttrycksformer och uttryckssätt och nya sociala rörelser, samt i alla dessa avseenden också specifikt könsrelaterade behov.

Forskarna menar att de förändringar, som har skett i samhället under de senaste decennierna, inte på något automatiskt sätt har motsvarats av en förändring i utbudet av allmänna samlingslokaler, eller att lokalerna har blivit mer tillgängliga eller ändamålsenligt utformade. De anser därför att de allmänna samlingslokalerna aktivt måste anpassa sig till de förändrade förutsättningarna i samhället.

Forskarna sammanfattar svaren på de frågor som har varit utgångspunkten för studien på följande sätt:

- Den allmänna samlingslokalen utgör ofta själva närsamhället som en skärningspunkt mellan, eller mötespunkt för, medborgarskap, civilt samhälle och demokratisk delaktighet.
- Det är i hög grad i den allmänna samlingslokalen som det politiska och kulturella deltagandet och (gemen)skapandet sker.
- Den allmänna samlingslokalen är en central infrastrukturell plattform, ett forum och en arena.
- Föreställningen om den allmänna samlingslokalens avtagande roll och minskande betydelse, eller till och med död, är omotiverad och förhastad.
- Den allmänna samlingslokalen fyller även fortsättningsvis en fundamental funktion, men den är inte given utan är föränderlig och måste anpassas.

Forskarna lämnar också några rekommendationer om vad som behöver göras:

- De allmänna samlingslokalerna måste göra sig synliga och öppna sig för de nya gruppernas behov och intressen! Nya idéer, ambitioner och förnyelsearbete måste erkännas!

Forskarna har funnit att lokalbehoven tycks vara särskilt pockande bland etniska minoriteter, bland de unga och bland nya sociala rörelser. Men etniska minoriteter tycks inte alltid se den resurs som den allmänna samlingslokalen är. Detsamma tycks vara fallet för den unga generationen. Nya verksamhetsformer och kulturuttryck, liksom nya politiska aktivitetsformer, tycks inte heller riktigt aktivt pocka på den allmänna samlingslokalen som plattform, forum och arena.

För att nämnda gruppers och verksamhetsformers behov och intressen skall få ett genomslag anser forskarna att de allmänna samlingslokalerna aktivt på olika sätt måste göra sig synliga och öppna upp sig för motsvarande behov och intressen. Det behövs också ett ökat erkännande av de nya idéer, ambitioner och förnyelsearbete som bedrivs när det gäller allmänna samlingslokaler och deras anpassning till samtidens förutsättningar och behov.

- Det behövs en lokalrörelse för den mångkulturella förorten!

Forskarna anser att det behövs en lokalrörelse för den mångkulturella förorten. Men det räcker inte med att bara ställa en lokal till förfogande. Den allmänna samlingslokalen måste också förbindas med såväl en spontan som planerad verksamhetsmässighet. Det behövs ett öppet hus med utrymme för skilda verksamheter, även spontana och gränsöverskridande, men också en målmedveten planlagd verksamhet som utgår från den allmänna samlingslokalens kontinuerliga verksamhet.

De menar att det är bruket, inte bara förvaltningen, av den allmänna samlingslokalen som blir allt mera avgörande. De allmänna samlingslokalerna utgör, just som allmänna samlingslokaler, ett viktigt nav när det gäller det lokala samhällets sociala liv med en tyngdpunkt i de innehållsliga verksamheter som är förbundna med lokalerna som sådana eller i sig.

För att vidmakthålla en vital funktion och roll handlar det enligt forskarna inte bara om lokalen i sig, utan också om lokalens fysiska utformning och tekniska utrustning, tillgänglig pedagogisk och annan kompetens, verksamhetscoaching och projektledarskap.

Det räcker inte med att bara se på upplåtelsen i sig, utan man måste också beakta lokalens beskaffenhet och vilken verksamhet som är möjlig i lokalen, den innehållsliga funktionen, de aktiviteter och processer som den allmänna samlingslokalen anknyter till och möjliggör.

- Det behövs nya rum för nya typer av aktiviteter!

Forskarna nämner exempelvis behovet av någon typ av 'black box'-lokal, bastekniskt välutrustad och flexibel att inrymma olika slag av verksamheter med olika typer av utrustnings- och utformningsbehov.

Det är också viktigt att samverka med skilda aktörer och parter, att länka eller kedja ihop sig. Uppkopplingar, nätverkskontakter och partnerskapssamverkan är tidstypiska nyckelord som också är av central betydelse för den allmänna samlingslokalen.

- Det behövs kulturprogram!

Forskarna menar att den allmänna samlingslokalens lokala betydelse är starkt avhängig av den lokala politikens inställning och öppenhet, program och handlingsberedskap. Inställningen, själva utvecklings- och förändringsinriktningen, tycks spela en avgörande roll. Forskarna betonar därför vikten av kulturprogram för deltagande och delaktighet, för livskultur och kulturliv, för gemensamt skapande och förnyelse, för kontakter över gränser, etniciteter, generationer och genrer.

- Det behövs också lokala samhällspolitiska handlingsprogram!

Forskarna anser också att det behövs lokala samhällspolitiska handlingsprogram för den allmänna samlingslokalen. Överhuvudtaget berörs som regel inte frågan om den allmänna samlingslokalens betydelse för demokrati och medborgarskap, eller bara högst allmänt och i förbigående, i kommunala mål- och handlingsprogram. De anser att det skulle vara ett stort steg framåt om den allmänna samlingslokalen som resurs, med dess funktion och roll, uttalat, öppet och offensivt, markerades och aktualiserades i sådana program.

9.2 Målen för det statliga stödet till allmänna samlingslokaler

9.2.1 Samlingslokaler både för föreningslivets och allmänhetens behov

Ett viktigt skäl till att ett särskilt stöd till allmänna samlingslokaler inrättades i början av 1940-talet var att föreningslivet sågs som en naturlig och oundgänglig del av det medborgerliga livet. De var viktiga för en vital demokrati och för medborgarnas möjligheter att kunna utöva sina fri- och rättigheter. Frågan om allmänna samlingslokaler, opartiskt öppna för alla meningsriktningar, sågs inte längre som ett intresse enbart för föreningslivet, utan var ett intresse för hela samhället. Därför var det ett samhällsintresse att denna verksamhet också fick ett samhälleligt stöd. Samlingslokal-föreningarna fullgjorde ett viktigt samhällsuppdrag som skulle ersättas.

Jag anser att detta synsätt fortfarande är giltigt i hög grad. I början på 1940-talet var det i första hand föreningslivets behov av lokaler för olika former av medborgerlig verksamhet och för den fria folkbildningen som betonades. De som ansökte om och beviljades stöd skulle förbinda sig att "opartiskt, i skäligen omfattning och kostnadsfritt, eller mot skäligen avgift, hålla lokalerna tillgängliga för föreningslivet på orten". Denna princip har därefter slagits fast i senare utredningar och vad gäller opartiskhet även prövats rättsligt flera gånger.

På 1950-talet vidgades emellertid syftet med "allmänna samlingslokaler". De kom nu att mer ses som allmänna kultur- och fritidslokaler, som var behövliga för det offentliga livet och de kulturella strävandena inom orten. De allmänna samlingslokalerna skulle också tillgodose de gemenskapsbehov som fanns i de nya förorterernas bostadsområden.

Kommunerna, som ansvariga för samhällsplaneringen och bostadsförsörjningen, fick en större roll när det gällde lokaliseringen av samlingslokalerna. I förarbetena till den förordning som kom i mitten på 1950-talet sades visserligen att särskild hänsyn skulle tas till föreningslivets behov, men det var allmänheten som var målgruppen. Det vidgade syftet innebar att även lokaler för nöjes- och fritidsändamål kunde ingå i bidragsunderlaget för det statliga stödet.

Även i förarbetena till de senare förordningarna 1974 och 1989 sågs de allmänna samlingslokalerna främst som allmänna kultur- och fritidslokaler. Men i förordningarna preciserades att en allmän samlingslokal i första hand var sådan lokal som tillgodosåg föreningslivets behov av utrymme för möten, studieverksamhet, kulturell verksamhet, förströelse, fritidssysselsättning eller annan liknande verksamhet.

Genom Folkrorelseutredningens förslag (SOU 1987:33) och den efterföljande propositionen (prop. 88/89:100, bil. 13) vidgades syftet ytterligare i slutet på 1980-talet. De allmänna samlingslokalerna skulle bättre svara mot invånarnas och de lokala föreningarnas behov i mindre samhällen och i glesbygden. Lokalerna skulle kunna sambrukas både för samhällets sociala service och för föreningarnas behov. Det betonades också att det behövdes fler små samlingslokaler i storstadsområdena och de större tätorternas bostadsområden. Detta innebar bland annat att det sattes ett tak för storleken på de lokaler som kunde få fullt statligt stöd, dvs. 50 procent av det underlag som var bidragsberättigat.

I 1996 års förordning återfinns däremot inte längre den bestämmelse som tillkom på 1950-talet om att statligt stöd lämnas till sådana allmänna samlingslokaler ”som behövs för det offentliga livet och de kulturella strävandena inom orten”. Detta trots att riksdagen hade beslutat om att målen med och inriktningen av det statliga stödet till allmänna samlingslokaler skulle vara oförändrat (prop. 1996/97:1, UO 17).

Orsakerna till denna förändring framgår inte av propositionen. Det fanns emellertid, utöver de budgettekniska skäl som redovisas i propositionen, ett missnöje med det befintliga kösystemet. De etablerade samlingslokalorganisationerna ansågs ha mer eller mindre monopol på tillgången till anslaget. Nya grupper, som t.ex. invandrarorganisationer i de större tätorternas ytterområden, ansågs inte få del av stödet i samma utsträckning. Det fanns därför en önskan om en återgång till det ursprungliga syftet med stödet, att det skulle tillgodose föreningslivets behov av samlings- och studielokaler.

Min tolkning är att den förändring av förordningen som gjordes 1996 var ett avståndstagande från den utvidgning av syftet med de allmänna samlingslokalerna som hade skett från 1950-talet och framåt. I den utredning som Statskontorets gjorde 1995, som var ett av underlagen till propositionen, hänvisades till att de allmänna samlingslokalerna utgjorde viktiga mötesplatser för medborgarna

och att ett aktivt deltagande i föreningslivet skapade förtroende och tillit medborgarna emellan. Därför kunde samlingslokalerna ses som en infrastruktur för skapande av ett socialt kapital. Mot den bakgrunden föreslog Statskontoret att begreppet ”allmänna samlingslokaler” skulle inskränkas till att avse föreningslivets samlings- och studielokaler samt deras biutrymmen.

Jag anser därför sammanfattningsvis att de utvidgade syften med de allmänna samlingslokalerna, som formulerades på 1950-talet och som blev mer etablerade under 1970-talet, fortfarande bör vara giltiga. De allmänna samlingslokalerna skall kunna tillgodose:

- dels föreningslivets behov av lokaler för sin verksamhet och för att förverkliga centrala demokratiska mål i samhället,
- dels kulturlivets behov av lokaler både för distribution av kultur och för skapande aktiviteter,
- dels spontana behov av lokaler för debatt och fritidssysselsättningar utanför det organiserade föreningslivet.

9.2.2 Lokaler för föreningslivets behov

Jag anser att det grundläggande syftet med de allmänna samlingslokalerna fortfarande bör vara att de i första hand skall tillgodose föreningslivets behov av lokaler för sin verksamhet och för att förverkliga centrala demokratiska mål i samhället.

I forskarstudien påpekas att etniska minoriteter inte alltid tycks vara medvetna om den resurs som den allmänna samlingslokalen utgör. Detsamma tycks vara fallet för den unga generationen. Nya verksamhetsformer och kulturuttryck, liksom nya politiska aktivitetsformer, tycks inte heller riktigt aktivt pocka på den allmänna samlingslokalen som plattform, forum och arena. Jag anser därför att det är viktigt att de allmänna samlingslokalerna uppmärksammar, synliggör och beaktar specifika samhällsgruppers och kulturyttringars särskilda lokalbehov.

De allmänna samlingslokalerna skall i första hand möjliggöra för medborgarna att utöva sina grundlagsfästa mötes-, yttrande- och föreningsfriheter. Detta förutsätter offentliga rum; både i bokstavig bemärkelse och i fråga om miljön, där människor kan växa i uttrycksförmåga, självkänsla, debatt och samverkanslust. Min uppfattning är att samlingslokaler är viktiga mötesplatser för medborgarna och att ett aktivt deltagande i föreningslivet skapar förtroende och tillit medborgarna emellan.

Folkrörelsepolitiken har som mål att människor skall ha bästa möjliga förutsättningar att bilda och delta i olika typer av folkrörelser och föreningar. Inom politikområdet ”demokrati” är det centrala målet att folkstyrelsen skall värnas och fördjupas. Viktigt att notera är att inom samma politikområde återfinns även de mänskliga rättigheterna. Regeringens långsiktiga strävanden på detta område är att säkerställa full respekt för de mänskliga rättigheterna, ökad kunskap och medvetenhet om dessa, samt bättre samordning med att främja mänskliga rättigheter.

Min bedömning är att det har skett en tydlig förskjutning av fokus i synen på folkrörelsernas och föreningslivets roll och betydelse i samhället under de senaste årtiondena. Folkrörelsernas centrala roll har traditionellt varit att ge röst åt olika gruppers behov, värderingar och intressen. En annan viktig roll har varit att organisera tjänster och service, både för de egna medlemmarna och för människor utanför organisationerna.

En gång i tiden var det de frivilliga organisationerna som satte fart på välfärdsbygget. Exempelvis var det ABF som startade folkbiblioteken. HSB var först med barnstugor och kyrkan skötte social omvårdnad. Jag tror att det människor då åstadkom i samverkan bör kunna göras också i framtiden. Bland dagens unga finns det en vilja att åstadkomma konkreta resultat tillsammans med andra.

Jag bedömer att det har blivit allt svårare att dra gränsen mellan organisationer med en ”röst-roll” och sådana med en ”service-roll”. Organisationerna ställer idag inte enbart krav på att stat, kommun och landsting skall tillhandahålla olika tjänster, utan man tillhandhåller i allt större utsträckning själva den verksamhet som medlemmarna efterfrågar. Det finns således ett ökat intresse mot servicerollen.

Under senare år har också folkrörelsernas och andra föreningars betydelse för folkhälsan betonats. Nationella folkhälsokommittén pekade i sitt slutbetänkande (SOU 1998:43) på att den relativt goda hälsoutveckling för hela befolkningen, som vi har sett i Sverige under 1900-talet, till stor del är kopplad till att människor kollektivt har valt att på olika sätt förbättra sin och andras tillvaro.

Det gäller exempelvis idrottsrörelsens betydelse för fysisk aktivitet, nykterhetsrörelsens betydelse för den minskade alkoholkonsumtionen, miljörörelsens betydelse för miljön, konsumentrörelsens betydelse för säker mat och de fackliga organisationernas betydelse för arbetsmiljön. Kommittén föreslog därför bland annat

att kommunerna bör ge stöd till föreningsliv, frivilligsatser och folkbildning samt främja tillkomsten av mötesplatser för olika grupper.

Ett inte oviktigt resultat av föreningslivet är att människor, som medlemmar i föreningar eller andra sammanslutningar, lär sig samarbeta och utveckla ett ömsesidigt förtroende för varandra. Man etablerar ett förhållningssätt i demokratins anda. Medlemmarnas åsikter vägs samman till gemensamma idéer och strävanden och beslut fattas för vilka deltagarna tvingas ta ett gemensamt ansvar. Detta är viktiga kunskaper och egenskaper i en demokrati.

Jag har tidigare pekat på att organisationslivet har förändrats. Det är inte samma typ av föreningar som tidigare. Från att tidigare ha dominerats av hierarkiska organisationer, består föreningslivet allt mer av nya former av ”platta” medborgarorganisationer. Medlemmarna är mindre hårt knutna till respektive förening eller folk rörelse, utan har i stället kontakter med flera.

Stabilitet och vitala organisationer är naturligtvis viktigt i vår typ av demokrati. Men det är samtidigt viktigt att nya organisationer kan växa fram. Jag tror att den nya nätverkskulturen kan vara positiv när det gäller skapandet av socialt kapital. Jag är dock medveten om att alla inte är aktiva i ett nätverk eller i någon annan typ av organisation. Det är inte orimligt att anta att de personer som står utanför något slag av nätverk är de som främst är i behov att tillhöra ett socialt nätverk.

9.2.3 Lokaler för kultur

Jag anser att goda lokaler också är en av förutsättningarna för en mångsidig kulturverksamhet nära människorna. De kulturpolitiska mål som riksdagen har fastställt är:

- att värna yttrandefriheten och skapa reella förutsättningar för alla att använda den,
- att verka för att alla får möjlighet till delaktighet i kulturlivet och till kulturupplevelser samt till eget skapande,
- att främja kulturell mångfald, konstnärlig förnyelse och kvalitet och därigenom motverka kommersialismens negativa verkningar,
- att ge kulturen förutsättningar att vara en dynamisk, utmanande och obunden kraft i samhället,

- att bevara och bruka kulturarvet, att främja bildningssträvandena samt
- att främja internationellt kulturutbyte och möten mellan olika kulturer inom landet.

Från att de allmänna samlingslokalerna tidigare i första hand har tillgodosett föreningslivets behov av lokaler, är min bedömning att de idag spelar en allt viktigare roll i ett levande lokalt kulturliv. Många samlingslokaler har utvecklats mer till att fungera som allmänna kultur- och fritidslokaler för allmänheten, med utrymmen för olika slag av fritidssysselsättningar och lokalt samordnade med andra lokalbehov.

I tusentals samhällen och byar fungerar den allmänna samlingslokalen som ett lokalt kulturhus, som är öppet både för amatörers skapande och för gästspel av professionella kulturarbetare. Jag anser att amatörers skapande i t.ex. teatergrupper, konsthantverks-cirklar, skrivarkörstäder, körer, danslag och musikensembler ger kunskap, glädje och gemenskap och dessutom erfarenheter som stärker människors uttrycksförmåga och självtillit.

Jag anser därför att de allmänna samlingslokalerna kan ses som en del av en infrastruktur för skapande av ett socialt och kulturellt kapital. Detta har bekräftats av flera forskare under senare år. Det gäller exempelvis den amerikanske forskaren Robert Putnam som har visat att föreningar och folkrörelser är den viktigaste arenan för skapandet av socialt kapital. Forskning om nya kooperativ, lokala utvecklingsgrupper, nyskapande ungdomsverksamheter och frivilligt socialt arbete, visar att det ligger en stor kraft i de demokratiska idéerna när de tillämpas på lokal och konkret nivå.

Min uppfattning är att den svenska folkrörelsekulturen är en viktig kraft i skapandet av ett socialt kitt och gemenskap, både mellan individer och i samhället i stort. Att tillhöra en förening ger ofta individen både tillhörighet i det lilla och insikter om större sammanhang.

Det finns dock en oro för att det sociala kapitalet skulle ha minskat under 1990-talet. Jag har tidigare pekat på att många av de traditionella folkrörelserna har tappat medlemmar. Detta har setts som ett uttryck för att det sociala kapitalet skulle vara i fara.

Jag tror emellertid, i likhet med bland annat Demokratiutredningen, att ett minskat engagemang i föreningslivet inte behöver ses som ett uttryck för en urholkning av det sociala kapitalet. Det är inte det formella föreningsmedlemskapet i sig som skapar det

sociala kapitalet. Det viktiga är deltagandet och att göra saker tillsammans med andra. Att vara passiv medlem i olika föreningar eller att delta i politiska partier, utan att kunna åstadkomma något, är det i dag få som är intresserade av.

De allmänna samlingslokalerna är samtidigt platser för att göra professionellt buren kultur tillgänglig i hela landet. Utan samlingslokaler och entusiastiska lokala arrangörer skulle inte skådespelare, författare, musiker, bildkonstnärer m.fl. kunna nå ända ut i människors omedelbara närmiljö. Impulserna från de yrkesverksamma kulturarbetarna berikar också det lokala kulturlivet, som i sin tur ger värdefulla arbetstillfällen till kultursektorn.

En del av kulturverksamheten organiseras med hjälp av de samlingslokalhållande riksorganisationerna, som får statligt stöd för detta. De arrangerar bland annat utbildningar för kulturansvariga, organiserar filmverksamhet, ordnar turnéer av teaterföreställningar och vandringsutställningar.

Inom Statens Kulturråd genomförs för närvarande en analys av effekterna av bidraget till allmän kulturverksamhet. Anslaget har varit oförändrat sedan 1996 och uppgår till knappt 12 miljoner kronor. Min uppfattning är att detta anslag bör höjas för att kompensera organisationerna för de stora kulturpolitiska insatser som de gör.

Jag anser också att de allmänna samlingslokalerna är viktiga platser för det livslånga lärandet. Här kan människor mötas till studiecirkel och föreläsningar. I takt med att bredband och andra IT-lösningar når också mindre orter och landsbygd, utvecklas ett lärande på distans vid folkhögskolor, högskolor och universitet, buret av modern informations- och kommunikationsteknik.

Jag anser att Folkets Hus och Parkers satsning på Digitala Hus inte bara är ett nytt sätt att förmedla filmer. Bredband och satellit kan kopplas till den digitala projektorn för att visa evenemang av olika slag, som konserter, teater, sport, revyer, kortfilmfestivaler och mycket mer. Den digitala projektionen skapar också interaktiva möjligheter för studier, föreläsningar och konferenser. Det är därför viktigt att satsningen på bredbandsutbyggnad i hela landet fullföljs.

9.2.4 Mötesplatser i närmiljön

Jag anser att de allmänna samlingslokalerna är viktiga som mötesplatser för människors lokala dialog, initiativrikedom och handlingskraft i närmiljön. Människor går samman till gemensamma aktioner för att värna och utveckla ortens framtidsmöjligheter. Här kan man samspråka om vad som händer och sker i bygden. Samlingslokalen är därför också ett utvecklingshus där människor kan agera direkt i sin närmiljö och försöka påverka beslut som fattas i kommunen, i landstinget eller i riksdagen. Jag anser att det är en sådan infrastruktur för lokal demokrati som det statliga stödet bör möjliggöra, inte bara på landsbygden, utan också i de större orternas ytterområden.

Jag anser att föreningsdrivna samlingslokaler är en viktig förutsättning för kulturverksamhet i hela landet. I glesbygd och mindre tätorter är de ett nödvändigt medel för en decentraliserad kulturpolitik. Jag bedömer dock att de allmänna samlingslokalerna inte spelar samma roll för utvecklingen i de större städernas förorter som i mindre orter på landsbygden. Med vissa undantag har föreningsliv av folkrörelsekaraktär inte blivit särskilt väletablerad i storstädernas mångkulturella förortsområden.

Miljonprogramsområdena och förorterna i och kring storstäderna har stora sociala och kulturella behov. Det har ofta sagts att i dessa områden saknas gemenskap, traditioner, positiv identitet och stolthet. Jag anser dock att det finns skäl att nyansera bilden av förorten en aning. I många av dessa områden finns det en livaktig kulturrörelse som varje år bjuder en mängd arrangemang och kulturverksamheter vilka engagerar tusentals unga i skolor, inom barnomsorg och på fritiden.

Det gäller exempelvis Rosengård i Malmö, Rinkeby i Stockholm, Hammarkullen i Göteborg och Orminge i Nacka. Dessa miljonprogramsområden har sedan många år tillbaka utvecklat ett kulturliv som har uppmärksammats genom statligt stödda projekt, rapporter i böcker och i media, studiebesök och föredrag mm. De kulturella aktiviteterna har också stärkt hembygdskänslan, samhörigheten och det sociala kapitalet vilket stimulerat entreprenörskap och företagsamhet.

Här kan Rinkeby Folkets Hus på Järvafältet i Stockholm tjäna som ett bra exempel. Där finns även stadsdelens medborgarkontor och bibliotek och andra verksamheter som har bidragit till att stärka husets roll som navet i Rinkebys rika kultur- och förenings-

liv. Idag är över ett hundratal föreningar i Rinkeby medlemmar i Folkets Husföreningen. Under åren som gått har Rinkeby Folkets Hus använts till ett oändligt antal kulturarrangemang, möten, fester och konferenser. Rinkeby Folkets Hus har därför blivit ett begrepp i sig och symboliserar den kraft, idériakedom och hembygdskänsla som finns i denna mångkulturella stadsdel.

Kommunerna har sedan länge tagit ett stort ansvar för kulturlokaler, dels genom egna lokaler, dels som bidragsgivare till föreningslokaler. På många håll finns det kommunala musikhus och repetitionslokaler för musik. Det har också vuxit fram s.k. Ungdomens Hus som ofta inrymmer ungdomsdrivna caféer och lokaler för musik och teater.

Det är vanligt att kommunen hyr lokaler i de föreningsägda samlingslokalerna. Men det förekommer på en del håll att kommunen har byggt ett nytt kulturhus som har en inriktning liknande den som brukar finnas i Folkets Hus. Där kan exempelvis finnas kommunens huvudbibliotek, konsthall, teatersalong med bio- och konsertverksamhet, replokaler och verkstäder för skapande verksamhet. Ibland är verksamheten inriktad på barn- och ungdomar med en kulturskola där man utövar musik, dans, drama, bild och form under professionell ledning.

På en del håll drivs både huset och verksamheterna av olika föreningar. Men det förekommer också att kommunen driver verksamheten i egen regi. Folkets Husrörelsen har reagerat negativt mot denna utveckling. Man anser att kommunerna bedriver verksamhet som föreningslivet i stället bör kunna ansvara för. Man pekar också på att när verksamheterna bedrivs som kommunala uppdrag kan de inte längre drivas med de ideella insatser som sker idag. Detta innebär att verksamheterna riskerar att bli anonyma och att engagerade eldsjälur går förlorade.

Från kommunalt håll menar man å andra sidan att de samlingslokalhållande organisationerna idag knappast har råd att bygga nytt i dagens bostadsområden. Man pekar också på att trenden inte är att kommunerna bygger nya stora medborgarhus, som man kanske gjorde tidigare, utan att man passar på när t.ex. en skola skall byggas om eller rustas upp. Man bygger då till samlings-salar och matsalar som även kan användas av andra.

Min uppfattning är att det måste finnas ett starkt enskilt engagemang kring samlingslokalerna om vi på lång sikt skall kunna bevara och utveckla en infrastruktur för en vital demokrati. Samlingslokalerna existerar tack vare tusentals, i huvudsak ideellt

engagerade människor, som medverkar både som uthyrare och arrangörer och i det praktiska arbetet för att hålla lokalerna i gott skick. Jag anser därför att en samlingslokal om möjligt bör drivas i föreningsform. Därmed kan ideellt arbete och människor som satsar tid och engagemang mobiliseras. Kommunens invånare kan därmed också erbjudas mötesplatser till betydligt lägre kostnad för skattebetalarna.

I det sammanhanget ser jag bygdegårdsrörelsen som en förebild. Från början var det framför allt Svenska Landsbygdens Ungdomsförbund (SLU), en föregångare till Centerns Ungdomsförbund, och JUF, Jordbrukarungdomens Förbund, som var pådrivande till att bygdegårdar började byggas. Via särskilda byggnadsföreningar ägde och drev de bygdegårdarna tillsammans med andra organisationer inom bonderörelsen.

1950- och 60-talen var extra besvärliga för bygdegårdsrörelsen på grund av den allt kraftigare urbaniseringen. Landsbygden höll på att dö. Då beslutade bygdegårdsföreningarna att i allt större utsträckning gå över till enskilt medlemskap där alla familjer i bygden blev medlemmar. Bygdegårdarnas medlemsföreningar består idag i huvudsak av enskilt anslutna medlemmar. Under de senaste 10–15 åren har bygdegårdsrörelsen vuxit kraftigt och man är inne i sin genom tiderna mest expansiva utveckling. Förbundet har cirka 1300 medlemsföreningar och är en av de snabbast växande folkrörelserna i landet.

9.2.5 Skolan som lokalt kulturcentrum

Jag bedömer att det idag finns ett mycket stort antal lokaler för olika typer av sammankomster. Förutom de traditionella föreningsägda allmänna samlingslokalerna, såsom bygdegårdar, Folkets Hus och nykterhetslokaler, finns det hembygdsgårdar, församlingshem, fritids- och hemgårdar, föreningslokaler och andra lokaler, som i varierande utsträckning kan nyttjas av föreningar och andra medborgarsammanslutningar.

I nybyggda och ombyggda bostadsområden finns det som regel kvarterslokaler som är tillgängliga för de boende. Under senare år har även skolor och bibliotek i allt större utsträckning utvecklats till lokala kulturhus, med plats för mötesverksamhet och olika slags aktiviteter. Min uppfattning är att dessa lokaler har en viktig roll när det saknas andra typer av samlingslokaler.

Min uppfattning är att det finns en stor potential när det gäller sambruk av skolans lokaler. Jag är medveten om att dagens skolor ofta inte är anpassade för föreningsmöten eller skapande verksamhet. Skolorna är elevernas och lärarnas arbetsplatser. De är ofta bara tillgängliga på kvällstid. Jag är också medveten om att det ser olika ut i olika delar av landet.

Jag har tidigare redovisat att 35 procent av alla föreningar, som använder en allmän samlingslokal för sin verksamhet, bedriver sin huvudsakliga verksamhet i skolans lokaler. Däremot var det endast 5 procent av ungdomsföreningarna som hade sina möten i en skola, ett klassrum eller i en gymnastiksal. Av dessa använde 2 procent en gymnastiksal. Där det förekommer sambruk av lokaler mellan ungdomsföreningar och skolan, gäller det i huvudsak idrottsföreningar.

Min djupstudie i de tio kommunerna visar att samtliga tio kommuner upplåter skolans lokaler för föreningsverksamhet. I tre av kommunerna är det möjligt för föreningar att använda skolans lokaler även under skoltid. De flesta kommunerna anger att alla typer av skollokaler kan utnyttjas, möjligen med undantag för data- och musiksalar. I nästan samtliga kommuner är dock omfattningen av sambruket av de vanliga skollokalerna liten. Däremot är uthyrningen av gymnastiksalar och idrottshallar stor i sju av kommunerna.

Fyra av kommunerna bedömer att omfattningen av samnyttjande av skolans lokaler har varit oförändrad genom åren, med en tendens till minskning. Fyra kommuner bedömer att omfattningen är oförändrad. Däremot bedömer två förortskommuner, Botkyrka och Härryda, att sambruket mellan skolan och föreningslivet har ökat något under de senaste fem åren och att det kommer att utvecklas ytterligare.

Det är på uppgifterna från de sistnämnda kommunerna som jag grundar min bedömning att det finns en potential när det gäller föreningslivets samverkan med skolan. Det är i dessa typer av kommuner som behovet av nya samlingslokaler är störst. I och med att kommunerna har tagit över ansvaret för grund- och gymnasieskolan har deras möjligheter att arbeta samlat med lokala barn- och ungdomsfrågor förbättrats. Fritidsgårdarna samnyttjas i allt större utsträckning med annan kommunal verksamhet. Gränserna mellan föreningsverksamhet och öppen verksamhet börjar i stor utsträckning suddas ut.

Det finns många exempel på att studieförbund, föreningar, kommuner och företag i allt större utsträckning tillsammans utvecklar nya samverkansformer som framför allt tillgodoser ungas behov av mötesplatser. I kommundelen Fittja i Botkyrka finns exempelvis projektet "Skolan mitt i byn". Det är en öppen mötesplats för ungdomar och föräldrar där det erbjuds olika aktiviteter såsom läsläsning, filmvisning, tillgång till datorer, musikstudio och mediatek efter skoltid. Dessa aktiviteter erbjuds i samarbete med skolan, olika studieförbund, föreningsrådet samt den fritidsgård som är lokaliserad i skolan.

Min slutsats är att det ofta finns lokaler, men att det också krävs nya samverkansformer för att lokalerna skall kunna bli en tillgänglig resurs för såväl unga som äldre inom kultur- och fritidsområdet. I Härryda kommun, som var den andra kommunen där skolans samverkan med föreningslivet hade ökat, har kommunen börjat tänka på ett annat sätt när man planerar nya anläggningar. Man försöker hitta nya kombinationer inom barnomsorg, pensionärsverksamhet och föreningsliv för att kunna samnyttja lokalerna effektivt.

I Mölnlycke fanns det exempelvis en traditionell skola med matsal och aula. Kommunen har nu byggt till den med ytterligare en mindre matsal, som föreningslivet t.ex. pensionärsföreningarna kan använda på dagtid. Den skall även kunna användas av musikskolan. På kvällar skall den kunna användas av olika föreningar.

Dessa tankar på att göra skolan till en form av ett grannskapscentrum är inte särskilt nya. De aktualiserades redan på 1940-talet av radikala arkitekter. På 1970-talet fanns det också idéer om den s.k. SIA-skolan där föreningslivet skulle få en plats i skolan. Men benägenheten att hitta former för att använda skolan på detta sätt har dock inte varit särskilt stor. Det gäller både från skolans sida och från delar av föreningslivet.

Det fanns ett liknande motstånd när föreningarna önskade hyra skolans gymnastiksal på 1960-talet. I dag ses inte detta som något problem. Jag tror därför att det är en tidsfråga innan samma synsätt gäller för övriga delar av skolans lokaler. Det är främst en fråga om vilken attityd och förhållningssätt man har

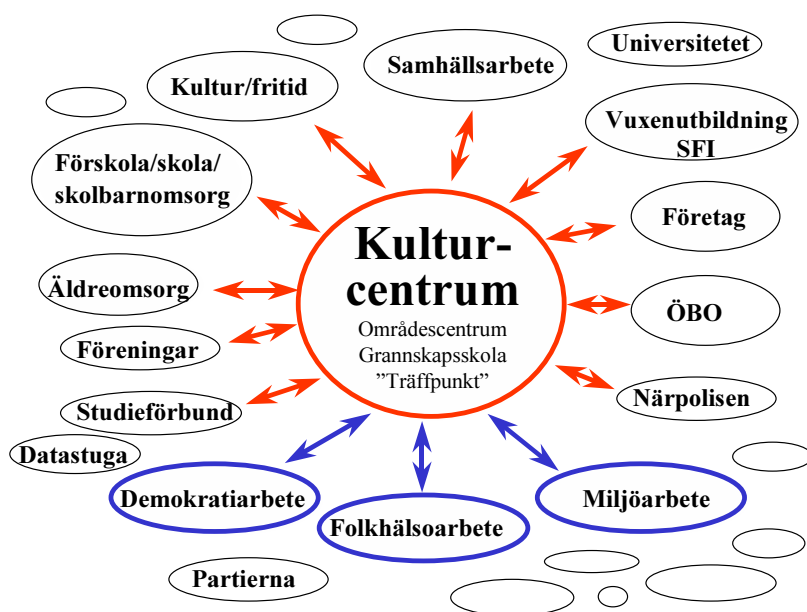
I Örebro finns det visioner om hur skolan kan utvecklas till ett slags grannskapscentrum eller kulturcentrum. När Örebro lämnade kommunelsorganisationen efter valet 2002 satsade man i stället på lokala styrelser för mindre bostadsområden. Målsättningen var att man skulle få levande bostadsområden genom:

- möten mellan människor med olika bakgrund
- möten genom kulturverksamhet, folkbildning och föreningsliv
- makt åt människorna i området
- långsiktigt hållbara insatser för jämlik hälsa och god miljö

För att detta skall fungera skall det finnas ett socialt och kulturellt centrum i bostadsområdet där medborgarna kan träffas för att diskutera sina gemensamma angelägenheter. Enligt kommunens utvecklingsprogram skulle skolorna kunna fungera som sådana lokala "kulturcentra". I ett första skede har sju skolor fått uppdraget att starta ett utvecklingsarbete för att bli kulturcentrum. Vad ett sådant centrum skall vara bestämmer områdets invånare. Det kan vara en mötesplats, en bas för mobilisering, bemäktigande och engagemang för den gemensamma skolan och området. Det kan vara en symbol, en plats och en samling aktiviteter som uttrycker en helhetssyn på det goda lokalsamhället.

Brickebackens kulturcentrum var först att starta verksamheten. Driftansvaret för de gemensamma lokalerna har lagts på kooperativet Trädet, som är den tidigare fritidsgården. Skolan disponerar lokalerna under schemalagd tid. Resten av dygnet används huvuddelen av alla lokaler av föreningar, grupper och de som bor och verkar i bostadsområdet. Trädet ansvarar då för bokning och tillgänglighet. Även skolan måste boka lokaler för föräldramöten och liknande.

Örebros vision kan illustreras med följande bild:

9.3 Föreningslivets behov och nyttjande av allmänna samlingslokaler

9.3.1 Nästan samtliga föreningar har tillgång till en lokal för sin verksamhet

Med utgångspunkt från de kartläggningar som jag har gjort och som redovisas i kapitel 5 är min bedömning att lokala föreningar har en god tillgång till lokaler för sin verksamhet. Av 1 135 lokala föreningar i tolv kommuner har 1 000 föreningar (88 %) tillgång till en lokal för sina möten och annan verksamhet. Av den tiondel som inte har tillgång till en lokal säger de flesta att föreningen inte behöver någon lokal för sin verksamhet. Ett fåtal säger att man inte har råd att betala hyran.

Den här bilden stämmer väl överens med den undersökning som Ungdomsstyrelsen gjorde 1999 där över 90 procent av ungdomsföreningarna svarade att de hade tillgång till en lokal. Samtliga religiösa föreningar hade tillgång till en lokal, medan 20 procent av

invandrarföreningarna och 25 procent av handikappföreningarna saknade lokal.

80 procent av ungdomsföreningar som är medlemmar i en riksorganisation svarade att deras föreningslokal var lämplig för verksamheten. Minst nöjda var invandrar- och nykterhetsföreningar. Av den missnöjda femtedelen ansåg hälften att lokalen var för liten.

Nästan var tredje ungdomsförening, 31 procent, ägde sin lokal, antingen själv eller via sin moderorganisation. Nykterhets- och religiösa föreningar ägde ofta sina lokaler själva. Det var betydligt vanligare att en ungdomsförening ägde sin lokal i små kommuner jämfört med storstads kommuner. Kommunen angavs som ägare av nästan var tredje föreningslokal. Det var något vanligare att kommunen ägde föreningslokalen i storstadskommunerna jämfört med övriga landet. 13 procent av ungdomsföreningarna hade en privat hyresvärd. Invandrarföreningar hyrde i stor utsträckning av privata hyresvärdar.

9.3.2 Hälften av föreningarna har lätt att få tillgång till en lokal

Jag bedömer också att det är ganska lätt för de lokala föreningarna att få tillgång till en lokal. Av de föreningar som jag har undersökt svarar något fler än hälften att det är lätt att få tillgång lokal som passar deras verksamhet. Var fjärde förening säger att det är svårt att få tillgång till en lokal som passar deras verksamhet.

I ungdomsstyrelseenkäten från 1999 svarade mer än var tredje ungdomsförening att det var svårt att få tag i en lokal som passade deras verksamhet. Storstadskommunerna upplevde att ungdomsföreningarnas efterfrågan på föreningslokaler var större än vad de kunde tillmötesgå. Hälften av storstadskommunerna bedömde att väntetiden för en lokal var minst ett år. Kommuner utanför storstadsområdena hade däremot lättare att möta efterfrågan från ungdomsföreningarna på lokaler utanför tätorten. Men de hade svårt att möta efterfrågan i de centrala kommundelarna.

9.3.3 Många föreningar använder i realiteten inte en allmän samlingslokal

Min undersökning visar att det finns många föreningar som inte använder någon av de traditionella samlingslokalerna för sin verksamhet. En tredjedel av de föreningar, som har tillgång till en lokal för sin verksamhet, svarar att lokalen inte är en allmän samlingslokal.

Hälften av dessa föreningar anger att orsaken till att man inte använder en allmän samlingslokal är att de har tillgång till en egen lokal. Var tionde svarar att den allmänna samlingslokal som finns är olämplig för deras verksamhet. Av denna tiondel säger hälften att det inte finns möjligheter att förvara saker i lokalen eller att lokalen saknar den inredning som behövs för verksamheten. Noteras bör att endast 2 procent av dem som inte använder en allmän samlingslokal för sin verksamhet anger att lokalen ligger fel geografiskt/kommunikationsmässigt

Enligt föreningslivsenkäten använder 650 föreningar en allmän samlingslokal för sin verksamhet. Eftersom kommunerna som regel upplåter sina lokaler på samma villkor som allmänna samlingslokaler räknar jag dem som sådana i detta sammanhang. Den procentuella fördelningen på de olika typerna av samlingslokaler är följande:

Skolans samlingshall	35%
Kommunal samlingslokal	13%
Bygdegård	19%
Folkets Hus	17 %
Våra Gårdar	5%
Övriga	10%

Ungdomsstyrelseenkäten ger en något dystrare bild när det gäller ungdomsföreningarnas användning av allmänna samlingslokaler. Endast en tiondel hade sin verksamhet i en allmän samlingslokal. Även när det gäller skolans lokaler var ungdomsföreningarnas användning låg.

83 procent av kommunerna i ungdomsstyrelseenkäten svarade att det förekom sambruk av lokaler mellan ungdomsföreningar och skolan, men det gällde då i huvudsak idrottsföreningar. Däremot efterfrågade eller utnyttjade sällan de idéburna ungdomsföreningarna sådana lokaler. Endast 5 procent av ungdomsföreningarna

hade sina möten i en skola, ett klassrum eller i en gymnastiksal. Av dessa använde 2 procent en gymnastiksal.

9.3.4 Kostnaderna är inget större problem

Min bedömning är att föreningarnas hyra/avgift för samlingslokalen, med vissa undantag, inte är något större problem för föreningarna. Av de föreningar som använder en allmän samlingslokal för sin verksamhet betalar ungefär hälften hyra/avgift för lokalen. Lika stor andel betalar ingen hyra/avgift. Av invandrarföreningarna betalar däremot 80 procent hyra för den lokal man använder. Ungefär 70 procent av kategorierna "pensionärsföreningar" och "studieförbund" betalar hyra/avgift för lokalen. Som jämförelse kan nämnas att enligt ungdomsstyrelseenkäten betalar 60 procent av ungdomsföreningar ingen hyra. Däremot är det endast 10 procent av invandrarföreningarna som inte betalar hyra.

Av de föreningar som betalar hyra/avgift för lokalen betalar 74 procent per gång. Dessa föreningar betalar mellan 0 och 500 kronor. Ungefär 65 procent av de föreningar som betalar hyra/avgift för lokalen bedömer att de klarar av hyran/avgiften. 40 procent av ungdomsföreningar betalade i genomsnitt 2 980 kr per månad i hyra hösten 1999. Av dessa svarade tre fjärdedelar att de inte hade några problem med att betala hyran.

I storstadskommunerna betalar hälften av ungdomsföreningarna lokalhyra, jämfört med bara en tredjedel av föreningarna i små kommuner. Enligt storstadskommunerna har en fjärdedel av ungdomsföreningarna svårt att klara av sin hyra.

9.3.5 De allmänna samlingslokalerna är inte lika tillgängliga för alla

Jag har tidigare betonat att lokalfrågan är en grundläggande principfråga för det lokala kulturlivet. I större tätorter, särskilt i storstäder och i förortsmiljöer, tycks det finnas för få samlingslokaler, eller att de är svåråtkomliga eller för dyra. Särskilt påtagligt tycks detta vara i miljöer där det finns en stark mobilisering, exempelvis genom invandrarföreningar och där ungdomsaktiviteter pyr och söker växtutrymme. Där finns ett behov av lokaler som kan fungera som föreningshus, kulturhus och ungdomshus.

Särskilt när ung kultur skall ut på scenen är lokalfrågan ofta ett problem. Trots vårt rika musikliv saknas det på många håll scener där musiker kan spela för en mindre publik. Lokalen passar inte. Den är antingen för stor eller för liten. Den kostar för mycket, har fel akustik eller fel utrustning. Den traditionella tittskåpsteatern passar inte heller alltid för nya kulturuttryck som nycirkus och modern dans. Man kan sammanfatta det hela som att lokalerna ofta finns, men inte miljöerna.

Min bedömning är att de traditionella allmänna samlingslokalerna inte är särskilt tillgängliga för många ungdomsgrupper. Visserligen fann Boverket i en kartläggning ifrån slutet av 1990-talet att det förekom "riktad" ungdomsverksamhet i 1 850 av de 2 750 samlingslokalerna. Lokalerna hade årligen uppskattningsvis fem till sex miljoner besök av ungdomar i åldrarna 12–25 år. Besöken var fördelade på cirka 200 000 aktivitetstillfällen. Besöken gällde olika former av verksamhet. Det var allt från allmän ungdomsverksamhet som anordnas av ungdomsföreningar till innebandy, öppen verksamhet, bio, dans, teater och musik.

Ett skäl till att många ungdomsgrupper står utanför de allmänna samlingslokalerna kan vara att det sedan 1950-talet i huvudsak har varit en kommunal uppgift att ordna lokaler till ungdomsverksamhet. De allmänna samlingslokalerna har därför tidigare knappast varit ett reellt alternativ till de kommunala ungdoms- eller fritidsgårdarna. De allmänna samlingslokalerna har i första hand vänt sig till det organiserade föreningslivet. De kommunala ungdoms- och fritidsgårdarnas målgrupp har i första hand varit den "föreningslösa" ungdomen genom "öppen verksamhet", dvs. till dem som står utanför det organiserade föreningslivet.

Under 1980- och i början av 1990-talet diskuterades mycket om behovet av mötesplatser och de ungas delaktighet och inflytande. Men ekonomiska besparingar på 1990-talet fick till följd att både personalstyrkan och öppettiderna på fritidsgårdarna minskade i många kommuner. Det positiva med besparingarna var dock att det tvingade fram en diskussion om nya verksamhetsformer.

Denna utveckling har på många håll inneburit att fritidsgårdar har fått byta lokaler för att bättre kunna samnyttjas med annan kommunal verksamhet. Det finns också flera blandformer av medlemsbaserad och öppen verksamhet, där fritidspersonalen fungerar som "aktivitetsmöjliggörare" mer än "aktivitetsanordnare". Detta har inneburit att uppdelningen av föreningsaktiva respektive föreningslösa ungdomar har minskat i betydelse.

Utvecklingen har också inneburit att allehanda aktivitetsmöjligheter har skapats i bred samverkan mellan kommunen, föreningar och andra aktörer. På många håll har den ”nya generationens mötesplatser” vuxit fram, såsom Ungdomens Hus, musikhus, allaktivitetshus eller liknande. Dessa verksamheter har i regel en äldre målgrupp än de traditionella fritidsgårdarna.

I slutet av 1990-talet beslutade regeringen att under en treårig verksamhetsperiod ställa medel ur Allmänna arvsfonden till Ungdomsstyrelsens förfogande för att stimulera utvecklingen av ungas egna kulturverksamheter samt stöd för att utveckla nya lokala lösningar för ungas fritidsverksamhet.

Ungdomsstyrelsen pekar i sin utvärdering av projektet på att fritidsgårdar, ungdomens hus och annan öppen verksamhet länge har varit en viktig och central del i den lokala ungdoms- och fritidspolitiken. Man pekar också på att allt fler mötesplatser drivs av föreningar eller i olika slag av samverkansformer. Studieförbund, föreningar, kommuner och företag utvecklar tillsammans nya samverkansformer som kan tillgodose ungas behov av mötesplatser. Man påpekar att det ofta finns lokaler, men att det också krävs nya samverkansformer för att lokalerna skall kunna bli en resurs för unga inom kultur- och fritidsområdet.

Jag ser det aktiva utvecklingsarbete som många kommuner har startat kring den öppna fritidsverksamheten under senare år som mycket positiv. Jag tycker också att det är positivt att många kommuner arbetar för att utveckla verksamhetens innehåll så att den attraherar ungdomar. Inflytande- och demokratifrågor ses som viktiga för framtiden. Kommunerna har också blivit tydligare på att skapa möjligheter och ge stöd för medborgarnas egna aktiviteter och engagemang. Brukarstyrning och självförvaltning är idag en allt vanligare målsättning i många kommuner.

Min bedömning är att kommunerna bör formulera tydligare mål och uppdrag för den öppna ungdomsverksamheten vilket även Ungdomsstyrelsen har påpekat. Om det tidigare preventiva perspektivet, som fokuserar på att motverka ungas ”negativa” beteenden, fortfarande skulle ha en framskjuten plats i den lokala ungdoms- och fritidspolitiken, ser jag det som en tillbakagång.

Det som de kommunala målen kan handla om är exempelvis vilka behov som kommunen vill möta, vilka aktiviteter som skall finnas, varför man gör en viss satsning och vad den kan tillföra den kommunala verksamheten. Det är därför viktigt att Ungdomsstyrelsen, i samverkan med Svenska Kommunförbundet, fortsätter det

utvecklingsarbete som man har påbörjat i syfte att stimulera kommunerna till att lyfta frågan om mötesplatsernas mål och uppdrag.

Men jag anser att detta inte kan vara frågor enbart för våra kommuner och myndigheter att lösa. Med tanke på att det i ungdomsstyrelseenkäten visade sig att endast fem procent av ungdomsorganisationerna använde en allmän samlingslokal för sin verksamhet, anser jag att det finns all anledning för samlingslokalförningarna att se över hur man kan göra de allmänna samlingslokalerna mer tillgängliga för ungdomsföreningar och ungdomsgrupper.

Det finns exempel på samlingslokalhållande föreningar som har funnit nya former för att ställa lokalerna till förfogande för ungdomar och som på ett förtjänstfullt sätt har drivit projekt med ungdomssatsningar. Det gäller exempelvis att ha fasta hyror som inkluderar allt, t.ex. teknisk utrustning och vakter. Men jag tycker att förändringsarbetet går för långsamt. Jag ser det som en central framtidsfråga för samlingslokalförningarna att lokalerna kan anpassas för att bättre passa nya behov och att ungdomsgrupper, etniska grupper, kvinnogrupper m.fl. kan ges mer inflytande över verksamheten.

Ändamålsenliga lokaler behöver inte alltid vara nybyggda hus. Det finns folkrörelsehus och kommunala lokaler som kan nyttjas även om de planerats för andra aktiviteter. Att bygga om för vissa nya behov är därför ingen omöjlighet. Genom att i högre utsträckning utnyttja befintliga samlingslokaler anser jag att ett folkrörelsetänkande, som går ut på att man i hög utsträckning skapar sina egna miljöer och verksamheter, kan tas tillvara.

På många platser runt om i landet finns det tankar på att man vill starta eller utveckla ungdomsverksamheten, men även verksamhet som riktar sig till etniska grupper, kvinnogrupper m.fl. Men både samlingslokalerna själva och kommunen saknar pengar eller mod för att komma igång. Jag kommer därför att föreslå att ett särskilt projektbidrag till verksamhetsutveckling i allmänna samlingslokaler bör tillskapas .

9.4 Det samlade beståndet av allmänna samlingslokaler

9.4.1 God förekomst av samlingslokaler

Jag har i kapitel 6 redovisat vilken standard de allmänna samlingslokaler har, vilka slags verksamheter som bedrivs i lokalerna och om de är tillgängliga för personer med funktionshinder. Kartläggningen av samlingslokalernas standard m.m. är begränsad till "de klassiska samlingslokalerna", dvs. bygdegårdar, Folkets Hus och Parker samt nykterhetslokaler. I enkäten till föreningsliv och kommuner ingår däremot även skolor och andra kommunala samlingslokaler.

Jag bedömer att tillgången på samlingslokaler i landet är god. Jag har tillfrågat samtliga kommuner om hur de uppfattar balansen mellan utbud och efterfrågan på allmänna samlingslokaler i kommunens tätorter. Av de 249 kommuner som besvarade enkäten anser 71 procent att det är balans i tätorterna mellan utbud och efterfrågan eller att utbudet är större än efterfrågan. 79 procent av kommunerna anser att i de yttre kommundelarna /glesbygden är utbudet större än efterfrågan eller att det är balans mellan utbud och efterfrågan.

Kommunenkenäten visar också att huvuddelen, 70 procent, av de allmänna samlingslokalerna, inberäknat skolor och kommunala samlingslokaler, finns i tätorter, dvs. i orter med mer än 200 invånare. Hälften av dessa samlingslokaler finns i skolor eller i kommunala samlingslokaler. 83 procent av tätorterna har tillgång till någon typ av samlingsal. 49 procent av tätorterna har mer än en samlingsal.

Däremot har 76 procent av småorterna, dvs. orter med mindre än 200 invånare, inte tillgång till någon samlingsal. Av samlingslokalerna på småorterna är 40 procent bygdegårdar och 49 procent finns i kategorin övriga samlingslokaler.

9.4.2 En god standard i samlingslokalerna

Jag bedömer också att de allmänna samlingslokalerna har en ganska god standard. Kraven på brandskydd, ventilation m.m. ökar dock hela tiden

Huruvida de allmänna samlingslokalerna är för små eller för stora är svårt att bedöma generellt. 1992 års kartläggning visade att genomsnittstorleken för de allmänna samlingslokalerna var ca 500 m². Medianstorleken var 275 m². Min bedömning är att dessa förhållanden fortfarande gäller i stora drag.

66 procent av de allmänna samlingslokalerna rymmer mindre än 300 personer. 80 procent av samlingslokalerna har en lokalyta mindre än 1 000m². 44 procent har en mindre lokalyta än 300 m². Av Folkets Hus och Parker har drygt en tredjedel en större lokalyta än 1 000m² och 20 procent rymmer mer än 1 000 personer.

73 procent av de allmänna samlingslokalerna har mindre än 5 rum. 90 procent har högst två våningsplan. Nästan samtliga samlingslokaler (95 %) innehåller en samlingsal. I 70 procent av de allmänna samlingslokalerna ryms det mindre än 200 personer i den största salen. 90 procent har tillgång till kök och wc.

I de flesta samlingslokaler bedrivs annat än vanlig mötesverksamhet. Jag har tidigare pekat på att många allmänna samlingslokaler fungerar som ett lokalt kulturhus. Det förekommer film, teater, musikprogram, utställningsprogram m.m. 75 procent av de allmänna samlingslokalerna har en studielokal och drygt 80 procent har en scen. Av de samlingslokaler som innehåller en scen, uppfyller endast hälften av scenerna Riksteaterns krav på mått, utrustning m.m.

Jag har tidigare också uttryckt att jag för min del tycker att amatörers skapande i t.ex. teatergrupper, konsthantverkscirklar, skivrarverkstäder, körer, danslag och musikensembler är viktigt. För dessa ändamål räcker säkert många av de nuvarande lokalerna. Men de allmänna samlingslokalerna är samtidigt också platser för att göra professionellt burens kultur tillgänglig i hela landet. Även om t.ex. Riksteatern i samarbete med de samlingslokalhållande riksorganisationerna producerar föreställningar som kan uppföras i lokaler som inte helt uppfyller alla standardkrav, anser jag att det naturligtvis är en fördel om scenerna kan användas för mer avancerade uppsättningar.

Jag vill också peka på det som lyfts fram i forskarrapporten som refereras i avsnitt 7.5. Det räcker inte längre med att bara ställa en lokal till förfogande, utan den allmänna samlingslokalen måste också förbindas med såväl en spontan som planerad verksamhetsmässighet. Vad som är angeläget tycks vara såväl diversifiering som integrering. Det behövs ett öppet hus med utrymme för skilda verksamheter, även spontana och gränsöverskridande, men också

en målmedveten planlagd verksamhet som utgår från den allmänna samlingslokalens kontinuerliga verksamhet.

För att vidmakthålla en vital funktion och roll handlar det enligt forskarna inte bara om lokalen i sig, utan också om lokalens fysiska utformning och tekniska utrustning, tillgänglig pedagogisk och annan kompetens, verksamhetscoaching och projektledarskap. Det räcker inte med att bara se på upplåtelsen i sig, utan man måste också beakta lokalens beskaffenhet och vilken verksamhet som är möjlig i lokalen, den innehållsrika funktionen, de aktiviteter och processer som den allmänna samlingslokalen anknyter till och möjliggör.

Forskarna pekar på att det behövs nya rum för nya typer av aktiviteter. De nämner exempelvis behovet av någon typ av 'black box'-lokal, bastekniskt välutrustad och flexibel att inrymma olika slags av verksamheter med olika typer av utrustnings- och utformningsbehov. Det räcker alltså inte med traditionella mötes- eller arrangemangsloualer. Lokalerna måste kunna anpassas till de aktivitetsformer som idag är de som i allt högre grad engagerar.

9.4.3 Varierad användning av lokalerna

Vad är det då för verksamhet som förekommer i de allmänna samlingslokalerna? Jag bedömer att det fortfarande är föreningsmöten som är mest förekommande. Det förekommer i nästan alla samlingslokaler. Därefter kommer studiecirkelverksamhet. Den tredje mest förekommande verksamheten är privata sammankomster. Övriga verksamheter som förekommer frekvent är idrotts-, barn- och ungdomsverksamhet samt filmförevisning.

I nära 70 procent av samlingslokalerna bedrivs det mötes- och studieverksamhet och liknande mindre än 50 tillfällen per år. Det innebär i genomsnitt ett tillfälle per vecka. Endast 4 procent av samlingslokalerna har mer än 300 verksamhetstillfällen per år, dvs. i genomsnitt ett om dagen. Nära 90 procent av samlingslokalerna har upp till 50 privata arrangemang per år.

Huruvida detta skall uppfattas som att föreningarnas mötes- och studieverksamhet i de allmänna samlingslokalerna är av liten omfattning är svårt att bedöma. Det jag enligt direktiven skall bedöma är om det är någon skillnad mellan lokala förenings behov och faktiska nyttjande av allmänna samlingslokaler.

Min bedömning är att de allra flesta samlingslokalerna fortfarande används för sådan verksamhet som man brukar förknippa med allmänna samlingslokaler. Men verksamheten eller aktivitetsgraden i lokalerna skiljer sig starkt från lokal till lokal. Det kan röra sig om enstaka användningstillfällen under ett år till full aktivitet under hela året.

Enkäten till samlingslokalförningarna visar att på dagtid används ungefär hälften av samlingslokalerna för samlingslokalförningens egen verksamhet och av andra föreningar. Ungefär en tredjedel av samlingslokalerna används för privata arrangemang, kommunal verksamhet eller annan verksamhet.

På kvällstid använder ungefär 80 procent av samlingslokalförningarna lokalerna för sin egen verksamhet eller hyr ut lokalerna till andra föreningar. Två tredjedelar av lokalerna hyrs ut till privata arrangemang. På helgerna förekommer motsvarande verksamhet ungefär i 60 procent av samlingslokalerna.

Jag bedömer att typen av lokal och dess lokalisering i hög grad avgör vilken verksamhet som förekommer och vilka föreningar som använder lokalen.

- Något mer än 50 procent av de föreningar som använder en bygdegård är en aktions- eller utvecklingsgrupp eller en hembygdsförening. 12 procent är en pensionärsförening.
- 25 procent av de föreningar som använder Folkets Hus är av kategorin kulturförening. 12 procent är politiska föreningar.
- 25 procent av de föreningar som använder en nykterhetslokal är av naturliga skäl av kategorin nykterhetsförening.
- När det gäller skolans lokaler är 22 procent av de föreningar som använder dessa av kategorin handikappförening. 20 procent är kulturföreningar.
- 30 procent av de föreningar som använder en kommunal samlingslokal eller övrig samlingslokal är av kategorin kulturförening.

9.4.4 God tillgång till lokalerna

Jag bedömer att det är lokalisering, typ av utrustning och inredning etc. som avgör vilka verksamheter som förekommer i de allmänna samlingslokalerna och hur ofta de förekommer. Jag har funnit att en tredjedel av de föreningar som behöver en lokal för sin verksamhet inte använder en allmän samlingslokal. För hälften av dessa

är skälet att de har en egen lokal. En tiondel av de föreningar som inte använder en allmän samlingslokal anser att den är olämplig av någon orsak, främst att det inte finns förvaringsutrymmen eller att det saknas lämplig inredning för den verksamhet som föreningen bedriver.

När jag tillfrågade de lokala föreningarna i tolv kommuner tyckte 70 procent att de hade tillgång till samlingslokalen lagom ofta. Endast 7 procent skulle vilja disponera lokalen oftare. Enligt Ungdomsstyrelseenkäten tyckte 52 procent av de ungdomsföreningar som hade tillgång till en lokal att de hade tillgång till lokalen lagom ofta. 46 procent ansåg att de hade tillgång till lokalen oftare än vad som behövdes.

Av de föreningar som tillfrågades i Föreningslivsenkäten om de hade tillgång till lokalen lagom ofta ville 42 procent av invandrarföreningarna disponera lokalen oftare. Enligt min bedömning visar detta att det kan finnas en skillnad mellan behov och faktiskt nyttjande när det gäller vissa typer av föreningar och i vissa bostadsområden. Påpekas bör att i undersökningen finns dessa invandrarföreningar i huvudsak i Stockholmsregionen där tillgången på lokaler till rimliga priser som regel är sämre än i övriga landet.

9.4.5 Förbättrad fysisk tillgänglighet

Handlingsplanen för handikappolitiken slår fast att alla hinder mot tillgänglighet och användbarhet, som kan upplevas som enkelt avhjälpna, skall vara undanröjda senast till utgången av år 2010. Boverket har dock uppmärksammat att många av de förslag till utformning av handikappanpassningar som finns i de ansökningar som inkommer till Samlingslokaldelegationen är bristfälliga och att de inte uppfyller byggreglernas tillgänglighetskrav. Boverket har föreslagit en rad insatser som man bör göra för att målet skall kunna uppnås till 2010.

Jag vill understryka vikten av att dessa insatser/metoder genomförs. Det är fråga om ganska enkla åtgärder såsom information och utbildningsinsatser samt genomgång av ansökningsblanketter och informationsmaterial med avseende på tillgänglighetsskapande åtgärder. Boverket föreslår också att det publiceras goda exempel på bra lösningar som kan fungera som ett bra hjälpmedel vid projektering av åtgärderna.

Min bedömning är att tillgängligheten till de allmänna samlingslokaler för personer med funktionshinder har blivit bättre under det senaste årtiondet. 1992 hade 66 procent av de allmänna samlingslokaler handikapp-WC. 2002 hade andelen ökat till 86 procent. Andelen som har en handikappramp har ökat från 55 till 73 procent. Andelen som har en hörslina har ökat från 49 till 62 procent.

Jämförelsen mellan 1992 och 2002 visar att det har skett en ökning av handikappanpassningen med drygt 20 procentenheter. Min slutsats är att mellan 40 och 50 procent av samlingslokalbeståndet kan komma i fråga för bidrag till handikappanpassning. Det är då främst fråga om installation av hörslina.

Min bedömning är därför att åtminstone de samlingslokalföreningar som är medlemmar i de tre riksorganisationerna bör kunna genomföra handikappanpassningen av lokalerna till utgången av 2010. Jag vill dock påpeka att det är otillräckligt att enbart se på förekomsten av ramp, handikapp-wc och hörslina för att avgöra om lokalerna fungerar för funktionshindrade. Andra förutsättningar för tillgänglighet är att det finns särskilda parkeringsplatser, gångväg till entrén, dörröppnare, kontrastmarkeringar, skyltar m.m.

9.4.6 Flexibel användning av lokalerna

I kapitel 8 har jag redovisat i vilken utsträckning lokalerna tillåter en flexibel användning. Samlingslokalorganisationernas samarbetskommitté, SamSam, gjorde 1987 en utredning om samnyttjande av allmänna samlingslokaler i glesbygd. Utredarna skisserade en modellgård där man beskrev vilka verksamheter som kunde tänkas förekomma i lokalerna. Man skisserades även en form av bykontor, eller servicecentrum, som kunde lokaliseras till gården.

Genom att lokalisera vissa verksamheter till en samlingslokal, som av tradition inte brukar inrymmas där, menade SamSam att servicenivån kunde höjas för glesbygdens folk, samtidigt som resurserna kunde utnyttjas bättre. Det var fråga om service som administreras av primär- eller landstingskommunen, en statlig myndighet eller olika organisationer.

SamSam menade att även behovet av kommersiellt riktad service kunde tänkas bli tillgodosett genom samnyttjande. Även om förslagen främst var tänkt som lösningar på landsbygden och i

glesbygd ansågs vissa av idéerna även kunna användas på större orter. Det gällde särskilt samverkan mellan föreningsägda allmänna samlingslokaler och förskola, skola och biblioteksfilial.

Boverket konstaterade i sin kartläggning 1992 att samlingslokalerna, särskilt på landsbygden, tycktes minska behovet av kommunal service för barn- och ungdomsverksamhet, äldreomsorg m.m. Man fann att en tredjedel (266) av de undersökta samlingslokalerna hade någon form av samnyttjande.

I min uppföljning av Boverkets enkät har jag funnit att andelen samlingslokaler som har någon form av samnyttjande i stort sett är oförändrad. Av 786 samlingslokaler hade 261 (33 %) någon form av samnyttjande. Förekomsten av skolverksamhet i de allmänna samlingslokalerna har ökat med 32 procent sedan 1992. Däremot har fritidsverksamhet och biblioteksverksamhet minskat med 13 respektive 20 procent.

Både skolverksamhet och fritidsverksamhet förekommer i 10 procent av samlingslokalerna. I 8 procent av lokalerna förekommer både barnomsorg och fritidsverksamhet. Ungefär hälften av lokalerna med samnyttjande finns i tätortsmiljö medan en tredjedel finns i landsbygdsmiljö. Endast 12 procent av de samlingslokaler som har någon form av samnyttjande finns i stadsmiljö.

Den begränsade omfattningen av samnyttjande bekräftas av den djupstudie som jag har gjort i tio kommuner. Samtliga kommuner anger att det förekommer någon form av samnyttjande mellan kommunala verksamheter och allmänna samlingslokaler. Omfattningen är dock mindre än tio procent i samtliga kommuner. Det förekommer främst i någon eller några av kommunens tätorter. I några fall förekommer samnyttjande även i något av de mindre samhällena.

Den verksamhet där det förekommer mest samnyttjande med samlingslokalerna är fritidsverksamheten. Därefter är barnomsorg och skola vanligast förekommande. I fyra av kommuner har biblioteket hyrt lokaler i en allmän samlingslokal.

Min bedömning är att utvecklingen med samnyttjande och samverkan kommer att förstärkas ytterligare i framtiden. Vi ser hur välfärdsbehoven stadigt växer. Samtidigt måste kommuner och landsting spara mer inom sjukvård och omsorg. Denna situation kräver att människor tar ett större ansvar genom att själva organisera verksamheter som kan möta de växande behoven. Min bedömning är att dessa strävanden har blivit mer uttalade under senare år.

Flera statliga utredningar, som har behandlat dessa frågor sedan mitten av 1980-talet, har utgått ifrån att det finns en outvecklad potential i organisationerna som komplement och uppdragstagare till den offentliga sektorn. Från den offentliga sidan har det funnits förväntningar och förfrågningar om uppdrag. Detta har sammanfallit med förändrade former för den offentliga finansieringen av föreningsverksamhet och liknande.

I den regionalpolitiska propositionen, som kom 2001, var regeringens bedömning att statliga aktörer i större utsträckning bör utarbeta samordnade servicelösningar i samband med att de förändrar sin verksamhet. Regeringen tyckte att det är angeläget att ytterligare stimulera och underlätta en ökad lokal servicesamverkan mellan stat och kommun. Man betonade särskilt informations-teknikens möjligheter till nya gemensamma servicelösningar.

Regeringen har också tagit initiativ till samverkansprojekt kring lokal service mellan myndigheter, kommuner och landsting i några olika regioner. Målet är att upprätthålla en bra lokal service i hela landet, som både är kostnadseffektiv och som tillgodoser medborgarnas och företagarnas krav på tillgänglighet.

9.5 Effekterna av det statliga stödet

9.5.1 Syftet med stödet till allmänna samlingslokaler

När det gäller syftet med stödet till allmänna samlingslokaler har jag tidigare redovisat hur syftet med stödet har utvidgats sedan det infördes på 1940-talet. Min uppfattning är att de utvidgade syftena med de allmänna samlingslokalerna fortfarande bör vara giltiga. De allmänna samlingslokalerna skall i första hand tillgodose föreningslivets behov av lokaler för sin verksamhet och för att förverkliga centrala demokratiska mål i samhället.

Men de skall också tillgodose kulturlivets behov av lokaler både för distribution av kultur och för skapande aktiviteter. De skall dessutom tillgodose de spontana behov av lokaler för debatt och fritidssysselsättningar som finns utanför det organiserade föreningslivet. Min allmänna bedömning är att dessa syften med bidraget till de allmänna samlingslokalerna har uppfyllts i hög grad.

Jag bedömer att tillgången på samlingslokaler i landet allmänt sett är god. Av de 249 kommuner som har besvarat Kommunenkäten anser 71 procent att det är balans i tätorterna mellan utbud

och efterfrågan eller att utbudet är större än efterfrågan. 79 procent av kommunerna anser att utbudet är större än efterfrågan i de yttre kommundelarna /glesbygden eller att det är balans mellan utbud och efterfrågan.

Huvuddelen, 70 procent, av de allmänna samlingslokalerna, inberäknat skolor och kommunala samlingslokaler, återfinns i tätorter, dvs i orter med mer än 200 invånare. Här anser jag dock att syftena med det statliga stödet inte har uppfylls till alla delar. När syftet med statsbidraget vidgades på 1950-talet angavs att de allmänna samlingslokalerna också skulle tillgodose de gemenskapsbehov som fanns i de nya förorternas bostadsområden. Folkrörelseutredningen och den efterföljande propositionen i slutet på 1980-talet betonade också att det behövdes fler små samlingslokaler i storstadsområdena och de större tätorternas bostadsområden.

Jag bedömer att de allmänna samlingslokalerna inte har haft samma utveckling i de större städernas förorter som de har haft på mindre orter. Med vissa undantag har föreningsliv av folkrörelsekaraktär fortfarande svårt att etablera sig i de befintliga samlingslokalerna i storstädernas förortsområden

Jag bedömer att det generellt sett finns för få samlingslokaler i storstäderna i förhållande till befolkningen. I storstädernas förorter finns också de nya svenskarna, som enligt alla studier har svagast anknytning till de demokratiska organen. Behovet av samlingslokaler är här stort. Men som jag tidigare har påpekat handlar det inte enbart om lokaler. Det krävs också ett aktivt mobiliseringsarbete.

9.5.2 Det statliga och kommunala stödet

När det gäller det statliga stödet till allmänna samlingslokaler påpekas i direktiven att det har minskat från 135 miljoner kronor budgetåret 1992/93 till 19 miljoner kronor budgetåret 2001. Här skall dock påpekas att i stödet i början av 1990-talet ingick ett tillfälligt stöd från AMS för att överbrygga byggkonjunkturen.

1997 trädde nya regler för det statliga stödet i kraft. När jag har studerat bidragsgivningen har jag därför utgått från de bidrag som fördelats av Samlingslokaldelegationen sedan 1998. Detta år utbetalades 36 miljoner kronor i statligt bidrag. Efter en minskning av anslaget till totalt 19 miljoner kronor 1999 uppgår det idag till

29 miljoner kronor, varav 23,5 miljoner kronor fördelas som stöd till om- och tillbyggnader m.m.

Mellan åren 1998 och 2003 behandlade Samlingslokaldelagationen totalt 981 projektansökningar, dvs. i genomsnitt 163 per år. Av dessa beviljades 41 procent eller 402 föreningar, stöd. Det innebär att 67 föreningar per år beviljades stöd. 61 procent av dem som ansökte och 76 procent av dem som beviljades stöd var medlemmar i någon av de tre riksorganisationerna.

Jag anser att det statliga stödet är av stor betydelse som ett erkännande av att samlingslokalerna är en grundsten i samhällets demokratiska infrastruktur. Det statliga investeringsstödet bör användas för stöd till nybyggnad eller upprustning av samlingslokalerna så att dessa i sin tur kan sköta sitt uppdrag utifrån det omgivande samhällets förändrade krav.

För den löpande driften och underhållet av lokalerna är det kommunala stödet viktigast. Jag bedömer att merparten av de allmänna samlingslokalerna är beroende av kommunalt stöd för att kunna bedriva verksamhet i lokalerna. 1992 gav 94 procent av kommunerna driftstöd till allmänna samlingslokaler. 2002 hade denna andel minskat till 89 procent. Jag beräknar att antalet kommuner som inte ger driftstöd har ökat från 17 till 31 mellan 1992 och 2002.

Jag beräknar att de kommuner som ger bidrag i genomsnitt gav 1,11 miljoner kronor i driftstöd 2002. Det är en minskning med 15 procent jämfört med 1992. Räknas även inflationen på 15 procent är den totala minskningen 30 procent.

9.5.3 Effekterna av det minskade stödet

Jag bedömer att det minskade statliga och kommunala stödet inte har haft den förödande effekt på beståndet av allmänna samlingslokaler som Boverket befarade i början av 1990-talet. Totalt sett har inte antalet samlingslokalaföreningar minskat. 1992 var medlemsantalet i riksorganisationerna 2381. 2002 var antalet 2 477.

Det är framför allt antalet medlemsföreningar i Bygdegårdarnas Riksförbund som har ökat. Mellan 1992 och 2002 ökade antalet med 350. Däremot har antalet medlemsföreningar i Våra Gårdar minskat från 561 till 516 under perioden. Folkets Hus och Parker har minskat med 200 medlemsföreningar under samma period. Det är troligen en effekt av den sammanslagning mellan Folkets Hus

och Folkparkerna som skedde 1999. På en del orter driver en förening mer än en anläggning.

Det finns en del Folkets Husföreningar som har gått i konkurs, vilket i och för sig har andra orsaker än att man inte har fått statligt stöd. Men indirekt kan den konstruktion av bidragsbestämmelserna som beslutades i slutet av 1980-talet ha inneburit att antalet medlemsföreningar i Folkets Hus och Parker har minskat.

På grund av bestämmelsen om en gräns på 1 000 m² har många Folkets Husföreningar missgynnats. Man har inte kunnat genomföra de upprustningar och ombyggnader som varit nödvändiga. Det har säkerligen inneburit att inte heller kommunen har varit villig att ge bidrag till ombyggnaden eller upprustningen.

Argumentet när den nuvarande regeln om en gräns på 1 000m² infördes var att man ville satsa på mindre lokaler, bland annat i förorterna. Jag bedömer dock att regeln har fungerat dåligt och snarare utgjort ett hinder för en önskvärd utveckling. Några nya samlingslokaler i de större städernas förorter har knappast tillkommit med stöd av det statliga bidraget.

Dessutom har ombyggnader av redan byggda större föreningsdrivna lokaler missgynnats vilket inte gynnat utvecklingen i landets större tätorter där det ofta krävs större lokaler. Jag bedömer att om inte lokaler på över 1 000 m² kan ges stöd på samma villkor som mindre lokaler finns det inte heller någon kommunal drivkraft för att skapa nya föreningsdrivna lokaler.

Jag bedömer att det minskade kommunala stödet har tvingat många Folkets Hus-föreningar att bli mer kommersiella. Det innebär att om mer än 50 procent av verksamheten är kommersiell måste föreningen betala inkomstskatt om den lyckas gå med vinst. Dessutom tillkommer fastighetsskatt. Detta kommer säkerligen att leda till att ytterligare stora och medelstora föreningar kommer att gå i konkurs på grund av statens regelverk.

Jag har svårt att bedöma om de minskade kommunala resurserna har påverkat tillgången till samlingslokaler, t.ex. om minskningen har medfört att andra typer av lokaler har ställts till föreningslivets förfogande. Jag konstaterar att i flera fall har kommunen övertagit Folkets Huslokaler och driver verksamheten vidare. Av de kommuner som deltagit i djupstudien har detta skett i Halmstad och Bollnäs.

10 Utredarens förslag

10.1 Målen för det statliga stödet till allmänna samlingslokaler

Mitt förslag:

De ursprungliga och utvidgade syftena med det statliga stödet till de allmänna samlingslokalerna bör fortfarande vara giltiga. De allmänna samlingslokalerna skall kunna tillgodose föreningslivets behov av lokaler för sin verksamhet och för att förverkliga centrala demokratiska mål i samhället. De skall också tillgodose kulturlivets behov av lokaler både för distribution av kultur och för skapande aktiviteter. De skall även tillgodose spontana behov av lokaler för debatt och fritidssysselsättningar utanför det organiserade föreningslivet.

Ett viktigt skäl till att riksdagen i början av 1940-talet beslutade att inrätta ett statligt stöd till allmänna samlingslokaler var att föreningslivet sågs som en naturlig och oundgänglig del av det medborgerliga livet. De var viktiga för en vital demokrati och för medborgarnas möjligheter att kunna utöva sina fri- och rättigheter.

Frågan om allmänna samlingslokaler, opartiskt öppna för alla meningsriktningar, sågs inte som ett intresse enbart för föreningslivet, utan att det var ett intresse för hela samhället. Därför var det också ett samhällsintresse att denna verksamhet fick ett samhälleligt stöd. Jag anser att detta synsätt i hög grad fortfarande är giltigt.

På 1950-talet kom allmänna samlingslokaler att mer ses som allmänna kultur- och fritidslokaler vilket ytterligare förstärktes under 1970-talet. De allmänna samlingslokalerna skulle inte bara tillgodose föreningslivets behov av lokaler utan de skulle också tillgodose de gemenskapsbehov som fanns i de nya förorterernas bostadsområden. Begreppet ”allmänna samlingslokaler” utvidgades

till att omfatta ”alla för allmänheten avsedda lokaler, vilka prövas behövliga för det offentliga livet och de kulturella strävandena i orten, särskilt med hänsyn till föreningslivets behov.”

Jag anser att dessa ursprungliga och utvidgade syften med stödet till de allmänna samlingslokalerna, fortfarande bör vara giltiga. De allmänna samlingslokalerna skall kunna tillgodose:

- dels föreningslivets behov av lokaler för sin verksamhet och för att förverkliga centrala demokratiska mål i samhället,
- dels kulturlivets behov av lokaler både för distribution av kultur och för skapande aktiviteter,
- dels spontana behov av lokaler för debatt och fritidssysselsättningar utanför det organiserade föreningslivet.

Ett vitalt föreningsliv och ändamålsenliga mötesplatser har en stor betydelse för demokratin och samhällsutvecklingen. Genom beslut våren 2002 om propositionen *Demokrati för det nya seklet* (prop. 2001/02:80) lade riksdagen fast en långsiktig strategi för att värna och fördjupa demokratin. Enligt propositionen skall möjligheterna för medborgarnas deltagande i rollen som aktiva i föreningar eller andra sammanslutningar förbättras.

I propositionen betonas att medborgarsammanslutningar, såsom folkrörelser och föreningar, har en viktig roll när det gäller att utveckla, fördjupa och bredda demokratin. De

- kan vara en mobiliserande kraft i samhället.
- kanaliserar särskilda intressen och kan fungera som en motvikt till offentlig maktutövning.
- ger medborgaren ytterligare möjlighet att göra sin röst hörd.
- kan också ge makt åt i dag underrepresenterade grupper i samhället, vilket kan bidra till att bekämpa utanförskap.

En förutsättning för att den lokala demokratin skall kunna utvecklas och stärkas är enligt propositionen att det finns en stark demokratisk infrastruktur. En betydelsefull beståndsdel i den demokratiska infrastrukturen är en god tillgång till ändamålsenliga samlingslokaler.

Samlingslokalerna är således viktiga grundpelare i vårt demokratiska samhälle. De används för bildningsverksamhet, förenings- och kulturliv. Jag anser därför att samhället måste erbjuda en infrastruktur av allmänna samlingslokaler för det engagemang som den ideella sektorn genererar. Detta är absolut nödvändigt om det civila

samhället skall ha en möjlighet att leva vidare och utvecklas. Jag anser därför att det i varje lokal miljö bör finnas en samlingslokal som främjar den sociala samvaron. Den lokala miljön kan vara en kommundel eller en stadsdel i de större städerna.

En allmän samlingslokal i en kommundel eller en stadsdel innebär ökade möjligheter att etablera ett föreningsliv som på ett effektivare sätt kan engagera de människor som bor i dessa områden. Jag anser framför allt att frågan hur man skall kunna få fram fler samlingslokaler i storstadsområdenas och de större tät-orternas ytterområden är särskilt angeläget.

Min uppfattning är att det måste finnas ett starkt enskilt engagemang kring samlingslokalerna om vi på lång sikt skall kunna bevara och utveckla en infrastruktur för en vital demokrati. Samlingslokalerna existerar tack vare tusentals, i huvudsak ideellt engagerade människor, som medverkar både som uthyrare och arrangörer och i det praktiska arbetet för att hålla lokalerna i gott skick. Jag anser därför att en samlingslokal om möjligt bör drivas i föreningsform. Därmed kan ideellt arbete och människor som satsar tid och engagemang mobiliseras.

10.2 Inventering av befintliga och tänkbara mötesplatser

Mitt förslag:

Varje kommun bör, i samverkan med föreningslivet, göra en inventering av befintliga och tänkbara mötesplatser inom kommunen. En sådan inventering bör vara av frivillig karaktär.

Det finns idag många olika typer av träffpunkter. Det kan vara ett torg, ett kafé eller en diskussionsgrupp på Internet. Men det centrala är att det finns lokaler för mänskliga möten i mer eller mindre organiserad form. En samlingslokal, öppen för alla, är ofta en hjärtpunkt i den lokala miljön.

Jag anser att det i första hand är kommunerna som kan skapa förutsättningar för en lokal demokratisk infrastruktur. Det är på den kommunala nivån som man kan bygga upp en struktur som passar lokala förhållanden och göra de nödvändiga prioriteringarna. Det är däremot de politiska partierna och folkrörelser som ansvarar för innehållet i demokratin. Såväl kommuner som samlingslokal-föreningarna bör därför i större utsträckning uppmärksamma

behovet av gemensamhetslokaler i de större städernas ytterområden.

Jag föreslår därför att varje kommun, i samverkan med föreningslivet, bör göra en inventering av befintliga och tänkbara mötesplatser inom kommunen. En sådan inventering bör vara av frivillig karaktär. I vissa fall kan en sådan inventering visa att befintliga lokalresurser inte tas tillvara på ett effektivt sätt. I andra fall visar den kanske att lokalerna inte är riktigt anpassade till behoven. I några fall visar den kanske att det saknas lokaler helt. Det kan också handla om att göra befintliga lokaler mer lättillgängliga för alla medborgare. Det kan vara fråga om att söka lösningar byggda på flexibilitet och samverkan, att göra smärre och enklare ombyggnader och i enstaka fall att skapa nya lokaler genom om- eller nybyggnad.

En sådan inventering skulle inte bara ge föreningar och medborgarna information om vilka lokaler som finns tillgängliga. Den skulle också kunna vara en grund för att se om, var och hur åtgärder bör vidtas för att medborgarna skall kunna erbjudas mötesplatser i tillfredsställande omfattning. Det kan bli början på en lokalrörelse för den mångkulturella förorten.

Jag vill betona att det inte bara är det traditionella föreningslivets behov av samlingslokaler som bör uppmärksammas. Medborgarnas och inte minst ungdomars vilja att organisera sig i alternativa former, bilda nätverk och i aktionsgrupper ordna kulturaktiviteter, karnevaler, studiecirkel och mediaverksamhet bör också uppmärksammas. Det väsentliga är att lokalerna kan användas av alla, såväl av etablerat föreningsliv och partier som av aktionsgrupper, nätverk och tillfälliga grupper, till en kostnad som inte medför att någon medborgargrupp tvingas avstå från att hyra lokalen av ekonomiska skäl.

Jag vill i det sammanhanget peka på det initiativ till ett projekt om hur en dialog och samarbete skulle kunna utvecklas mellan kommuner och samlingslokalhållande föreningar som utredningen tog tillsammans med Svenska Kommunförbundet och SamSam. Därefter har SamSam i en skrivelse till regeringen ansökt om stöd för att fortsätta utveckla samverkansprojektet i syfte att få fram goda exempel som kan spridas vidare till andra kommuner och föreningar. Regeringen beslutade den 16 oktober 2003 att bevilja ett bidrag på 1,3 miljoner kronor till projektet. Projektet skall avrapporteras i juni år 2005.

Projektet skall aktivt följas och stöttas av SamSam, utökad med en representant från Svenska Kommunförbundet. Arbetet skall inriktas på att ge stöd till lokala utvecklingsprocesser i ett tiotal pilotkommuner.

I varje kommun skall det arrangeras möten för dialog mellan samlingslokaler, föreningsliv och kommunen för att kartlägga hinder och möjligheter för ökad samverkan och gemensamt utröna hur de resurser som finns inom kommunens bestånd av samlingslokaler kan tas tillvara för att stärka den demokratiska infrastrukturen.

10.3 Statligt stöd till allmänna samlingslokaler

Mitt förslag:

Det statliga stödet till allmänna samlingslokaler skall bestå av följande delar:

- stöd till byggnadstekniska åtgärder
- stöd till handikappanpassning
- stöd till verksamhetsutveckling
- stöd till riksorganisationerna

Jag föreslår att det statliga stödet till allmänna samlingslokaler bör ökas från den nuvarande nivån på 29 miljoner kronor till 40,5 miljoner kronor.

- Nivån på bidraget till byggnadstekniska åtgärder och till handikappanpassning bör vara 25 miljoner kronor, men bör kunna ökas upp till 50 miljoner kronor när de ekonomiska förutsättningarna tillåter. Regeringen bör pröva detta inför det årliga budgetarbetet.
- Det nya bidraget till verksamhetsutveckling bör vara 10 miljoner kronor.
- Bidraget till riksorganisationerna bör ökas från 4 miljoner kronor till 5,5 miljoner kronor.

10.3.1 Stöd till byggnadstekniska åtgärder

Mitt förslag:

Det statliga stödet till byggnadstekniska åtgärder skall även fortsättningsvis vara ett investeringsstöd och användas till köp, ny-, om- eller tillbyggnad samt till större standardhöjande reparationer och till handikappanpassning. Jag föreslår att nivån på anslaget bör vara 25 miljoner kronor, men bör kunna ökas upp till 50 miljoner kronor när de ekonomiska förutsättningarna tillåter. Regeringen bör pröva detta inför det årliga budgetarbetet.

Av de samlingslokalföreningar som besvarade Samlingslokal-enkäten, svarade ungefär 30 procent att de hade genomfört en nybyggnad eller en mer omfattande om- eller tillbyggnad eller större upprustning sedan mitten av 1990-talet. Omräknat till samtliga 2 500 föreningar som är medlemmar i någon av de tre riksorganisationerna skulle således 800 föreningar ha genomfört någon av åtgärderna.

Något över 40 procent av föreningarna uppgav att de hade finansierat åtgärden med statligt stöd. För 20 procent av dessa understeg bidraget 100 000 kronor. 27 procent hade fått ett stöd som översteg 1 miljon kronor.

Ungefär 30 procent av de föreningar som besvarade enkäten bedömer att de kommer att genomföra en större byggnadsteknisk åtgärd under den närmaste femårsperioden. Omräknat på samtliga 2 500 som är medlemmar i någon av riksorganisationerna skulle det motsvara 800 föreningar.

- 60 procent av dessa åtgärder skulle gälla större underhåll. För 5 procent av dessa beräknas kostnaden komma att överstiga 1 miljon kronor. För 50 procent beräknas kostnaden komma att understiga 100 000 kronor.
- 30 procent av byggnadsåtgärderna skulle gälla om- och tillbyggnad. För 30 procent beräknas kostnaden komma att överstiga 1 miljon kronor.
- 40 procent, eller 320, av de föreningar som avser att genomföra en större byggnadsteknisk åtgärd avser att söka statligt stöd för att finansiera åtgärden.

Mellan åren 1998 och 2003 behandlade Samlingslokaldelegationen totalt 981 projektansökningar, dvs. i genomsnitt 163 per år. Av de 981 projektansökningarna avsåg 560 ny-, om- eller tillbyggnad samt större standardhöjande reparationer. Dessutom ansökte 421 föreningar under samma period om bidrag för handikappanpassning.

Av de 981 ansökningarna beviljades 402 statligt stöd, en andel på 41 procent. Det genomsnittliga ansökningsbeloppet under perioden uppgick till 85 miljoner kronor per år. Under de senaste åren har summan av de ansökta beloppen uppgått till 60 miljoner kronor per år. Det genomsnittliga belopp som fördelades under denna period uppgick till 21 miljoner kronor per år.

Jag föreslår att det statliga stödet även fortsättningsvis skall vara ett investeringsstöd och användas till ny-, om- eller tillbyggnad samt till större standardhöjande reparationer och till handikappanpassning. Jag föreslår att nivån på anslaget bör vara 25 miljoner kronor. Det innebär att den anslagspost på 1,5 miljoner kronor som står till regeringens förfogande upphör. Denna anslagspost har använts för aktiviteter i eller i anslutning till allmänna samlingslokaler och som syftar till att stärka den demokratiska infrastrukturen. Jag ser förslaget om bidrag till verksamhetsutveckling vid allmänna samlingslokaler som en vidareutveckling av denna anslagspost.

Med tanke på de förslag som jag lämnar i övrigt och som kan öka efterfrågan på bidrag föreslår jag att anslaget till allmänna samlingslokaler ökas upp till 50 miljoner kronor när de ekonomiska förutsättningarna tillåter. Regeringen bör pröva detta inför det årliga budgetarbetet.

10.3.2 Stöd till handikappanpassning

Mitt förslag:

Bidrag skall även fortsättningsvis kunna lämnas till hela kostnaden för handikappanpassningen. Bidrag till handikappanpassningen skall kunna utgå med högst 200 000 kronor. I de fall när handikappåtgärderna ingår i en större eller mindre om- eller tillbyggnad skall föreningen kunna bryta ut handikappdelen och ansöka om bidrag bara för den.

Jag har i avsnitt 6.3.5 beräknat kostnaderna för att handikappanpassa återstående allmänna samlingslokaler fram till år 2010. Jag beräknar kostnaden till 11 miljoner kronor per år. Detta belopp skall jämföras med den genomsnittliga kostnaden på 2,5 milj. kr per år under de senaste 5 åren. Av denna kostnad utgör en tredjedel bidrag till föreningar som inte är medlemmar i någon av de tre riksorganisationerna.

Enligt den nuvarande förordningen kan bidrag lämnas för handikappanpassning till hela kostnaden, dock högst med 165 000 kronor. En förutsättning är att en sådan anpassning inte ingår i någon annan åtgärd som det kan lämnas bidrag för enligt förordningen. Om ansökan gäller bidrag för enbart handikappanpassning finns det inga krav på att även kommunen skall ge bidrag till projektet.

Jag anser att bidrag fortfarande skall kunna lämnas till hela kostnaden för handikappanpassningen. Det maximala beloppet 165 000 kronor har varit oförändrat sedan början på 1990-talet. Jag föreslår därför att bidraget skall kunna utgå med högst 200 000 kronor.

Jag föreslår att i de fall när handikappåtgärderna ingår i en större eller mindre om- eller tillbyggnad skall föreningen kunna bryta ut handikappdelen och ansöka om bidrag bara för den. På det sättet kan den sökande få bidrag upp till 200 000 kronor för den delen och kan sedan finansiera den övriga delen på annat sätt.

10.3.3 Stöd till verksamhetsutveckling

Mitt förslag:

Ett särskilt projektbidrag på 10 miljoner kronor till verksamhetsutveckling i allmänna samlingslokaler bör inrättas. Bidrag skall kunna lämnas till hela kostnaden, dock högst med 1 miljon kronor. Bidraget bör fördelas av Boverket. Under den första treårsperioden bör bidraget bland annat användas för att befintliga samlingslokaler eller andra lokaler skall kunna anpassas till ungdomars kulturformer. Bidraget skall också kunna användas för att stödja samlingslokalaföreningarnas riksorganisationer i deras arbete med att stimulera utvecklingen av de ungas egen kultur- och mötesverksamhet i allmänna samlingslokaler. Därefter bör Boverket bedöma den fortsatta inriktningen av bidraget.

De allmänna samlingslokalerna startade en gång för att erbjuda mötesplatser till ett blomstrande föreningsliv. Men de samhälleliga förutsättningarna för de allmänna samlingslokalerna har förändrats. Folkrörelser och ideella föreningar har under lång tid förlorat medlemmar och värst drabbade är storstäderna.

Samtidigt har formerna för det demokratiska och kulturella deltagandet förändrats. De scener som för ett par decennier sedan utgjorde ramen för det politiska mötet eller en amatörteaterföreställning efterfrågas inte längre i samma utsträckning. Dessutom tycks flera av de traditionella kultur- och nöjesaktiviteterna ha förflyttats från offentliga lokaler till en privat sfär, främst hemmet. Studier sker allt mer på distans eller kräver tekniska hjälpmedel som de allmänna samlingslokalerna har svårt att erbjuda. Tillgången på alternativa samlingslokaler har också blivit större.

Denna utveckling kan vara ett tecken på att föreningslivet inte längre känns attraktivt och att medborgarna väljer andra sätt att agera och att organisera sig. Skulle detta vara en långsiktig trend mot ett minskat föreningsengagemang bedömer jag att det får allvarliga konsekvenser även för de allmänna samlingslokalerna.

Jag har tidigare pekat på det som lyfts fram i forskarrapporten om att det inte räcker med att bara ställa en lokal till förfogande. Den allmänna samlingslokalen måste också förbindas med såväl en spontan som planerad verksamhetsmässighet. Det behövs ett öppet hus med utrymme för skilda verksamheter, även spontana och gränsöverskridande, men också en målmedveten planlagd verksamhet som utgår ifrån den allmänna samlingslokalens kontinuerliga verksamhet.

Det handlar också om lokalens fysiska utformning och tekniska utrustning, tillgänglig pedagogisk och annan kompetens, verksamhetscoaching och projektledarskap. Det räcker inte med att bara se på upplåtelsen i sig, utan man måste också beakta lokalens beskaffenhet och vilken verksamhet som är möjlig i lokalen, den innehållsliga funktionen, de aktiviteter och processer som den allmänna samlingslokalen anknyter till och möjliggör.

Det behövs nya rum för nya typer av aktiviteter, t.ex. någon typ av 'black box'-lokal, bastekniskt välutrustad och flexibel att inrymma olika slags av verksamheter med olika typer av utrustnings- och utformningsbehov. Det räcker alltså inte med traditionella mötes- eller arrangemangslokaler. Lokalerna måste kunna anpassas till de aktivitetsformer som idag är de som i allt högre grad engagerar.

Det finns i storstadsområdena ett antal goda exempel där sociala och kulturella rörelser har skapat en mängd arrangemang och verksamheter som engagerar människorna i närområdet. Men för att detta ska bli en realitet inom fler områden anser jag att det krävs fler och bättre mötesplatser och samlingslokaler. Nya föreningsdrivna samlingslokaler i förorterna växer dock inte fram lika lätt som på landsbygden där tillgången till tomma lokaler och social närhet och sammanhållning är starkare.

Jag tycker att den utveckling som vi har sett under de senaste decennierna när det gäller allmänna samlingslokaler på landsbygden kan vara en förebild. Det saknas en motsvarande utveckling när det gäller den mångkulturella förorten, inte bara i storstadsförorterna, utan i den etniskt blandade förorten generellt, där det finns ett klart behov av en expansiv utveckling.

Men det krävs också ett aktivt mobiliseringsarbete. Min uppfattning är att det måste finnas ett starkt enskilt engagemang kring samlingslokalerna om vi på lång sikt skall kunna bevara och utveckla en infrastruktur för en vital demokrati. Jag anser därför att en samlingslokal om möjligt bör drivas i föreningsform. Därmed kan ideellt arbete och människor som satsar tid och engagemang mobiliseras.

Jag anser att den ideella kraft som finns bland människor i bostadsområdena måste kunna kanaliseras in i ett samarbete mellan etablerade folkrörelser, studieförbund och även kommunala förvaltningar. För att starta den processen anser jag att en särskild satsning bör initieras med fokus på mobilisering bland de människor som berörs, i syfte att skapa nya föreningsdrivna samlingslokaler kanske främst i mångkulturella i förorter.

Mot den här bakgrunden föreslår jag att ett särskilt projektbidrag på 10 miljoner kronor till verksamhetsutveckling i allmänna samlingslokaler inrättas. Bidraget skall kunna lämnas till hela kostnaden, dock högst med 1 miljon kronor. Jag föreslår att bidraget fördelas av Boverket. Under den första treårsperioden bör bidraget bland annat användas för att befintliga samlingslokaler eller andra lokaler skall kunna anpassas till ungdomars kulturformer.

Jag föreslår att bidraget också skall kunna användas för att stödja samlingslokalaföreningarnas riksorganisationer i deras arbete med att stimulera utvecklingen av de ungas egen kultur- och mötesverksamhet i allmänna samlingslokaler. Efter den första treårsperioden bör Boverket bedöma den fortsatta inriktningen av bidraget.

Jag vill i det här sammanhanget hänvisa till erfarenheterna från Ungdomsstyrelsens projekt Träffpunkt som genomfördes i slutet av 1990-talet där medel från Allmänna arvsfonden ställdes till förfogande. Ungdomsstyrelsens erfarenhet från projektet är att det ofta finns lokaler, men att det också krävs nya samverkansformer och anpassning av lokalerna för att de skall kunna bli en resurs för unga inom kultur- och fritidsområdet. Jag bedömer att ett särskilt projektbidrag skulle kunna bidra till en sådan anpassning.

10.3.4 Stöd till riksorganisationerna

Mitt förslag:

Samlingslokalföreningarnas centrala organisationer bör ges ett rimligt stöd till sin informations- och utredningsverksamhet. Jag föreslår en ökning med 1,5 miljoner kronor av det särskilda bidrag som anvisas till de tre riksorganisationerna Bygdegårdarnas Riksförbund, Folkets Hus & Parker samt Våra Gårdar. Bidraget skall användas dels för respektive organisations allmänna informations- rådgivnings- och utvecklingsarbete, dels för respektive organisations arbete i anslutning till ansökningar om statligt stöd. Bidraget bör fördelas av Boverket.

Jag har i avsnitt 8.2 redovisat bakgrunden till och konstruktionen av det nuvarande statliga stödet till de tre riksorganisationerna Bygdegårdarnas Riksförbund, Folkets Hus och Parker samt Våra Gårdar. Stödet har utgått sedan 1973 i sin nuvarande form. Det har dels utgått för organisationernas allmänna kontakt- och informationsverksamhet, dels för deras arbete med den statliga bidragsgivningen till allmänna samlingslokaler. Dessutom har en del av stödet avsett gemensamt tekniskt och ekonomiskt utredningsarbete avseende allmänna samlingslokaler.

Stödet har sedan 1998 uppgått till 4 miljoner kronor . Sedan 1999 har bidraget fördelats av Ungdomsstyrelsen efter ansökan från SamSam. Enligt riksdagsbeslut och regleringsbrev skall riksorganisationerna använda dessa medel för vissa informations- och utvecklingsinsatser för ungdomar. 2003 fördelades bidraget enligt följande:

- Bygdegårdarnas Riksförbund 1 051 154 kronor
- Riksföreningen Våra Gårdar 813 822 kronor
- Folkets Hus och Parker 1 805 024 kronor
- SamSam 330 000 kronor.

Jag anser att samlingslokalorganisationerna bör ges ett rimligt stöd till sin informations- och utredningsverksamhet. Jag föreslår därför en ökning med 1,5 miljoner kronor av det särskilda bidrag som anvisas till de tre riksorganisationerna Bygdegårdarnas Riksförbund, Folkets Hus & Parker samt Våra Gårdar. Bidraget skall användas dels för respektive organisations allmänna informations-, rådgivnings- och utvecklingsverksamhet, dels för respektive organisations arbete i anslutning till ansökningar om statligt stöd.

Jag anser att stödet till riksorganisationerna kan ses som ett indirekt stöd till de enskilda samlingslokalerna. Riksorganisationerna fyller en mycket viktig funktion som koordinator, idégivare och utvecklare. Man har ambitiösa utbildningsprogram och en omfattande verksamhet i syfte att skapa kulturella verksamheter och folkbildning i de enskilda samlingslokalerna. Tack vare riksorganisationens arbete finns det ett brett utbud av allt från konstutställningar, barnteater, dans, musik till en omfattande skolbioverksamhet och annan verksamhet inriktad på film.

Jag anser att riksorganisationen också har en viktig uppgift i olika former av utvecklingsarbete i samverkan med andra riksorganisationer, kommunförbund och myndigheter på statlig och regional nivå, vilket också skapar ett mervärde för medlemmarna. Det kan gälla kultursamverkan med Riksteatern, utvecklingsprojekt med Kommunförbundet samt olika samverkansprojekt där det skapas nya idéer, som i sin tur kan spridas vidare bland riksorganisationernas medlemmar.

Det statliga stödet till riksorganisationerna syftar också till att ersätta organisationerna för deras arbete i anslutning till projektansökningar. Det ökar organisationernas möjligheter att stödja enskilda medlemmar, inte minst i förhållande till kommunerna för att få en kommunal medfinansiering, som är ett villkor för att få del av det statliga stödet. Ansökningar till Boverket kan på så sätt förädlas och bli ännu bättre lokalt förankrade.

Jag föreslår att bidraget fortsättningsvis fördelas av Boverket. Bidraget har under senare år varit avsett för informations- och

utvecklingsinsatser för ungdomar och har fördelats av Ungdomsstyrelsen till de tre riksorganisationerna efter ansökan från SamSam.

Detta innebär att den särskilda ungdomssatsning som inleddes 1999 upphör. Men jag utgår ifrån att de tre riksorganisationerna även fortsättningsvis kommer att använda en betydande del av bidraget till informations- och utvecklingsinsatser för ungdomar. Jag har föreslagit att det särskilda bidraget till verksamhetsutveckling under den första treårsperioden bör användas för att befintliga samlingslokaler eller andra lokaler skall kunna anpassas till ungdomars kulturformer och för att stimulera utvecklingen av de ungas egen kultur- och mötesverksamhet i allmänna samlingslokaler. Men bidraget skall även kunna stimulera nya gruppers användning av allmänna samlingslokaler.

Tidigare har bidraget till riksorganisationerna fördelats efter ansökan från SamSam efter att organisationerna själva har kommit fram till medlen skall fördelas mellan organisationerna. Jag föreslår att Boverket fördelar bidraget enligt följande principer:

- 1,5 miljoner kronor bör fördelas lika mellan de tre organisationerna.
- 50 procent av det återstående anslaget, eller 2 miljoner kronor, bör fördelas utifrån respektive organisations andel av det totala antalet föreningar som är medlemmar i en riksorganisation
- 50 procent av det återstående anslaget, eller 2 miljoner kronor, bör fördelas utifrån respektive organisations andel av den totala intäkten från medlemsavgifter.

Förutsättningarna för fördelningen kan dock komma att förändras över tiden. Regeringen kan därför, efter framställan från SamSam, behöva förändra beslut om fördelningen.

Jag föreslår att den del av stödet som ges till SamSam upphör. De organisationer som ingår i SamSam får tillskjuta de medel som krävs för de gemensamma åtgärderna. Organisationerna skall redovisa till Boverkets samlingslokaldelegation vilka informationsinsatser och utvecklingsarbeten som de har genomfört med stöd av bidraget.

10.4 Hanteringen av det statliga stödet

10.4.1 Boverkets samlingslokaldelegation

Mitt förslag:

Boverkets samlingslokalsdelegation bör även fortsättningsvis fatta beslut i fråga om bidrag till allmänna samlingslokaler. Jag föreslår också att en företrädare för Ungdomsstyrelsen bör ingå i delegationen.

Den statliga bidragsgivningen till allmänna samlingslokaler styrs av förordningen 1996:1593. Boverket har fastställt föreskrifter för hanteringen (BFS 1997:25 ASL 2). Jag har redovisat innehållet i förordningen i avsnitt 8.1. I avsnitt 8.3 har jag redovisat uppgifter om ansökningar till Samlingslokaldelegationen om stöd och hur många av ansökningarna som har beviljats stöd. I avsnitt 8.6 har jag redovisat de allmänna samlingslokalernas ombyggnads- och finansieringsbehov.

Enligt den nuvarande förordningen skall ansökan om bidrag ges in till Boverket. Det har inte framkommit något som talar för att någon annan myndighet skulle vara lämpligare för ändamålet. De bedömningar som skall göras inför fördelningen av anslaget ligger väl inom verkets kompetensområde. Jag föreslår därför att Boverket även fortsättningsvis bör fatta beslut i fråga om statligt stöd till allmänna samlingslokaler.

Boverket är central förvaltningsmyndighet för frågor om byggd miljö och hushållning med mark- och vattenområden, fysisk planering, byggande och boende. Verket svarar också för den centrala administrationen av statligt bostadsstöd i form av bidrag för finansiering av bostäder.

Med tanke på att handikappanpassning är en viktig del av det statliga stödet talar det ytterligare för att ansvaret för dessa frågor bör handhas av Boverket, som har ett samlat ansvar, sektorsansvar, för handikappfrågor med anknytning till verkets verksamhetsområde. Verket skall inom ramen för detta ansvar vara samlande, stödjande och pådrivande i förhållande till övriga berörda parter.

Vid Boverket finns en samlingslokaldelegation och ett stadsmiljøråd. Boverket bestämmer i övrigt sin egen organisation. Samlingslokaldelegationen avgör ärendena om statligt stöd till allmänna samlingslokaler, till vissa icke-statliga kulturlokaler och till folk-

parksteatrar. Delegationen består av en ordförande och högst sju andra ledamöter som utses av regeringen för en bestämd tid.

Med tanke på att jag har föreslagit att bidraget till verksamhetsutveckling under den första treårsperioden bör användas för att befintliga samlingslokaler eller andra lokaler skall kunna anpassas till ungdomars kulturformer och för att stimulera utvecklingen av de ungas egen kultur- och mötesverksamhet i allmänna samlingslokaler föreslår jag att en företrädare för Ungdomsstyrelsen bör ingå i styrelsen.

10.4.2 Krav på kommunal medfinansiering

Mitt förslag:

Kravet på kommunal medfinansiering bör finnas kvar. Kommunen skall lämna ekonomiskt bidrag, eller på annat sätt garantera, minst 30 procent av det bidragsunderlag som berättigar till det statliga bidraget.

För att få bidrag till köp, ny- eller ombyggnad och standardhöjande reparationer krävs det enligt den nuvarande förordningen att kommunen lämnar bidrag med minst 30 procent av det bidragsunderlag som berättigar det statliga bidraget.

Från samlingslokalorganisationerna har framförts förslag om att det statliga stödet bör utformas så att det stimulerar fortsatt kommunalt ansvarstagande, men att formen för det kommunala stödet i enskilda fall bör kunna vara mer flexibelt. Man påpekar att många samlingslokal föreningar inte anser att det är meningsfullt att söka det statliga stödet på grund av svårigheten att få den kommunala medfinansiering som krävs.

Jag har tidigare uttalat min uppfattning att det i första hand är kommunernas ansvar att bygga upp och vidmakthålla en lokal demokratisk infrastruktur. Det är på den kommunala nivån som man kan bygga upp en struktur som passar lokala förhållanden och göra de nödvändiga prioriteringarna.

Jag har också redovisat min uppfattning att varje kommun i samverkan med föreningslivet bör göra en inventering av befintliga och tänkbara mötesplatser inom kommunen. En sådan inventering bör kunna visa på behovet av allmänna samlingslokaler i kommunen. Den bör visa om det saknas lokaler. I en del fall

kommer man kanske fram till att det finns ett överskott av lokaler inom ett område.

Inventeringen bör också kunna visa om befintliga lokalresurser tas tillvara på ett effektivt sätt. Den bör kunna ge besked om befintliga lokaler behöver göras mer lättillgängliga för alla medborgare. Den bör också kunna visa om det finns möjligheter att söka lösningar byggda på flexibilitet och samverkan, att göra smärre och enklare ombyggnader och i enstaka fall att skapa nya lokaler genom om- eller nybyggnad.

Jag föreslår därför att kravet på kommunal medfinansiering bör finnas kvar och att nivån 30 procent är lämplig. Däremot föreslår jag att formen för det kommunala bidraget kan göras mer flexibel. Huvudregeln är att det skall lämnas som ekonomiskt bidrag, men att kommunen också kan bidra på annat sätt. Det finns exempel på att det kommunala bidraget har räknats om i arbetstid och att kommunen har bidragit med arbetskraft. Jag anser att om kommunen, tillsammans med andra myndigheter eller liknande, garanterar minst 30 procent av bidragsunderlaget, bör det anses som likvärdigt med kommunal medfinansiering.

Jag bedömer att i de fall när en kommun i dagens kärva kommunalekonomiska läge beslutar att bidra till en medfinansiering, visar det att det finns ett varaktigt behov av lokalen på orten och att behovet är ordentligt prövat.

Jag förutsätter att när kommunen efter en prövning om att ge ett kommunalt bidrag också är beredd att ge bidrag till samlingslokalens framtida drift och att det därmed finns goda ekonomiska förutsättningar att driva och förvalta lokalen.

10.4.3 Vem skall kunna få bidrag

Mitt förslag:

Statligt stöd till byggnadstekniska åtgärder och handikappanpassning bör även fortsättningsvis lämnas till sådana aktiebolag, stiftelser eller föreningar som arbetar utan vinstsyfte och är fristående från en kommun eller kommunala företag.

Enligt den nuvarande förordningen får bidrag lämnas till sådana aktiebolag, stiftelser eller föreningar som arbetar utan vinstsyfte och är fristående från en kommun eller kommunala företag.

Jag är inte beredd att föreslå förändringar av den krets som kan få statligt stöd. Jag anser exempelvis inte att det statliga stödet enbart skall ges till lokala samlingslokalhållande föreningar som är anslutna till någon av riksorganisationerna. De förändringar som gjordes i förordningen 1996 hade enligt min bedömning till viss del sin grund i ett missnöje med det befintliga kösystemet. De etablerade samlingslokalorganisationerna ansågs ha fått mer eller mindre monopol på tillgången till det statliga bidraget. Nya grupper, som t.ex. invandrarorganisationer i de större städernas ytterområden, ansågs inte få del av stödet i samma utsträckning. Min bedömning är att en återgång till ett sådant system inte skulle bli accepterat.

Jag tror dessutom att en föreskrift om organisationstillhörighet skulle motverka den dynamik som finns i de nya sociala rörelser som växer fram. Det är inte samma typ av föreningar som tidigare. Från att ha dominerats av hierarkiska organisationer, består föreningslivet allt mer av en ny form av "platta" medborgarorganisationer. Även samlingslokal föreningar har gått över till enskilt medlemskap. Bygdegårdarnas medlemsföreningar består idag i huvudsak av enskilt anslutna medlemmar. Det kan ha bidragit till att bygdegårdsrörelsen har vuxit kraftigt under de senaste 10–15 åren har och att man är inne i sin genom tiderna mest expansiva utveckling.

Jag har tidigare pekat på den betydelse samlingslokalerna har som mötesplats för de lokala utvecklingsgrupper som har vuxit fram under de senaste decennierna. Jag har också påpekat att det generellt sett finns för få samlingslokaler i storstäderna i förhållande till befolkningen. I storstädernas förorter finns också de nya svenskarna, som enligt alla studier har svagast anknytning till vårt demokratiska samhälle. Behovet av samlingslokaler är här stort.

Jag anser därför att frågan om hur man skall kunna få fram fler samlingslokaler i storstadsområdena och de större städernas bostadsområden fortfarande är aktuell. Såväl kommuner som samlingslokal föreningarna bör därför i större utsträckning uppmärksamma behovet av gemensamhetslokaler i de större städernas ytterområden.

Men för att nya föreningsdrivna samlingslokaler skall kunna utvecklas krävs det också ett mobiliseringsarbete. De ideella krafter som finns bland människor i bostadsområdena måste kunna kanali-

seras in i ett samarbete med etablerade folkrörelser, studieförbund och även med kommunala förvaltningar.

10.4.4 Beräkning av bidragsunderlaget

Mitt förslag:

För köp, nybyggnation och tillbyggnad skall den tidigare regeln om begränsning till 1 000 m² fortfarande gälla. För ändring av byggnad (ombyggnad) samt standardhöjande åtgärder skall ingen begränsning av bidragsunderlaget göras för det statliga stödet.

Enligt den nuvarande förordningen är det samlingslokalens yta, efter det att byggnadsprojektet har genomförts, som är utgångspunkten för beräkningen av bidragsunderlaget. Samlingslokalytan är den sammanlagda lokalytan för alla utrymmen som används för samlingslokalverksamheten. Om utrymmen för ungdomsverksamhet inryms i samma byggnad får man räkna in den i ytan. Det gäller också utrymmen för samlingslokalens skötsel, t.ex. expedition, städ- och personalutrymmen.

Om det finns utrymmen som t.ex. hyrs ut med långtidskontrakt och därmed inte är allmänt tillgängliga som samlingslokal kan Boverket ta hänsyn till det när bidragsunderlaget beräknas.

För lokaler med en sammanlagd samlingslokalyta upp till 1 000 m² utgör bidragsunderlaget den godkända projektkostnaden. Om lokalens yta överstiger 1 000 m² utgör bidragsunderlaget kostnaden per kvadratmeter räknat på hela samlingslokalytan multiplicerad med 1 000. Om exempelvis den totala samlingslokalytan är 1 500 m² och den godkända projektkostnaden är 750 000 kronor blir kostnaden 500 kr per m². Bidragsunderlaget blir 500 000 kronor. Högsta möjliga bidrag på 50 procent blir då 250 000 kronor vilket är 33 procent av den godkända projektkostnaden.

Jag föreslår att för köp, nybyggnation och tillbyggnad skall den tidigare regeln om begränsning till 1 000 m² fortfarande gälla. För ändring av byggnad, eller ombyggnad i dagligt tal, samt standardhöjande åtgärder skall ingen begränsning av bidragsunderlaget göras för det statliga stödet.

Skälet till att den nuvarande regeln om en gräns på 1 000 m² för att få fullt statligt stöd infördes i slutet av 1980-talet var att man ville satsa på mindre lokaler, bland annat i förorterna. Min bedömning är dock att regeln inte är ändamålsenlig och har snarast utgjort ett hinder för en önskvärd utveckling. Ombyggnad av redan byggda större föreningsdrivna lokaler har missgynnats, vilket inte gynnat utveckling och nödvändig anpassning i landets större tätorter. Några nya samlingslokaler i de större städernas förorter har knappast tillkommit med stöd av det statliga bidraget. Min bedömning är att om inte den sortens lokaler kan ges stöd via Boverket, finns det inte heller någon kommunal drivkraft för att skapa nya föreningsdrivna lokaler.

10.4.5 Förfaranden i bidragsärenden

Långtidsbudget

Mitt förslag:

Kravet på att det till ansökan skall fogas en långtidsbudget bör utgå.

Enligt den nuvarande förordningen skall ansökan om bidrag ges in till Boverket. Till ansökan skall fogas en plan för lokalernas användning samt en långtidsbudget.

Många sökande ifrågasätter om den verkligen är nödvändig, framförallt i mindre projekt där åtgärden i sig inte bedöms ha någon påverkan på budgeten framöver.

Jag föreslår att kravet på att det till ansökan skall fogas en långtidsbudget bör utgå. Jag anser att om kommunen har tillstyrkt ansökan och är beredd att ge bidrag till samlingslokalens framtida drift bör det därmed finnas goda ekonomiska förutsättningar att på längre sikt driva och förvalta lokalen.

*Införande av villkor i beslutet***Mitt förslag:**

Boverkets samlingslokaldelegation skall kunna ställa villkor för besluten. Delegationen skall också kunna besluta om ny fördelning av de bidragsmedel som återkallats, om sökanden inte har uppfyllt förutsättningarna i beslutet.

Enligt den nuvarande förordningen skall den sökande , om ansökan avser bidrag till ett byggnadsprojekt, förbinda sig att

- utföra projektet inom den tid som Boverket bestämmer,
- iaktta de bestämmelser om projektets utförande i övrigt som verket meddelar,
- lämna verket en fullständig redovisning av kostnaderna för projektet, samt
- hålla byggnaden tillgänglig för besiktning. Besiktningen skall ske på den sökandes bekostnad genom en besiktningsman som Boverket anvisar.

Boverket får återkalla ett bidragsbeslut, om de förutsättningar som låg till grund för beslutet inte längre finns och bidraget inte har betalats ut. Om bidraget har betalats ut, får Boverket besluta om återbetalning av bidraget, helt eller delvis, endast om

- mottagaren genom oriktiga uppgifter eller på något annat sätt har förorsakat att bidrag felaktigt har lämnats eller lämnats med för högt belopp,
- bidraget i annat fall felaktigt har lämnats eller lämnats med för högt belopp och mottagaren skäligen borde ha insett detta, eller
- lokalen utan medgivande av Boverket upphör att vara allmän samlingslokal innan 25 år förflutit från den dag då ansökan om bidrag gavs in till verket.

Boverket har framför önskemål om möjligheter att ställa villkor i besluten , bl. a för att underlätta samfinansiering med EU-bidrag samt möjlighet att återkalla bidragsmedel som inte utnyttjas. Boverket föreslår att bidragsmedel som inte utbetalats och som återkallats bör kunna fördelas på nytt vid ett senare beslutstillfälle.

Jag föreslår att Samlingslokaldelegationen skall kunna villkora sina beslut så att de sökande endast är berättigade till beviljat bidrag under förutsättning att övriga uppgivna finansieringar erhålls. Jag föreslår också att delegationen skall kunna besluta på nytt om de bidragsmedel som återkallats om sökanden inte har uppfyllt förutsättningarna i beslutet.

Liknande förändringar har gjorts i förordningen (1990:573) om stöd till icke-statliga kulturlokaler (2002:647) som också hanteras av Samlingslokaldelegationen. Delegationen har noterat att under senare år är det en ökad tendens att de sökande är beroende av bidrag från olika håll för att kunna genomföra sina projekt. Sådana bidrag kan t ex vara EU-bidrag. Inte sällan uppger de sökande att de kommer att beviljas övriga bidrag under förutsättning att de erhåller Boverkets bidrag. Jag anser därför att de nationella reglerna bör anpassas så att de sökande även kan få del av EU-bidrag m.m.

Återbetalning av bidrag

Mitt förslag:

Kravet på att lokalen inte utan medgivande av Boverket får upphöra att vara allmän samlingslokal innan 25 år förflutit från den dag då ansökan om bidrag gavs in till verket, bör sänkas till 10 år.

Om bidraget har betalats ut får Boverket enligt förordningen besluta om återbetalning av bidraget helt eller delvis om lokalen utan medgivande av Boverket upphör att vara allmän samlingslokal innan 25 år förflutit från den dag då ansökan om bidrag gavs in till verket.

Min uppfattning är att 25 år i dagens läge förefaller alltför lång tid. Förhållanden och förutsättningar i samhället förändras snabbt. Jag föreslår därför att kravet bör sänkas från 25 år till 10 år.

Anpassning av dispositionsrätten i nyttjanderättsavtal

Mitt förslag:

Kravet på den upplåtelseperiod, som anges i nyttjanderättsavtal och som ger sökanden fri dispositionsrätt under minst 25 år, bör sänkas till minst 5 år.

Enligt Boverkets föreskrifter skall, i de fall när den sökande inte själv äger lokalen eller marken som lokalen är uppförd på, nyttjanderättsavtal bifogas, som ger den sökande fri dispositionsrätt under minst 25 år från tidpunkten för Boverkets beslut i ärendet. Av avtalet skall det också framgå att bidraget kommer att tillförsäkras sökanden och hur det skall ske.

Från Boverket har framförts att Samlingslokaldelegationens uppfattning är att kravet på 25 år i dagens läge är väl långt. Även i den utredning om kommunalt stöd till samlingslokaler som genomfördes i Stockholms stad våren 2003 framförs förslag om att kravet på en 25-årig upplåtelseperiod för att få statligt stöd bör ändras. Enligt uppgift hyr de flesta samlingslokal föreningar i Stockholm sina lokaler, företrädesvis av något av de kommunala bostadsbolagen. Avtalen löper som regel på 5 år.

Jag föreslår därför att kravet på den upplåtelseperiod, som anges i nyttjanderättsavtal och som ger sökanden fri dispositionsrätt under minst 25 år, bör sänkas till minst 5 år. Fortfarande skall det framgå av avtalet att bidraget kommer att tillförsäkras sökanden och hur det skall ske.

10.5 Konsekvenser av förslagen

10.5.1 Finansiering av höjningen av anslaget

Finansiering av projektbidraget till verksamhetsutveckling

Jag har föreslagit att anslaget "Bidrag till allmänna samlingslokaler", som fördelas av Boverket efter beslut av Samlingslokaldelegationen, ökas med 11,5 miljoner kronor. Det innebär en ökning från nuvarande nivå på 29 miljoner kronor till 40,5 miljoner kronor.

Jag har föreslagit att ett särskilt projektbidrag på 10 miljoner kronor till verksamhetsutveckling i allmänna samlingslokaler bör inrättas. Under den första treårsperioden bör bidraget användas för att befintliga samlingslokaler eller andra lokaler skall kunna anpassas till ungdomars kulturformer.

Bidraget skall också kunna användas för att stödja samlingslokal föreningarnas riksorganisationer i deras arbete med att stimulera utvecklingen av de ungas egen kultur- och mötesverksamhet i allmänna samlingslokaler. Därefter bör Boverket bedöma den fortsatta inriktningen av bidraget.

Jag vill i det här sammanhanget peka på att från budgetåret 2003 finns en anslagspost under anslaget 30:2 Bidrag till allmänna samlingslokaler vid Boverket som står till regeringens disposition. Anslagsposten skall enligt regleringsbrevet användas för aktiviteter i eller i anslutning till allmänna samlingslokaler och som syftar till att stärka den demokratiska infrastrukturen. Jag ser förslaget om ett projektbidrag till verksamhetsutveckling vid allmänna samlingslokaler som en vidareutveckling av denna anslagspost.

Jag föreslår att höjningen av anslaget 30:2 "Bidrag till allmänna samlingslokaler" bör finansieras genom att 11,5 miljoner kronor anvisas från Ungdomsstyrelsens anslag "Bidrag till nationell och internationell ungdomsverksamhet m.m."

Ett av Ungdomsstyrelsens verksamhetsmål är att stärka ungdomars delaktighet och inkludering i samhället genom bidragsgivning till ungas egen organisering samt stöd till metodutveckling inom ungas fritids- och kulturliv. Jag anser att ändamålet med bidraget till verksamhetsutveckling rimligen bör kunna rymmas inom detta verksamhetsmål.

Ungdomsstyrelsen har under senare år starkt drivit frågor om ungas mötesplatser. I rapporten "Ungas egna kultur- och fritidsverksamheter" (2003:3) pekar Ungdomsstyrelsen på att allt fler mötesplatser drivs av föreningar eller i olika slag av samverkansformer. Studieförbund, föreningar, kommuner och företag utvecklar tillsammans nya samverkansformer som kan tillgodose ungas behov av mötesplatser. Ungdomsstyrelsen menar att det ofta finns lokaler, men att det också krävs nya samverkansformer för att lokalerna skall kunna bli en resurs för unga inom kultur- och fritidsområdet.

Ungdomsstyrelsen har under senare år fördelat medel från överskottet från AB Svenska Spels värdeautomatspel till ungdomsorganisationer för lokal ungdomsverksamhet. Ungdomsstyrelsen fördelar 20 procent av det totala överskottet, medan Riksidrottsförbundet fördelar 80 procent. För verksamhetsåret 2003 fördelade Ungdomsstyrelsen drygt 143 miljoner kronor av överskottet.

Min bedömning är att det statliga stödet till ungdomsorganisationernas lokala verksamhet genom vinstdelningen därför är omfattande. Det utgör ett viktigt komplement till det övriga stödet. Jag bedömer att med det vinstdelningssystem som föreslagits i statsbudgeten för 2004 kommer Ungdomsstyrelsen att tillföras ytterligare medel att fördela till ungdomsorganisationernas lokala verksamhet.

Konsekvenser för Boverket

Jag har föreslagit att samtliga bidrag som rör de allmänna samlingslokalerna bör fördelas av Boverkets samlingslokaldelegation.

Det har inte framkommit något som talar för att någon annan myndighet skulle vara lämpligare för ändamålet. Boverket är central förvaltningsmyndighet för frågor om byggd miljö och hushållning med mark- och vattenområden, fysisk planering, byggande och boende. Verket svarar också för den centrala administrationen av statligt bostadsstöd i form av bidrag för finansiering av bostäder.

Med tanke på att bidraget till verksamhetsutveckling under den första treårsperioden bör användas för att befintliga samlingslokaler eller andra lokaler skall kunna anpassas till ungdomars kulturformer och för att stimulera utvecklingen av de ungas egen kultur- och mötesverksamhet i allmänna samlingslokaler har jag föreslagit att en företrädare för Ungdomsstyrelsen bör ingå i styrelsen.

Jag förutsätter också att beredningen av de projektansökningar som inkommer rörande verksamhetsbidraget bereds i samråd med Ungdomsstyrelsen och Statens Kulturråd. Eftersom Samlingslokaldelegationen även hanterar bidragsansökningar angående icke-statliga kulturlokaler finns väl utarbetade rutiner för sådant samråd. Även tidpunkterna för ansökan och beslut bör kunna anpassas till tider som gäller för de bidrag som delegationen hanterar. Dessutom kommer säkerligen samlingslokalförningarnas riksorganisationer, på samma sätt som gäller bidraget till om- och tillbyggnader, att medverka i ansökningsförfarandet. Min bedömning är därför att Boverkets samlingslokaldelegation bör kunna klara den ökade hanteringen utan särskilda personalförstärkningar, förutom ersättning för ökade kostnader för resor, sammanträden m.m.

Konsekvenser för samlingslokalorganisationerna

Jag har föreslagit en ökning med 1,5 miljon kronor av det särskilda statsbidrag som tidigare ges till de tre riksorganisationerna Bygdegårdarnas Riksförbund, Folkets Hus & Parker samt Våra Gårdar. Det skulle innebära en ökning från 4 till 5,5 miljoner kronor. Jag har föreslagit att bidraget bör fördelas av Boverket

Jag föreslår att Boverket fördelar bidraget enligt följande principer:

- 1,5 miljoner kronor bör fördelas lika mellan de tre organisationerna
- 50 procent av det återstående anslaget, eller 2 miljoner kronor, bör fördelas utifrån respektive organisations andel av det totala antalet föreningar som är medlemmar i en riksorganisation
- 50 procent av det återstående anslaget, eller 2 miljoner kronor, bör fördelas utifrån respektive organisations andel av den totala intäkten från medlemsavgifter.

2002 var det totala antalet medlemsföreningar 2 477. Beloppet 2 milj. kr skulle därmed fördelas på riksorganisationerna enligt följande:

Organisation	Medlemsantal	Andel %	Belopp mkr
BR	1 280	52	1,040
FHP	681	27	0,540
VG	516	21	0,420

2002 var de totala intäkterna från medlemsavgifter 14,7 miljoner kronor. Beloppet 2,5 milj. kr skulle därmed fördelas på riksorganisationerna enligt följande:

Organisation	Medl. avg. mkr	Andel %	Belopp mkr
BR	2,4	16,5	0,330
FHP	11,5	78,0	1,560
VG	0,8	5,5	0,110

Det totala stödet till de tre riksorganisationerna skulle således bli följande:

BR: 1,870 mkr
 FHP: 2,600 mkr
 VG: 1,030 mkr.

10.5.2 Prövning av det offentliga åtagandet

Jag anser att frågan om statligt stöd till allmänna samlingslokaler har prövats grundligt sedan det blev ett offentligt åtagande i början av 1940-talet. Jag bedömer att något minskat offentligt åtagande inte är aktuellt. Tvärtom bedömer jag att det statliga stödet måste öka, inte minst för att visa de allmänna samlingslokalernas betydelse som en infrastruktur för ett demokratiskt samhälle.

Ett viktigt skäl till att stödet inrättades i början av 1940-talet var att föreningslivet sågs som en naturlig och oundgänglig del av det medborgerliga livet. De allmänna samlingslokalerna sågs inte längre som ett intresse enbart för föreningslivet, utan att det var ett intresse för hela samhället. Därför var det ett samhällsintresse att denna verksamhet också fick ett samhällsligt stöd. Jag anser att detta fortfarande är giltigt.

När det gäller stödet till de samlingslokalägarande föreningarnas riksorganisationer beslutade riksdagen 1973 att ett särskilt stöd skulle utgå för att täcka de kostnader som riksorganisationerna åsamkades för sitt biträde i den statliga stödverksamheten. Stödet skulle utgå dels till riksorganisationernas allmänna verksamhet, dels till en samordnad konsultativ och utvecklande verksamhet.

Riksdagen har sedan mitten av 1990-talet tagit ställning till det statliga stödet. 1997 beslutade riksdagen att förändra systemet för stöd till allmänna samlingslokaler. Men i övrigt innebar riksdagens beslut att anslagetets mål och inriktning skulle vara oförändrat. 1999 föreslog regeringen att det statliga stödet till allmänna samlingslokaler skulle avskaffas. Däremot föreslog regeringen att bidraget till riksorganisationerna skulle finnas kvar. 4 miljoner kronor anvisades för ändamålet.

De skäl som angavs för avskaffandet av det statliga stödet var att det fanns betydligt bättre tillgång till lokaler än då stödet ursprungligen initierades. Lokala lösningar hade blivit alltmer varierande, bl.a. genom att olika slag av sambruk hade ökat. Dessutom bedömdes att det statliga bidraget till allmänna samlingslokaler hade en liten effekt på lokalbeståndet som helhet. Det var kommunerna som hade de bästa förutsättningarna för att bedöma hur behovet av samlingslokaler bäst kunde tillgodoses.

Riksdagen beslutade dock att anslaget till allmänna samlingslokaler skulle bibehållas samt anvisade 15 miljoner kronor till anslaget. Därefter har riksdagen beslutat att öka anslaget till

allmänna samlingslokaler med 10 miljoner kronor. Anslaget uppgår idag till 29 miljoner kronor.

10.5.3 Konsekvenser för den kommunala självstyrelsen

Redan när det statliga stödet infördes på 1940-talet gjordes bedömningen att kommunernas medverkan med att lösa samhällets behov av samlingslokaler låg inom den kommunala kompetensen. Till en början var det endast kommuner som kunde få bidrag, medan övriga kunde söka statliga lån. Kommunerna sågs också som granskare och opartiska myndigheter för att styrka behovet av de lokaler som samlingslokal föreningar ansökte om statligt stöd för.

Det fanns dessutom en förhoppning om att de kommunala myndigheterna skulle visa ett sådant intresse för att lösa bygdens lokalfrågor att de i mån av förmåga kunde bidra därtill. Det påpekades att en del kommuner hade börjat uppföra eller ge bidrag till uppförande av s.k. medborgarhus, som även kunde inrymma lokaler för föreningslivets behov.

Kommunerna har därefter, som ansvariga för samhällsplanering och bostadsförsörjning, kommit att få en viktig roll för samlingslokalernas lokalisering och drift. Kommunerna har sedan länge tagit ett stort ansvar för kulturlokaler, dels genom egna lokaler, dels som bidragsgivare till föreningslokaler.

Det är vanligt att kommunen hyr lokaler i de föreningsägda samlingslokalerna. Men det förekommer på en del håll att kommunen har byggt ett nytt kulturhus som har en inriktning liknande den som brukar finnas i Folkets Hus. På en del håll drivs både huset och verksamheterna av olika föreningar. Men det förekommer också att kommunen driver verksamheten i egen regi.

Det finns dock en kritik mot att kommunerna bedriver verksamheter som föreningslivet i stället bör kunna ansvara för. Jag anser att det måste finnas ett starkt enskilt engagemang kring samlingslokalerna om vi på lång sikt skall kunna bevara och utveckla en infrastruktur för ett demokratiskt samhälle. Jag anser därför att en samlingslokal om möjligt bör drivas av en förening. Därmed kan ideellt arbete mobiliseras och människor satsar tid och engagemang.

10.5.4 Konkvenser för sysselsättning och offentlig service

Jag anser att de allmänna samlingslokalerna har fått en allt större betydelse för offentlig service på landsbygden och i glesbygden. 1977 tillsatte regeringen Glesbygdsdelegationen som skulle behandla frågor rörande glesbygden. I slutet av 1980-talet pågick den så kallade Landsbygdkampanjen som avslutades med Sveriges första Landsbygdsriksdag 1989.

Landsbygdkampanjen bidrog bland annat till att det bildades ett stort antal lokala utvecklingsgrupper runt om i landet som har samlats under paraplyorganisationen Folkrörelserådet Hela Sverige ska leva, som har det fortsatta ansvaret för Landsbygdsriksdagen. År 2000 antogs ett Landsbygdspolitiskt program där de allmänna samlingslokalernas betydelse för folkbildning och kultur och det lokala sociala livet lyftes fram.

Undersökningar visar att hälften av de lokala utvecklingsgrupperna arbetar med initiativ relaterade till bygdegårdar och samlingslokaler, studiecirklar, vägar och turism. Man har funnit att lokala kulturella aktiviteter, föreningsmöten eller studiecirklar ofta är startpunkt för diskussioner om bygdens utveckling. Jag bedömer att det arbete som utförs av dessa grupper ofta leder till en förbättrad social samhörighet, starkare lokal identitet och nya former av lokal demokrati. Det verkar i dessa miljöer finnas förutsättningar för lokala utvecklingsgrupper och andra nya föreningar och kooperativ att utvecklas som man inte hittar i tätorter och städer i samma utsträckning.

Landsbygdens sociala och ekonomiska utveckling bygger i högre grad än tätortens på ett samspel mellan privata, offentliga och ideella insatser. Landsbygden, den glesa strukturen, tycks ha en förmåga att skapa och vidmakthålla utvecklingsprocesser utan att uppfylla krav på ett stort befolkningsunderlag. Ofta handlar det om lösningar som bygger på den verkligt lokala uppsättningen av personnätverk, institutioner, lokaler osv. Det kan gälla alternativa driftsformer, samspel mellan kommun-föreningsliv, osv.

Sedan mitten av 1980-talet har serviceperspektivet kommit till uttryck i flera statliga utredningar. Dessa utredningar utgår ifrån att det finns en outvecklad potential i folkrörelser och föreningar som komplement och uppdragstagare till den offentliga sektorn. Det finns förväntningar och förfrågningar om uppdrag från den offentliga sidan som också sammanfaller med förändrade former

för den offentliga finansieringen av föreningsverksamhet och liknande.

1987 gjorde Samlingslokalorganisationernas samarbetskommitté, SamSam, en utredning om samnyttjande av allmänna samlingslokaler i glesbygd. Genom att lokalisera vissa verksamheter till en samlingslokal menade SamSam att servicenivån kunde höjas för glesbygdens folk, samtidigt som resurserna kunde utnyttjas bättre. Man konstaterade att samlingslokalerna, särskilt på landsbygden, tycktes minska behovet av kommunal service för barn- och ungdomsverksamhet, äldreomsorg m.m.

Jag bedömer att utvecklingen med samnyttjande och samverkan kommer att förstärkas ytterligare i framtiden. Velfärdsbehoven växer stadigt. Samtidigt måste kommuner och landsting spara mer inom sjukvård och omsorg. Detta kommer att kräva att människor tar ett större ansvar genom att själva organisera verksamheter som kan möta de växande behoven.

10.5.5 Konsekvenser för jämställdhet

Utredningen har inte funnit någon särskild statistik som visar jämställdheten i samlingslokalföreningarna. Däremot finns det allmän statistik som visar jämställdheten i föreningslivet, som kan användas för att bedöma hur jämställdheten ser ut i de föreningar som använder de allmänna samlingslokalerna för sin verksamhet.

När det gäller deltagande i föreningslivet visar SCB i sin stora undersökning "Föreningslivet i Sverige" att skillnaderna mellan kvinnors och mäns föreningsdeltagande är relativt begränsade. För samtliga nivåer av deltagande gäller visserligen att män deltar oftare än kvinnor. SCB pekar dock på en intressant variation mellan könen som gäller typen av deltagande, liksom utvecklingen av deltagandet.

Obetydligt fler män är medlemmar i någon organisation. Men när män deltar så sker det oftare på en högre nivå: De deltar oftare aktivt i föreningens verksamhet, de har oftare förtroendeuppdrag och fler män talar på möten och påverkar beslut. Det är framför allt män i övre medelåldern som är starkt överrepresenterade när det gäller förtroendeuppdrag, aktivt deltagande och personlig agerande i föreningslivet.

SCB har dock funnit att könsrollsmönstret har blivit något mindre accentuerat under den undersökta tioårsperioden. Trenderna visar att mäns deltagande har minskat mer än kvinnornas deltagande. Det gäller särskilt deltagande på högre nivå. Männen minskade engagemang i föreningslivet har alltså lett till en viss utveckling mot ökad jämställdhet i föreningslivet.

SCB har funnit att både kvinnor och män väljer föreningsdeltagande i enlighet med underliggande könsroller. Deltagandet visar tydliga könsskillnader som speglar rollfördelningen i familjen. Det är kvinnor som i första hand sköter omsorg. Därför är kvinnor också överrepresenterade i t.ex. föräldraföreningar, handikapp/patientorganisationer. Kvinnors större globala och humanitära orientering framkommer även när det gäller engagemang i olika typer av solidaritetsrörelser, i humanitära hjälporganisationer och i fredsrörelser.

Männen är istället överrepresenterade i de flesta livsstilsorganisationer, nämligen motororganisationer, idrottsföreningar, hobbyföreningar, frivilliga försvarsorganisationer och ordenssällskap. Däremot är män underrepresenterade, och kvinnor överrepresenterade, i gruppen kulturföreningar. Kvinnor är också överrepresenterade i religiösa organisationer, jämfört med män.

Bilden av att kvinnor är mer kulturaktiva än män består och förstärks delvis av undersökningen "Den kulturella välfärden" som SCB och Statens Kulturråd har gjort. Den visar att kvinnornas försteg före männen sammantaget har ökat något. Statens Kulturråd pekar på att kulturaktiviteter som erbjuder upplevelser attraherar allt fler. Teaterföreställningar, konserter, film på bio och konstutställningar är fyra av de sex aktiviteter som har ökat betydligt i andelen aktiva i befolkningen men mest bland kvinnor. Sådan verksamhet förekommer vanligen i olika typer av allmänna samlingslokaler.

Jag anser att detta rimligtvis även borde återspeglas bland dem som använder de allmänna samlingslokalerna. Jag har tidigare pekat på att i många större och mindre samhällen fungerar den allmänna samlingslokalen ofta som ett lokalt kulturhus, som är öppet både för amatörers skapande och för gästspel av professionella kulturarbetare. Det förekommer film, teater, musikprogram, utställningsprogram m.m.

Jag bedömer att de tydliga könsskillnader som finns, där det är kvinnor som i första hand sköter omsorg, även borde återspeglas i andra verksamheter som förekommer i de allmänna samlings-

lokalerna, särskilt på landsbygden och i glesbygd. Demokratiutredningen tyckte sig se en renässans för ideella organisationer som serviceproducenter, som var vanligt före välfärdsstatens genombrott. Vi ser exempelvis hur lokala utvecklingsgrupper bildas, som fungerar som kanal för medborgarnas röst och utförare av vissa tjänster. Där spelar ofta en gemensam lokal i byn eller i bygden en viktig roll.

Att denna typ av medborgarsammanslutningar ofta fungerar mer som nätverk än som traditionella organisationer har säkerligen sin grund i att de som regel drivs av kvinnor. De är icke-hierarkiska och underlättar genom sin informella struktur ett aktivt deltagande och spontana initiativ. De traditionella organisationerna, som är mer hierarkiskt uppbyggda, styrs ofta av män.

Ungdomsstyrelsen har genom åren sett att kommuner och organisationer har svårigheter att beakta ett jämställdhetsperspektiv inom kultur- och fritidsområdet. De unga tjejerna glöms ofta bort i den kommunala fritidsverksamheten. Historiskt sett har fritidsgårdarna kommit till utifrån de stökiga pojkarnas behov. Men även de aktiviteter som har vuxit fram under senare tid har ofta pojkarna som norm och har få flickor involverade. Det gäller exempelvis musicerande inom populärmusikgenrerna, IT-relaterad verksamhet, skateboard och inlines.

Ungdomsstyrelsens bedömning är att jämställdhetsarbetet och frågor om flickors villkor kräver ett långsiktigt utvecklingsarbete. Man ser det därför som viktigt att arbetet med att utveckla metoder och identifiera goda exempel fortsätter. Det är också angeläget att stimulera aktörer inom ungdomspolitiken att utveckla verktyg och perspektiv så att de själva ska kunna omsätta jämställdhetspolitiken till praktik.

För att öka andel flickor inom kultur- och fritidsområdet har Ungdomsstyrelsen initierat särskilda "tjejprojekt". Man har fått regeringens uppdrag att fördela 3 miljoner kronor ur Allmänna arvsfonden för stöd till projekt som syftar till att stärka flickors villkor. Medlen fördelas löpande under året.

Fritidsforum, som har sina rötter i hemgårdsrörelsen, arbetar också med att lyfta fram tjejverksamhet och att stärka ledare i det arbetet. I projektet "Men tjejerna då!" var syftet att öka flickors inflytande på fritiden och att hitta arbetssätt som utgår från flickors behov. Projektet visade tydligt att tonårsflickor inte är nöjda med att sitta hemma, utan är intresserade av och har samma behov av intressanta och utvecklande fritidsaktiviteter som pojkar.

Men innehållet, formerna och metoderna måste anpassas för att nå flickorna.

10.5.6 Konsekvenser för att nå de integrationspolitiska målen

Jag anser att föreningsdrivna samlingslokaler är en viktig förutsättning för kulturverksamhet i hela landet. I glesbygd och mindre tätorter är de ett nödvändigt medel för en decentraliserad kulturpolitik. Jag bedömer dock att de allmänna samlingslokalerna inte spelar samma roll för utvecklingen i de större städernas förorter som i mindre orter på landsbygden. Föreningsliv av folkrörelsekaraktär har fortfarande svårt att etablera sig i befintliga samlingslokaler i dessa miljöer.

Ett av målen för integrationspolitiken är att den skall skapa en samhällsgemenskap med samhällets mångfald som grund. Jag anser att de allmänna samlingslokalerna har en viktig roll för att minska den sociala segregationen i samhället. Under 50-talet vidgades betydelsen av begreppet "allmänna samlingslokaler" till att mer avse allmänna kultur- och fritidslokaler. Med den ökade fritiden vidgades den kulturella sidan av verksamheten vid de allmänna samlingslokalerna. Den kom att omfatta fritidssysselsättningar av många skiftande slag.

I Stockholm lanserade stadsarkitekten Uno Åhrén tanken på ett "fritidscentra" i varje stadsdel. Ett övergripande planeringsparadigm i den svenska grannskapsplaneringen var att skapa fysiska miljöer som "stimulerar till gemenskap". Under de kommande trettio åren blev grannskapsidéerna ett recept för bostadsområdenas utformning. Men det växte också fram en kritik mot förorten som gick ut på att människorna blev passiva och isolerade. Som en röd tråd genom sjuttioalet löpte idealet om aktivitet och gemenskap. Detta skulle åstadkommas i grannskapet.

Mellan åren 1985 och 1992 satsade regeringen sammanlagt 255 miljoner kronor på insatser i olika bostadsområden, som i hög grad syftade till att öka gemenskapen mellan de boende. Insatserna var bland annat att iordningsställa gemensamhetslokaler och servicebyggnader. Avsikten var att detta skulle leda till ökat ansvarstagande för lokalsamhällets utveckling hos de boende och den personal som var verksam i området. Enligt Boverkets utvärdering ledde utvecklingsarbetet med samordnad boendeservice till en pånyttfödelse av de gamla grannskapsidéerna.

Dagens bostadspolitiska debatt handlar i hög grad om hur segregationen och dess effekter skall motverkas. I många stadsdelar har befolkningen minskat med hälften sedan de byggdes, vilket har fått konsekvenser för stadsdelens service. I de minst attraktiva områdena, oberoende av kommunstorlek, sker en ansamling av utsatta grupper. Där bor många invandrare, inte i första hand därför att de är invandrare, utan därför att deras ekonomi ofta inte tillåter att de flyttar.

I mitten av 1990-talet tillsatte regeringen flera utredningar som bland annat skulle föreslå åtgärder mot den ökade segregationen i samhället. Det finns idag en ökad förståelse för att samarbete är nödvändigt för att komma någon vart och att samarbetet måste ske över förvaltningsgränser, mellan privata och offentliga sektorer, med föreningslivet och inte minst med de boende.

1999 tillsatte regeringen en storstadsdelegation med uppgift att utveckla och samordna storstadspolitiken. Delegationens arbete har främst inriktats på att ta fram lokala utvecklingsavtal. Dessa avtal skall i första hand vara ett instrument för arbetet med att bryta segregationen i storstäderna.

I vårpropositionen 2003 meddelade regeringen att man avsåg att ta tillvara storstadspolitiken erfarenheter och omvandla dem till ordinarie strukturer. I budgetpropositionen för 2004 säger regeringen att när de särskilda medlen till de lokala utvecklingsavtalen upphör, måste bekämpandet av segregationen vidareutvecklas. Detta skall ske genom ett mer strategiskt inriktat lokalt utvecklingsarbete och en fördjupad samverkan mellan kommuner, staten, näringsliv och boende. Man pekar på att ett tiotal stadsdelar har genomfört stadsdelsvisa framtidsscenarioer som skall vara en central utgångspunkt för det fortsatta utvecklingsarbetet.

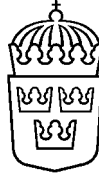
Jag anser att medborgarinflytande och delaktighet i samhällsutvecklingen förutsätter kontakt mellan människor och en dialog om hur gemensamma angelägenheter skall lösas. Därför anser jag att det i varje lokal miljö bör finnas en samlingslokal som främjar den sociala samvaron. Det är en viktig del av infrastrukturen för ett demokratiskt samhälle att det finns sådana mötesplatser.

Jag vill i det sammanhanget peka på att Kulturförvaltningen i Stockholm har förordat ett basutbud som omfattar en allmän samlingslokal i varje stadsdel som ges bättre resurser att erbjuda ändamålsenliga möteslokaler och egna kulturverksamheter. Förvaltningen anser att särskild prioritet bör ges till ytterstadsdelarna som

har mindre utbud av samlingslokaler och kulturarenor än innerstaden.

Jag har föreslagit att varje kommun, i samverkan med föreningslivet, bör göra en inventering av befintliga och tänkbara mötesplatser inom kommunen. En sådan inventering skulle inte bara ge föreningar och medborgarna information om vilka lokaler som finns tillgängliga. Den skulle också kunna vara en grund för att se om, var och hur åtgärder bör vidtas för att medborgarna skall kunna erbjudas mötesplatser i tillfredsställande omfattning.

Kommittédirektiv

Allmänna samlingslokaler

Dir.
2002:40

Beslut vid regeringssammanträde den 21 mars 2002.

Sammanfattning av uppdraget

En särskild utredare tillkallas för att undersöka och analysera frågor som rör allmänna samlingslokaler.

Utredaren har tre huvuduppgifter.

En av huvuduppgifterna är att utreda i vilken utsträckning de allmänna samlingslokalerna är tillgängliga för det lokala föreningslivet samt olika gruppers nyttjande av lokalerna. Inom ramen för uppgiften skall utredaren inventera det samlade beståndet av allmänna samlingslokaler. Därvid skall redovisas bl.a. vilken standard lokalerna har, om dessa är tillgängliga för personer med funktionshinder och vilka slags verksamheter som bedrivs i lokalerna.

En annan huvuduppgift för utredaren är att undersöka och analysera vilken betydelse de allmänna samlingslokalerna och det stöd som utgår för dessa lokaler har för närsamhället, särskilt när det gäller invånarnas deltagande i samhällslivet och i de politiska processerna. Häri ingår att utredaren skall undersöka vilken betydelse samlingslokalerna har för invånarnas möjligheter att utöva de grundlagsfästa mötes-, yttrande- och föreningsfriheterna.

Utredarens tredje huvuduppgift är att utreda effekterna av det statliga stöd som lämnas för allmänna samlingslokaler. Inom ramen för denna uppgift skall utredaren undersöka i vilken utsträckning målen för det statliga stödet uppnås. Utredaren skall vid behov föreslå åtgärder som kan effektivisera det statliga bidragssystemet och därigenom öka möjligheterna att uppnå målen med stödet. Utredaren skall också undersöka och redovisa vilken betydelse det statliga respektive kommunala stödet för allmänna samlingslokaler

har i dag när det gäller att skapa tillgång till ändamålsenliga samlingslokaler för föreningslivet och för andra möten mellan människor.

Utredaren skall därtill beskriva den verksamhet som bedrivs av samlingslokalorganisationerna – Folkets Hus och Parker, Bygdsgårdarnas Riksförbund och Riksföreningen Våra Gårdar – samt utreda deras behov av ekonomiskt stöd.

Bakgrund

Samlingslokaler för folkrörelsernas behov

I samband med att folkrörelserna i slutet av 1800-talet och början av 1900-talet växte sig allt starkare ökade behovet av möteslokaler för dessa rörelser. En anledning till det var att de lokala föreningarna oftast vägrades tillträde till de lokaler som fanns på orten. En annan anledning var att de tillgängliga lokalerna ofta inte ansågs lämpliga för den verksamhet man önskade bedriva. Till exempel ville nykterhetsrörelsen hålla sina möten i lokaler där det inte fick förtäras alkohol. Till följd av de olika svårigheterna skaffade folkrörelserna sig egna lokaler för såväl föreningsaktiviteter som andra aktiviteter, t.ex. fester och danskvällar.

Sedan flera decennier har det lämnats såväl statligt som kommunalt stöd för dels anordnandet av nya samlingslokaler, dels bevarandet av befintliga sådana lokaler. Det finns i dag tre former av statligt stöd för lokalkategorin samlingslokaler; bidrag för vissa icke-statliga kulturlokaler, bidrag för trossamfundens lokaler och slutligen bidrag för allmänna samlingslokaler, dvs. den bidragsform som är föremål för översyn genom dessa direktiv. Med allmän samlingslokal avses i förordningen (1996:1593) om bidrag till allmänna samlingslokaler en lokal som på en ort hålls öppen och tillgänglig för föreningslivets möten, studieverksamhet, kulturell verksamhet, förströelse, fritidssysselsättning eller någon annan liknande verksamhet.

Ärenden om bidrag för allmänna samlingslokaler hanteras av Boverket och den s.k. Samlingslokaldelegationen. Delegationen består, enligt förordningen (1996:124) med instruktion för Boverket, av en ordförande och högst sju andra ledamöter vilka samtliga utses av regeringen.

Det statliga stödet för allmänna samlingslokaler – förr och nu

Det statliga stöd som lämnas för allmänna samlingslokaler har funnits sedan 1942. Stödformen har utretts vid ett flertal tillfällen, med förändrade regler som följd. Det primära syftet med stödet – att för föreningslivet skapa samlingslokaler som upplåts opartiskt, i skälig omfattning samt på skäliga villkor – har dock varit oförändrat under hela efterkrigstiden. Den senaste översynen av hela stödformen genomfördes i början av 1990-talet av 1993 års samlingslokalutredning, med redovisning av uppdraget i betänkandet *Mycket under samma tak* (SOU 1994:32). Därutöver har Statskontoret på uppdrag av regeringen 1995 undersökt vissa frågor rörande allmänna samlingslokaler, bl.a. vilket behov som finns av sådana lokaler och i vilken utsträckning målen för det statliga bidraget uppnås (C95/638/FOLK).

När stödformen infördes, liksom under de följande drygt 30 åren, kunde stöd lämnas till både kommuner och enskilda sammanslutningar. Med enskild sammanslutning avses i detta sammanhang aktiebolag, stiftelser eller föreningar som arbetar utan vinstsyfte och är fristående från en kommun eller kommunala företag. I dag kan endast enskilda sammanslutningar beviljas stöd.

Under senare år har en förändring skett när det gäller organisationstillhörigheten hos de sökande föreningarna. Tidigare tillhörde merparten av de föreningar som sökte bidrag någon av de tre riksorganisationer som finns för samlingslokaler – de s.k. samlingslokalorganisationerna. Dessa organisationer är Folkets Hus och Parker, Bygdegårdarnas Riksförbund samt Riksföreningen Våra Gårdar. Av de föreningar som sökte bidrag under 2000 tillhörde endast hälften en samlingslokalorganisation. Det har i stället tillkommit nya typer av sökande, t.ex. föreningar som organiserar personer med utländsk bakgrund.

Statsbidraget i fråga kunde tidigare ges i form av olika bidrag, t.ex. bidrag för inköp av inventarier och bidrag för energibesparande åtgärder. Under en period var statsbidraget uppdelat på en bidragsdel och en lånedel, med eller utan ränta. I dag finns ingen lånedel utan endast en bidragsdel.

Statsbidraget får, enligt förordningen om bidrag till allmänna samlingslokaler, lämnas för köp, ny- eller ombyggnad av allmänna samlingslokaler samt för standardhöjande reparationer eller för handikappanpassning som utförs utan samband med andra bidragsberättigande åtgärder. Ett av kraven för att kunna få bidrag enligt

förordningen gäller tillgängligheten. I kravet ligger bl.a. att lokalen skall hållas tillgänglig för organisationer och andra grupper som är verksamma inom orten.

Som framgått ovan är det statliga stödet ett investeringsstöd, inte ett underhålls- eller driftsstöd. Det är dock förhållandevis vanligt att föreningarna får stöd för underhåll och drift av lokalerna genom kommunalt bidrag. Det kan i sammanhanget nämnas att det i den nyss nämnda förordningen ställs krav på viss kommunal delfinansiering för att statligt stöd skall kunna lämnas.

Under åren har en viss del av det statliga stödet för allmänna samlingslokaler lämnats till samlingslokalorganisationer för olika typer av informationsinsatser och utredningsarbeten. För 2001 erhåller dessa organisationer stöd för insatser som avser ungdomars nyttjande av allmänna samlingslokaler.

De allmänna samlingslokalernas tillgänglighet

För de allmänna samlingslokalerna gäller strängare krav på tillgänglighet än för andra lokaler som används av förenings- och kulturlivet. Den som äger eller driver en allmän samlingslokal måste för att få statligt bidrag hålla lokalen tillgänglig för "varje organisation eller grupp med organiserad verksamhet som är verksam inom orten". Tillhandahållandet skall ske opartiskt, i skälig omfattning och på skäliga villkor. Någon motsvarande upplåtelseskyldighet finns inte för andra lokaler som används av föreningslivet.

Avsikten med de allmänna samlingslokalerna är i första hand att tillgodose lokalbehovet för det organiserade föreningslivet och andra grupper med organiserad verksamhet, såsom studiecirklar. En stor del av de föreningsdrivna aktiviteterna är dock öppna även för allmänheten. Dessutom finns det i flera av dessa lokaler kaféer eller restauranger som är öppna för allmänheten; ofta vid tidpunkter då det inte förekommer några andra aktiviteter i lokalen. Det är även vanligt att lokalerna hyrs ut för privata sammankomster, såsom bröllop, dop eller andra tillställningar. Därtill upplåts många av lokalerna för sådan bio- och teaterverksamhet som är öppen för allmänheten. Exempelvis äger uppskattningsvis hälften av Riksteaterns föreställningar rum i en allmän samlingslokal.

När det gäller de allmänna samlingslokalernas tillgänglighet för olika grupper kan nämnas följande. Boverket fick i februari 1992 i

uppdrag av regeringen att kartlägga effekterna av det statliga stödet för allmänna samlingslokaler. (Boverkets rapport finns fogad som en bilaga till 1993 års samlingslokalutrednings betänkande Mycket under samma tak.) Inom ramen för uppdraget genomförde Boverket en undersökning av de allmänna samlingslokalernas tillgänglighet för personer med funktionshinder. Enligt undersökningen hade cirka en tredjedel av beståndet handikappanpassats fullt ut. En tredjedel av beståndet hade delvis anpassats för funktionshindrade personer, medan resterande tredjedel av beståndet inte hade genomgått någon handikappanpassning alls. I detta sammanhang kan nämnas att regeringen i handlingsplanen för handikappolitiken (prop. 1999/2000:79) har bedömt att enkelt åtgärdade hinder mot tillgängligheten till och användbarheten av befintliga lokaler dit allmänheten har tillträde bör vara åtgärdade före utgången av 2010. Riksdagen har ställt sig bakom regeringens bedömning (bet. 1999/2000:SoU14, rskr. 1999/2000:240). Med anledning härav har vissa ändringar skett i plan- och bygglagen (1987:10).

Olika grupperns nyttjande av allmänna samlingslokaler

Det har inte gjorts någon övergripande kartläggning av olika grupperns nyttjande av allmänna samlingslokaler. Däremot har Boverket, på uppdrag av regeringen, kartlagt ungdomars nyttjande av sådana lokaler. Enligt Boverkets redovisning, från 2000, förekom det ”riktad” ungdomsverksamhet i 1 850 av de 2 750 samlingslokaler som var anslutna till någon samlingslokalorganisation. Verksamheten var ofta omfattande. Lokalerna fick årligen uppskattningsvis fem till sex miljoner besök av ungdomar i åldrarna 12–25 år. Besöken gällde olika former av verksamhet. Besöken var fördelade på ca 200 000 aktivitetstillfällen.

Effekterna av det statliga stödet för allmänna samlingslokaler

Boverket fick, som tidigare nämnts, 1992 i uppdrag av regeringen att kartlägga effekterna av det statliga stöd som lämnas för allmänna samlingslokaler. Verket gjorde inom ramen för uppdraget bl.a. en inventering av lokalbeståndet samt undersökte vilka verksamheter som bedrevs i lokalerna. Samtliga kommuner i landet och

3 100 föreningar – som ägde eller på annat sätt disponerade en samlingslokal – deltog i en enkätundersökning.

Enligt Boverkets rapport fanns det i början av 1990-talet 3 400 föreningsägda lokaler som definitionsmässigt var att anse som allmänna samlingslokaler och som uppfyllde kraven för statligt stöd. De flesta av dessa lokaler tillhörde någon av lokalkategorierna bygdegårdar, folkets hus, folkparker eller lokaler tillhörande nykterhetsrörelsen. Lokalbeståndet var jämnt fördelat över landet. Merparten av lokalerna (70 procent) var i gott eller mycket gott skick. Lokalernas medelstorlek var ca 500 kvadratmeter och medianstorleken ca 275 kvadratmeter.

Enligt rapporten var de verksamheter som bedrevs i dessa samlingslokaler av mycket varierande slag och kunde skilja sig från lokal till lokal både vad gällde omfattning och innehåll. Det kunde röra sig om allt från enstaka användningstillfällen under ett år till full aktivitet under hela året. Hur och i vilken omfattning lokalerna användes var enligt Boverket i hög grad beroende på hur väl lokalerna var underhållna och hur väl de fyllde sin funktion. I väl underhållna och funktionella lokaler var verksamheten många gånger omfattande och varierad med en rik mångfald av aktiviteter. Enligt Boverket skulle flertalet av de undersökta lokalerna inte ha byggts som eller annars använts som allmänna samlingslokaler om inte statligt stöd hade lämnats. Utan vare sig statligt eller kommunalt stöd skulle spridningen av lokalerna geografiskt sett ha varit avsevärt ojämnare och lokalerna i ett betydligt sämre skick.

Enligt Boverkets rapport var merparten av föreningarna beroende av kommunalt driftstöd för att kunna bedriva verksamhet i sina lokaler. Föreningarna hade ofta inte resurser för mer än det mest nödvändiga underhållet, varför det löpande underhållet ofta var eftersatt. Enligt rapporten finns det således ett behov av samhällsstöd inte bara för investeringar utan även för drift och underhåll av allmänna samlingslokaler.

Behovet av en översyn

Ett viktigt inslag i regeringens folkrörelsepolitik är att bidra till att det runt om i landet skapas tillgång till bra och ändamålsenliga samlingslokaler för föreningsengagemang och andra möten mellan människor. Som tidigare nämnts lämnas sedan 1942 statligt bidrag för köp och ombyggnad m.m. av allmänna samlingslokaler. Stats-

bidraget har setts över vid flera tillfällen. Översynerna har primärt varit inriktade på stödets effektivitet och på hur bidragssystemet bör vara utformat. Situationen är i dag delvis annorlunda. Det samlade belopp som delas ut genom statligt stöd är lägre än tidigare. Dessutom har utbudet av kommersiell fritidsverksamhet ökat. Detta har troligen medfört att de allmänna samlingslokalernas roll för lokalsamhället och dess invånare är en annan än tidigare. Det finns därför behov av att på nytt utreda frågor som rör allmänna samlingslokaler, när det gäller såväl lokalernas tillgänglighet och olika gruppers nyttjande av dessa som bidragssystemets effektivitet.

I den allmänna debatten uttalas det ofta att de allmänna samlingslokalerna har betydelse för demokratin och att en god tillgång till ändamålsenliga samlingslokaler är en viktig beståndsdel i den demokratiska infrastrukturen. Det har dock aldrig undersökts närmare om detta stämmer. 1993 års samlingslokalutredning berör dock frågan i sitt betänkande Mycket under samma tak. Enligt utredningen skulle en avveckling av det statliga stödet leda till bl.a. att invånarnas möjligheter att utnyttja de grundlagsfästa mötes-, yttrande- och föreningsfriheterna skulle inskränkas samt att möjligheterna till möten mellan individer med olika etnisk och kulturell bakgrund skulle försämrats. Någon närmare redovisning av vilken betydelse de allmänna samlingslokalerna och stödet för dessa lokaler har för den lokala demokratin, lämnas inte i betänkandet. Det finns mot denna bakgrund behov av att också utreda vilken betydelse de allmänna samlingslokalerna har för närsamhället, särskilt när det gäller invånarnas deltagande i samhällslivet och i de politiska processerna.

Uppdraget

En särskild utredare tillkallas för att undersöka och analysera frågor som rör allmänna samlingslokaler.

Tillgänglighet och nyttjande

Utredarens ena huvuduppgift är att utreda i vilken utsträckning de allmänna samlingslokalerna är tillgängliga för det lokala föreningslivet samt olika gruppers, t.ex. ungdomarnas och de funktions-

hindrade personernas, nyttjande av lokalerna. Förhållandena i såväl tätorter som gles- och landsbygd skall belysas.

Inom ramen för denna huvuduppgift skall utredaren kartlägga vilka behov lokala föreningar anser sig ha av allmänna samlingslokaler samt i vilken utsträckning lokala föreningar har tillgång till och nyttjar sådana lokaler. Utredaren skall även kartlägga andra gruppers nyttjande av de allmänna samlingslokalerna. Med utgångspunkt från genomförd kartläggning skall utredaren utreda om det är någon skillnad mellan lokala föreningars behov och faktiska nyttjande av allmänna samlingslokaler och i så fall vad skillnaden beror på.

Utredaren skall också inventera det samlade beståndet av allmänna samlingslokaler. Därvid skall utredaren redovisa vilken standard lokalerna har, om de är tillgängliga för personer med funktionshinder och vilka slags verksamheter som bedrivs i lokalerna. Utredaren skall också redovisa i vilken utsträckning lokalerna tillåter en flexibel användning. Utredaren skall göra en uppskattning av vad det skulle kosta att rusta upp lokalbeståndet, bl.a. i handikappanpassande syfte, samt undersöka föreningarnas finansiella möjligheter – t.ex. genom egenfinansiering, sponsring och bidrag – att bekosta en sådan upprustning.

De allmänna samlingslokalernas betydelse för närsamhället

En annan huvuduppgift för utredaren är att undersöka och analysera vilken betydelse de allmänna samlingslokalerna och stödet för dessa lokaler har för närsamhället, särskilt när det gäller invånarnas deltagande i samhällslivet och i de politiska processerna. Förhållandena i såväl tätorter som gles- och landsbygd skall belysas. Häri ingår att utredaren skall undersöka vilken betydelse samlingslokalerna har för invånarnas utövande av de grundlagsfästa mötes-, yttrande- och föreningsfriheterna. I denna huvuduppgift ingår också att undersöka om lokalernas betydelse för närsamhället har förändrats under de senaste decennierna.

I uppdraget ligger dessutom att utredaren skall undersöka vilken betydelse de allmänna samlingslokalerna har för den lokala demokratin. Vilken betydelse har lokalerna för det civila samhället och invånarnas deltagande i de politiska processerna? Vilken roll spelar samlingslokalerna när det gäller att möjliggöra möten mellan individer med olika etnisk och kulturell bakgrund? Vad har det

ökade utbudet av kommersiella verksamheter, t.ex. olika nöjes- och kulturaktiviteter, inneburit i sammanhanget? Vad händer på en ort när en allmän samlingslokal läggs ned; får nedläggningen några effekter på samhällslivet och i så fall vilka? Utredaren skall besvara dessa frågor, och andra frågor som utredaren anser vara väsentliga, för att de allmänna samlingslokalernas betydelse för närsamhället skall kunna beskrivas.

Effekterna av det statliga stödet

Utredarens tredje huvuduppgift är att utreda effekterna av det statliga stödet för allmänna samlingslokaler.

Inom ramen för denna uppgift skall utredaren undersöka i vilken utsträckning målen för det statliga stödet uppnås och om någon förändring i detta avseende skett gentemot tidigare. Om en förändring har skett skall orsakerna belysas. Som ett led i en bedömning av bidragssystemets effektivitet skall utredaren också se över handläggningen av ansökningar om statligt stöd för allmänna samlingslokaler. Därvid skall Samlingslokal-delegationens ansvar och uppgifter på området undersökas. Utredaren skall på grundval av vad som framkommit vid behov föreslå åtgärder som kan effektivisera det statliga bidragssystemet och därigenom öka möjligheterna att uppnå målen med det statliga stödet.

Utredaren skall även undersöka vilken betydelse det statliga respektive kommunala stödet för allmänna samlingslokaler har i dag när det gäller att skapa tillgång till ändamålsenliga samlingslokaler för föreningslivet och för andra möten mellan människor. Dessutom skall utredaren belysa utvecklingen av det kommunala stödet under de senaste decennierna.

Boverket har i sin kartläggning om effekterna av det statliga stödet för allmänna samlingslokaler bedömt att konsekvenserna av ett minskat sådant stöd på kort sikt sannolikt kommer att leda till en utarmning av föreningslivet och andra inslag i umgänget människor emellan. På lång sikt kommer, enligt Boverket, ett minskat stöd att kunna vara förödande för beståndet av samlingslokaler. Det är närmare tio år sedan Boverket gjorde denna bedömning. Under denna period har det statliga stödet för allmänna samlingslokaler minskat från 135 miljoner kronor budgetåret 1992/93 till 19 miljoner kronor budgetåret 2001. Utredaren skall därför undersöka om de minskade statliga resurserna fått den negativa effekt

som Boverket bedömt att minskningen skulle kunna få. Därvid skall utredaren undersöka om de minskade resurserna på annat sätt påverkat tillgången till samlingslokaler, t.ex. om minskningen medfört att andra typer av lokaler ställts till föreningslivets förfogande. Utredaren skall också undersöka om och hur det minskade statliga stödet påverkat kommunernas benägenhet att stödja allmänna samlingslokaler.

Därtill skall utredaren beskriva den verksamhet som bedrivs av samlingslokalorganisationerna – Folkets Hus och Parker, Bygdgårdarnas Riksförbund och Riksföreningen Våra Gårdar – samt utreda deras behov av ekonomiskt stöd.

Övrigt

Utredaren skall vid genomförandet av uppdraget samråda med Boverket, Ungdomsstyrelsen, Handikappombudsmannen (tillgänglighetscentret) och Svenska Kommunförbundet. Utredaren skall också inhämta synpunkter från Samarbetsnämnden för statsbidrag till trossamfund, Folkets Hus och Parker, Bygdgårdarnas Riksförbund, Riksföreningen Våra gårdar respektive Fritidsforum – Riksförbundet för fritids- och hemgårdar.

Redovisning

Utredaren skall redovisa uppdraget senast den 31 december 2003.

(Justitiedepartementet)

Förordning (1996:1593) om bidrag till allmänna samlingslokaler

Utfärdad: 1996-12-19

Allmän samlingslokal

1 § Med allmän samlingslokal avses i denna förordning en lokal som på en ort hålls öppen och tillgänglig för föreningslivets möten, studieverksamhet, kulturell verksamhet, förströelse, fritidssysselsättning eller någon annan liknande verksamhet.

Förutsättningar för bidrag

2 § Statligt bidrag till en allmän samlingslokal får lämnas för

1. köp eller nybyggnad,
2. ombyggnad och standardhöjande reparationer som inte är av ringa omfattning, eller
3. handikappanpassning som utförs utan samband med 1 eller 2.

För bidrag för en åtgärd enligt första stycket 1 och 2 krävs att kommunen lämnar bidrag med minst 30 procent av det bidragsunderlag som berättigar till det statliga bidraget.

3 § För att få bidrag krävs det vidare att

1. det finns ett varaktigt behov av lokalen på orten,
2. lokalen kommer att fylla skäligen krav på god standard,
3. lokalen kommer att hållas tillgänglig för varje organisation eller grupp med organiserad verksamhet som är verksam inom orten och att detta sker opartiskt, i skälig omfattning och på skäliga villkor,
4. lokalen har eller förväntas få en allsidig användning, och att
5. det finns goda ekonomiska förutsättningar att driva och förvalta lokalen.

4 § Bidrag för ett köp som är fullbordat när en ansökan om bidrag prövas lämnas endast om sökanden haft synnerliga skäl för att genomföra köpet före bidragsbeslutet. På samma sätt lämnas bidrag för en ny- eller ombyggnad som har påbörjats när en ansökan om bidrag prövas endast om sökanden haft synnerliga skäl för att påbörja arbetena före bidragsbeslutet.

Vem kan få bidrag?

5 § Bidrag lämnas till sådana aktiebolag, stiftelser eller föreningar som arbetar utan vinstsyfte och är fristående från en kommun eller kommunala företag.

Bidragsunderlag

6 § Bidrag beräknas på grundval av ett bidragsunderlag som motsvarar kostnaden för en åtgärd enligt 2 § 1 och 2 av den allmänna samlingslokalens ytor upp till högst 1000 kvadratmeter och som är skälig med hänsyn till projektets art och omfattning. I bidragsunderlaget får det även räknas in kostnader för

1. utrymmen för ungdomsverksamhet om de inryms i samma byggnad,
2. utrymmen för den allmänna samlingslokalens skötsel, och
3. konstnärlig utsmyckning som uppgår till högst en procent av bidragsunderlaget.

Om det finns särskilda skäl får kostnader för konstnärlig utsmyckning eller anskaffning av inventarier som sammanlagt uppgår till högst fem procent av bidragsunderlaget räknas in i underlaget.

Bidragets storlek

7 § Bidrag får lämnas med ett belopp som uppgår till högst 50 procent av bidragsunderlaget.

8 § Bidrag får lämnas för handikappanpassning av en allmän samlingslokal till hela kostnaden, dock högst med 165 000 kronor. En förutsättning är att en sådan anpassning inte ingår i någon annan åtgärd som det lämnas bidrag för enligt denna förordning.

Förfarandet i bidragsärenden

9 § Ansökan om bidrag ges in till Boverket. Sådana uppgifter i en ansökan som rör faktiska förhållanden skall sökanden lämna på heder och samvete. Till ansökan skall fogas en plan för lokalernas användning samt en långtidsbudget.

Boverket fördelar de medel som är tillgängliga under ett budgetår vid ett tillfälle före utgången av maj året efter det att ansökningarna kommit in till verket.

10 § Om en ansökan avser bidrag till ett byggnadsprojekt, skall den sökande förbinda sig att

1. utföra projektet inom den tid som Boverket bestämmer,
2. iaktta de bestämmelser om projektets utförande i övrigt som verket meddelar,
3. lämna verket en fullständig redovisning av kostnaderna för projektet, samt
4. hålla byggnaden tillgänglig för sådan besiktning som avses i 11 §.

11 § När ett byggnadsprojekt har färdigställts skall byggnaden besiktigas. Besiktning sker på den sökandes bekostnad genom en besiktningsman som Boverket anvisar.

12 § Boverket får återkalla ett bidragsbeslut, om de förutsättningar som låg till grund för beslutet inte längre finns och bidraget inte har betalats ut.

13 § Om bidraget har betalats ut, får Boverket besluta om återbetalning av bidraget helt eller delvis endast om

1. mottagaren genom oriktiga uppgifter eller på något annat sätt har förorsakat att bidrag felaktigt har lämnats eller lämnats med för högt belopp,
2. bidraget i annat fall felaktigt har lämnats eller lämnats med för högt belopp och mottagaren skäligen borde ha insett detta, eller
3. lokalen utan medgivande av Boverket upphör att vara allmän samlingslokal innan 25 år förflutit från den dag då ansökan om bidrag gavs in till verket.

Föreskriftsrätt

14 § Boverket får meddela föreskrifter för verkställigheten av denna förordning.

Överklagande

15 § Boverkets beslut om återbetalning av bidrag får överklagas hos regeringen. I övrigt får verkets beslut enligt denna förordning inte överklagas.

Boverkets föreskrifter om bidrag till allmänna samlingslokaler

BFS 1997:25 ASL 2

Utkom från trycket den 27 mars 1997 beslutade den 25 mars 1997. Boverket föreskriver följande med stöd av 14 § förordningen (1996:1593) om bidrag till allmänna samlingslokaler.

Förfarandet

1 § Ansökan om bidrag som kommer in till Boverket före december månads utgång behandlas i fördelningsbeslut före maj månads utgång nästföljande år. Ansökan om bidrag skall innehålla de uppgifter som framgår 4–12 §§ nedan.

2 § Ansökan om utbetalning skall ske snarast när projektet är genomfört och besiktigt. Ansökan skall dock komma in till Boverket senast två år efter det att bidraget beviljades, om inte Boverket bestämmer annat i det enskilda fallet. Till ansökan skall fogas besiktningsprotokoll och redogörelse för granskning av projektkostnaderna.

3 § Ansökan om bidrag och om utbetalning skall ske på blanketter som Boverket har fastställt och undertecknas av behörig firmatecknare.

Underlag för prövning av ansökan

Upptagningsområde m.m.

4 § En karta skall visa upptagningsområdet, i skala 1:250.000 eller annan lämpligare skala, samt andra allmänna samlingslokaler inom området. Antalet invånare inom upptagningsområdet skall redovisas.

Lokalens användning och föreningslivet i orten

5 § Lokalens nuvarande användning och tänkta användning efter byggåtgärder skall beskrivas. Det bör framgå om drift och skötsel sker i samverkan med annan. Det skall framgå om andra föreningar eller andra intressenter har anmält intresse av lokalen och åtagit sig visst ansvar för drift och skötsel av lokalen.

Planerade åtgärder

6 § Skälen till ansökan om bidrag skall redovisas och planerade byggåtgärder skall beskrivas översiktligt. Plan, fasad och sektionsritningar i skala 1:100 samt uppmättningsritning och situationsplan skall bifogas.

Projektkostnader

7 § De beräknade kostnaderna för byggprojektet skall redovisas.

Finansiering

8 § Finansieringsplan för köpet eller det byggprojekt som avses med ansökningen samt budget för drift av lokalen efter det att projektet har genomförts. Protokollsutdrag eller annan handling skall visa att kommunen har åtagit sig att medverka i finansieringen av projektet med minst 30 % av det bidragsunderlag som Boverket fastställer i ärendet.

Långtidsbudget

9 § Långtidsbudget för minst fem år efter bidragsåret skall redovisa beräknade kostnader för drift av lokalen, inklusive kapitalkostnader, och för verksamheten. Den tänkta finansieringen skall beskrivas. Om beräkningarna bygger på långsiktiga åtaganden från annan än sökanden, skall kopia på avtal eller andra skriftliga åtaganden bifogas.

Stadgar m.m.

10 § Stadgar, bolagsordning eller motsvarande handling skall bifogas, samt årsredovisning och verksamhetsberättelse för det senaste verksamhetsåret. Årsredovisning kan lämnas på blankett som Boverket fastställt. Bestyrkt uppgift om firmatecknare skall lämnas.

Nyttjanderättsavtal

11 § Om sökanden inte själv äger lokalen eller marken som den är uppförd på skall nyttjanderättsavtal bifogas, som ger sökanden fri dispositionsrätt under minst 25 år från tidpunkten för beslut i ärendet. Av avtalet skall också framgå att bidraget kommer att tillförsäkras sökanden och hur det skall ske.

Besiktning

12 § Förslag skall lämnas på besiktningsman för granskning av det genomförda projektet och för granskning av kostnaderna för det. De föreslagna personernas kvalifikationer skall redovisas.

Bidragsunderlag m.m.

13 § Bidragsunderlaget beräknas på samlingslokalens hela yta efter det att byggprojekt genomförts. Utrymmen för samlingslokalens skötsel är expedition samt städ och personalutrymmen. Om en befintlig samlingslokal består av utrymmen som inte längre är användbara som samlingslokal, kan Boverket ta hänsyn till detta när bidragsunderlaget beräknas.

14 § Om lokalens yta överstiger 1 000 m² utgör bidragsunderlaget kostnaden per m² för hela ytan enligt 13 § multiplicerad med 1 000. Begreppet yta avser bruttoarea enligt Svensk Standard SS 02 10 52.

15 § I bidragsunderlaget får utöver skäligen faktiska kostnader för byggnadsåtgärder inräknas skäligen värde av eget arbete, dock högst 20 % av underlaget.

Besiktning

16 § När ett projektet är genomfört skall det besiktigas och kostnaderna för det granskas av den eller dem som Boverket har anvisat. Besiktningsprotokollet skall visa att projektet har genomförts i enlighet med de förutsättningar som låg till grund för Boverkets beslut i ärendet. Om avvikelse har skett skall skälen till avvikelsen anges. Kostnadsgranskningen skall redovisa summan av de i projektet nedlagda kostnaderna. I de fall både bidragsberättigade åtgärder och inte bidragsberättigade åtgärder har genomförts, skall kostnaderna delas upp. Föreskrifterna träder i kraft den 1 april 1997. De tillämpas dock inte i ärenden i vilka beslut om bidrag har meddelats före ikraftträdandet.

Utredningens enkätundersökningar m.m.

Under hösten 2002 genomförde utredningen tre enkätundersökningar dels till ett urval av samlingslokal föreningar och ideella föreningar och dels till samtliga kommuner i landet. Syftet var att få en aktuell bild av det samlade beståndet av allmänna samlingslokaler och för att få en uppfattning om olika gruppers nyttjande av allmänna samlingslokaler.

Samlingslokalsenkäten

Enligt direktiven skall utredaren inventera det samlade beståndet av allmänna samlingslokaler. Utredaren skall redovisa vilken standard lokalerna har, om de är tillgängliga för personer med funktionshinder och vilka slags verksamheter som bedrivs i lokalerna. Utredaren skall också redovisa i vilken utsträckning lokalerna tillåter en flexibel användning.

Utredaren har upprepat den enkät till samlingslokal föreningar som Boverket genomförde 1992 och som var ett underlag till 1993 års Samlingslokalutredning (Boverksenkäten). Därmed kunde ett material insamlas för en jämförelse över tiden för att se om det hade skett några större förändringar. När det gäller Boverksenkäten finns den redovisad i Samlingslokalutredningens betänkande (SOU 1994:32) ”Mycket under samma tak”

Boverksenkäten besvarades av 1 475 samlingslokal föreningar. Dessa föreningar ingår i den nya uppföljande enkätundersökningen 2002 (Samlingslokalsenkäten). Svaren från Boverksenkäten kopierades av Boverket och ställdes till utredarens förfogande. Dessutom konverterade Boverket den databas som man hade lagt upp 1992.

Av de 1 475 föreningarna i Boverksenkäten tillhörde 322 inte någon av de tre riksorganisationerna. Dessa föreningar fanns i ett trettiotal kommuner. På grund av svårigheter med att finna

adresser m.m. valdes tre kommuner ut, varav två kommuner, Lycksele och Strömsund, ingår i den djupstudie (föreningsenkät och intervjuer) som utredaren har gjort. Den tredje kommunen var Leksand. Det var 32 samlingslokalföreningar i dessa tre kommuner som fick den nya enkäten.

Totalt ingick 1 185 samlingslokalföreningar i Samlingslokalsenkätens urval. Efter att dessa matchats mot de tre riksorganisationernas medlemsförteckningar föll 157 bort på grund av att dessa föreningar inte längre fanns kvar i de aktuella medlemsförteckningarna. Efter ytterligare justeringar återstod 994 poster i den databas som lades upp. Antalet utskickade och besvarade enkäter samt den procentuella andelen var följande:

	Utskickade	Besvarade	Svarsfrekvens
BR	437	356	81 %
FHP	334	283	85 %
VG	191	161	84 %
ÖVR.	32	19	59 %
<i>Summa</i>	994	819	82 %

Många av föreningarna besvarade inte alla frågor. Det ingick för övrigt i förutsättningarna för besvarandet. Om ingenting hade förändrats sedan den förra enkätundersökningen behövde den svarande inte fylla i dessa uppgifter. Rörde sig frågorna som inte besvarats om själva lokalen kompletterades svaren i samband med registreringen med hjälp av den gamla enkäten.

Rörde sig frågorna som inte besvarats om verksamheten och ekonomin registrerades frågan som obesvarad. Därför varierar antalet svar på frågorna. I tabellredovisningen anges hur stort svarsunderlag som tabellen bygger på. Som regel är det mellan 750 och 819 svar. Frågeformuläret i Samlingslokalsenkäten redovisas i *bilaga 3a*.

Föreningslivsenkäten

Utredaren skickade också ut en enkät till totalt 1 707 föreningar i följande tolv kommuner. (Föreningslivsenkäten):

<i>Kommun</i>	<i>Kommuntyp</i>
Bollnäs	Övrig större kommun
Botkyrka	Förortskommun
Degerfors	Industrikommun
Gällivare	Medelstor stad
Halmstad	Större stad
Härryda	Förortskommun
Lycksele	Glesbygdskommun
Rättvik	Övrig mindre kommun
Stockholm	Storstadskommun
Strömsund	Glesbygdskommun
Tomelilla	Landsbygdskommun
Värnamo	Industrikommun

Följande föreningskategorier ingick i enkätstudien:

1. Politiska föreningar
2. Friluftsföreningar
3. Miljöorganisationer
4. Kulturföreningar
5. Hobbyföreningar
6. Handikappföreningar
7. Invandrarföreningar
8. Kvinnoorganisationer
9. Pensionärsföreningar
10. Föreningar för socialt arbete
11. Nykterhetsföreningar
12. Aktions- eller utvecklingsgrupper
13. Internationella föreningar
14. Studieförbund.

Undantagna är främst fackliga organisationer, idrottsorganisationer och religiösa organisationer.

Av de 1 707 enkätformulären återkom 107 i retur från Posten. Totalt var det således 1600 föreningar som kunde besvara enkäten.

Av dessa besvarade 1135 föreningar enkäten. Det motsvarar en svarsfrekvens på 71 %. Frågeformuläret i Föreningsenkäten redovisas i *bilaga 3 b*.

Kommunenkäten

Utredaren skickade också en enkät till samtliga 289 kommuner som rörde frågor om det kommunala driftsstödet samt om samlingslokalernas lokalisering (Kommunenkäten).

Till skillnad från frågorna i Samlingslokalenkäten, som omfattade de "klassiska" samlingslokalerna som är medlemmar i någon av de tre riksorganisationerna, omfattade frågorna i både Föreningsenkäten och Kommunenkäten även andra typer av samlingslokaler. Det ingår exempelvis frågor om förekomsten och användningen av samlingslokaler i skolor och andra kommunala lokaler, i hembygdsgårdar, kyrkliga lokaler, fritids- och hemgårdar m.m. Denna typ av lokaler brukar i formell mening inte räknas till allmänna samlingslokaler, men i praktiken används de i varierande utsträckning av föreningar och andra sammanslutningar på samma sätt och på samma villkor som för allmänna samlingslokaler.

Lokaler som var av intresse i Kommunenkäten var sådana som användes allsidigt, att de kunde användas av varje organisation eller grupp inom orten, inbegripet privata tillställningar. Uthyrningen skulle ske opartiskt, utan hänsyn till hyresgästens politiska, religiösa eller liknande tillhörighet och att uthyrningen skedde på skäliga villkor. Lokaler som uteslutande användes av en enskild förening skulle därför inte redovisas. Normalt skulle därför klubbstugor, församlingshem, s.k. kvarterslokaler, gymnastik- och idrottslokaler m fl. inte räknas.

En fråga i enkäten gällde vad kommunen ansåg om balansen mellan utbud och efterfrågan av allmänna samlingslokaler i kommunens tätorter och yttre kommundelar/glesbygden. En annan fråga gällde om kommunen gav något direkt ekonomiskt stöd för drift och underhåll till de allmänna samlingslokalerna. Liknande frågor fanns i den del av Boverksenkäten 1992 som riktade sig till kommunerna.

I kommunenkätens frågeformulär infogades för respektive kommun en tabell där tätorterna (mer än 200 inv.) angavs. Underlaget inhämtades ur SCB:s tätortsregister. För exempelvis Österåkers kommun infogades följande tabell:

Orter	Typ av samlingslokal						
	1	2	3	4	5	6	7
Norrö							
Rydbo							
Skärgårdsstad							
Solberga							
Stava							
Svinninge							
Täljö							
Åkersberga							

För varje tätort skulle kommunen markera befintliga samlingslokaler efter deras typ.

1. Bygdegård
2. Folkpark
3. Folkets Hus
4. Våra Gårdar
5. Kommunal samlingslokal
6. Skolans samlingslokal
7. Övrig samlingslokal

Frågeformuläret i Kommunenkäten redovisas i *bilaga 3 c*.

Ungdomsstyrelseenkäten

Dessutom har utredaren tagit del av två enkätstudier om ungdomsföreningars tillgång till lokaler som Ungdomsstyrelsen genomförde i samarbete med SCB under hösten 1999. (Ungdomsstyrelseenkäten). Den ena riktade sig till 1 000 ungdomsföreningar och den andra riktade sig till 190 kommuner. Undersökningarna är publicerade i rapporten "Utrymme att mötas" (UU19). Frågorna i Ungdomsstyrelseenkäten är till stor del desamma som i utredarens enkät till föreningarna i de tolv kommunerna.

Kommunintervjuer

Under de två första veckorna i november 2002 genomförde utredningens sekreterare en rundresa till tio av de tolv kommuner som ingick i Föreningsenkäten. (Kommunintervjuerna) Dessa kommuner var följande:

Kommun	Kommuntyp	Pol.maj <2002
Bollnäs	Övrig större	s
Botkyrka	Förort	s
Degerfors	Industri	s
Gällivare	Medelstor stad	s
Härryda	Förort	b
Halmstad	Större stad	s
Lycksele	Glesbygd	s
Rättvik	Övrig mindre	b
Tomelilla	Landsbygd	b
Värnamo	Industri	b

I urvalet till Föreningsenkäten ingick även Strömsunds kommun och Stockholms stad. Några intervjuer genomfördes dock inte i dessa båda kommuner.

Skälet till att utredaren valde att intervjua företrädare för kultur/fritidsförvaltningarna var att Kommunförbundets företrädare i utredningen bedömde att intervjuer i ett urval kommuner skulle ge mer eller lika mycket som en enkät till samtliga kommuner med samma frågor. Dessutom skulle intervjuerna säkerligen ge djupare kunskaper om problem och möjligheter i dessa kommuner. Svaren skulle bli mer nyanserade och tillförlitliga eftersom de kunde följas upp direkt.

De kommunala företrädare som intervjuades var i huvudsak kultur- och/eller fritidschefer. I några fall tillsammans med handläggare av föreningsfrågor. Inför kommunbesöken fick de kommunala företrädarna en promemoria med bakgrund och frågeställningar. Intervjuerna varade mellan 45 och 90 min. De skedde i en fri samtalsform där de givna frågeställningarna vävdes in i ett mer allmänt resonemang. Samtalen bandades och skrevs ut i form av minnesanteckningar som sedan har utgjort grund för några avsnitt i slutbetänkandet. Intervjuformuläret redovisas i *bilaga 3 d*.

Uppföljning av 1992 års enkät om allmänna samlingslokaler

Allmänna förutsättningar för besvarandet

Boverket genomförde 1992 en enkätundersökning om allmänna samlingslokaler. Föreningens enkätsvar från 1992 bifogas tillsammans med detta svarsformulär. Syftet med att följa upp Boverkets enkät är att se vilka förändringar som har skett under 90-talet. Föreningen behöver endast besvara de frågor där det har skett förändringar efter 1992. I likhet med den förra enkäten finns det inte något absolut krav på exakthet. En kvalificerad gissning är ofta tillräckligt när svaret annars skulle kräva en omfattande utredning.

Svarsformuläret önskas åter senast den 1 december 2002. Svarskuvert bifogas. Frågor om enkäten kan ställas till utredningens sekreterare Berndt Lindholm, tel: 08-405 4207, e-post: berndt.lindholm@justice.ministry.se.

Adressuppgifter

Kontaktperson:

Tel dagtid

Är föreningen medlem i riksorganisation

- Ja Nej

Om ja – Vilken:

Ägandeförhållande

- Föreningen äger (även samägande) lokalen eller innehar den med tomträtt
 Hyr/arrenderar lokalen
 Kontraktstidår
 Annan dispositionsrätt

Lokalens läge

Ortnamn:

Invånarantalet i orten uppgår till ca..... personer

Lokalen finns i:

- Stadsmiljö
 Tätortsmiljö
 Landsbygdsmiljö (mindre än 200 invånare)

Upptagningsområdet

(Med upptagningsområde avses det område som normalt betjänas av lokalen)

Antal invånarei upptagningsområdet (närmast högre 100 -tal/1000 -tal)

Finns fler ungefärligt likvärdiga lokaler i Ja Nej
 upptagningsområdet?

Uppgifter om samlingslokalernaLokalyta m² Rymmer ca..... personer

Antal rum.....Största salen rymmer ca.....personer

Kök: Ja Nej Pentry: Ja Nej
 wc: Ja Nej

Disposition

- Antal våningsplan(exklusive källare och suterräng)
 Källare (helt eller delvis)
 Suterräng

Byggnaden/lokalen Innehåller:

- Samlingssal
 Studielokal
 Konferenslokal
 Biograf
 Scen
 Omklädningsrum/dusch
 Vatten/Avlopp

Scenen uppfyller riksteaterns krav

Ja Nej Vet ej

Handikappanpassning

Helt Delvis Inte alls

I byggnaden finns:

- Handikapp WC
 Handikapphiss/Handikappramp
 Trapplift
 Hörslinga
 Annat

Verksamhet/utnyttjande: För vad och i vilken utsträckning används lokalen?

Typ av verksamhet	Dagtid	Kvällstid	Helger
Egen verksamhet	☐	☐	☐
Andra föreningar	☐	☐	☐
Privata arrangemang	☐	☐	☐
Kommunal verksamhet	☐	☐	☐
Annat	☐	☐	☐

Samnyttjande/samverkan

Ett förhållande som blir allt mer vanligt är att föreningen hyr ut sin lokal för annat än samlingslokaländamål på tider då den annars skulle stå tom. T ex förekommer det att en förening hyr ut sin lokal eller delar av den till kommunen eller till ett föräldrakooperativ för barnomsorgsverksamhet på dagtid. Ett annat fall av samverkan kan vara att föreningen avdelar utrymmen för distriktssköterska, post m m. Också andra typer av sam nyttjande eller samverkan med andra förekommer.

Förekommer samnyttjande eller samverkan av det Ja Nej
här slaget i Er lokal?

Om ja:

Vilka av nedanstående verksamheter är det i så fall fråga om och när används lokalen för sådan verksamhet?

	Dagtid		Kvällstid	Helger
	Fm	Em		
☐ Skola	☐	☐	☐	☐
☐ Fritidsverksamhet	☐	☐	☐	☐
☐ Barnomsorg	☐	☐	☐	☐
☐ Äldreomsorg	☐	☐	☐	☐
☐ Primärsjukvård	☐	☐	☐	☐
☐ Bibliotek	☐	☐	☐	☐
☐ Post, bank m m	☐	☐	☐	☐
☐ Annat	☐	☐	☐	☐

Principer för debitering av hyra	Gratis	Ungefärlig kostnads-täckning	Marknadshyra	Annat
Andra föreningar	☐	☐	☐	☐
Privata arrangemang	☐	☐	☐	☐
Kommunen	☐	☐	☐	☐
Andra	☐	☐	☐	☐

Uppgifter om ekonomiska förhållanden

Löpande kostnader för lokalen uppgick under år 2001 (eller motsvarande tidrymd) till ca.....kr

Varav (om möjligt):

Kapitalkostnader (räntor, amortering) ca

Driftkostnader ca

Driftskostnaderna fördelade sig på följande delposter (om möjligt)

Värme/elkr/år

Vatten/avloppkr/år

Städningkr

Övrigt kr

Kostnader för underhåll

(eller avsättning för samma ändamål) ca..... kr

Löpande intäkter (finansiering) under år 2001 (eller annan motsvarande tidrymd)

Hyror:kr

Kommunalt driftstöd kr

Kommunal uppdragsersättning kr

Gåvorkr

Egen insats (insamlingar lotterier m m)..... kr

Beräknat antal ideella arbetstimmartim

Kommunalt driftstöd i framtiden

- Har kommunen lämnat något besked om hur det Ja
- kommunala driftstödet kommer att utformas Nej
- under den närmaste framtiden?

Om ja, vad innebär besked i huvudsak för föreningen? Stödet kommer att

- minska
- vara oförändrat
- öka

Årtal för nybyggnad eller omfattande om-och/eller tillbyggnad eller större upprustning utförd år (endast senaste åtgärden):

.....

- Nybyggnad
- Ombyggnad
- Tillbyggnad
- Större underhållsåtgärd (större upprustning)

Finansiering

- kommunalt stödkr

- statligt stödkr

- lån kr

- egen insatskr

- eget arbete av total kostnad.....kr (beräknad insats)

- annatkr

Underhållsstatus

Har föreningen planerat någon form av större byggtekniska åtgärder inom en 5-årsperiod

- Ja Nej

Om ja -vad? Ange om möjligt beräknade kostnader

☐	Ombyggnad	Beräknad kostnad.....kr
☐	Tillbyggnad	Beräknad kostnadkr
☐	Underhåll (större)	Beräknad kostnad..... kr
☐	Annat (t ex nybyggnad)	Beräknad kostnad..... kr

Ange åtgärden/rnas omfattning:

.....

Hur planerar föreningen finansiera denna/dessa åtgärder (om de kommer att genomföras inom ungefär samma tidsperspektiv).

- Egen finansiering (lån, gåvor, insamlingar eget arbete m m) kr
 Kommunalt stöd kr
 Statligt stöd kr

Finns föreläggande från byggnadsnämnd eller annan myndighet om krav på åtgärder?

- Ja Nej

Om ja, vad?

.....

Markera med kryss i rutan nedan om föreningen vill ha ett exemplar av den sammanställda enkäten

Enkät till föreningar i 12 kommuner

Föreningens namn

Adress

Postnummer

Ort

Kontaktperson

Tel

1 Hur ser tillgången till allmänna samlingslokaler ut i er kommun?

- 1 Svårt att få tillgång till lokal som passar vår verksamhet
- 2 Lätt att få tillgång lokal som passar vår verksamhet
- 3 Vet ej

2 Har föreningen tillgång till en samlingslokal för sina möten och annan verksamhet?

- 1 Ja
- 2 Nej (Gå till fråga 11)

3 Finns lokalen i en allmän samlingslokal?

- 1 Ja
- 2 Nej (Gå till fråga 9)

4 I vilken typ av allmän samlingslokal bedriver föreningen huvudsakligen sin verksamhet?

- 1 Bygdegård
- 2 Folkpark
- 3 Folkets Hus
- 4 Våra Gårdar
- 5 Kommunal samlingslokal
- 6 Skolans samlingsal

- 5 I vilken typ av lokal bedriver föreningen huvudakligen sin verksamhet?**
- 1 Gymnastiksal
 - 2 Klassrum, matsal, aula eller motsvarande i skola
 - 3 Repetitionslokal
 - 4 Studieförbundslokal
 - 5 Annan typ av samlingslokal som föreningen disponerar ensam
 - 6 Annan typ av samlingslokal som föreningen delar med andra föreningar
 - 7 Annan typ av samlingslokal (ange vilken)
- 6 Hur ofta har föreningen tillgång till den allmänna samlingslokalen?**
- 1 Oftare än vad som behövs för närvarande
 - 2 Lagom ofta
 - 3 Önskar disponera den oftare
- 7 Vad betalar föreningen i hyra/avgift för den allmänna samlingslokalen?**
- 1 Hyran/avgiften ärkr/gång , eller kr/månad
 - 2 Föreningen betalar ingen hyra/avgift
- 8 Hur bedömer föreningen nivån på hyran/avgiften?**
- 1 Föreningen klarar av hyran/avgiften
 - 2 Föreningen har svårt att klara av hyran/avgiften
- 9 Vad är orsaken till att föreningen inte använder en allmän samlingslokal för sin verksamhet?**
- 1 Det finns ingen sådan lokal på orten
 - 2 Lokalen ligger fel geografiskt/kommunikationsmässigt
 - 3 Tidpunkten som föreningen får disponera lokalen passar inte
 - 4 Hyran/avgiften är för hög
 - 5 Lokalen är olämplig för verksamheten? (Precisera nedan)
 - 6 Annat (ange vad)

10 Om lokalen är olämplig ange orsaken

- 1 Lokalen är för liten
- 2 Lokalen är för stor
- 3 Lokalen saknar handikappanpassning
- 4 Lokalen saknar ljudisolering
- 5 Lokalen saknar teater/scenutrustning
- 6 Lokalen saknar möbler eller annan lös inredning som behövs för verksamheten
- 7 Lokalen saknar IT-utrustning och AV-utrustning som behövs för verksamheten
- 8 Inredningen/möbleringen får inte ändras
- 9 Möjligheter att förvara saker i lokalen saknas
- 10 Annat (ange vad)

11 Varför saknar föreningen lokal?

- 1 Föreningen söker lokal
- 2 Föreningen behöver ingen lokal för sin verksamhet
- 3 Föreningen har inte råd att betala hyran
- 4 Annan orsak, ange vilken

12 Om föreningen har några ytterligare synpunkter om allmänna samlingslokaler skriv dem gärna här

5 Vad anser kommunen om balansen mellan utbud och efterfrågan av allmänna samlingslokaler i kommunens tätorter och yttre kommundelar/glesbygden? Ringa in alternativen!

	<u>Yttre kommundelar/</u>	
	<u>Tätorter</u>	<u>glesbygden</u>
	<u>A</u>	<u>B</u>
Efterfrågan är större än utbudet	1	5
Efterfrågan och utbudet är ungefär lika stort	2	6
Utbudet är större än efterfrågan	3	7
Kan inte bedöma	4	8

6 Ange för respektive tätort antalet av nedanstående typer av allmänna samlingslokaler där föreningar kan bedriva verksamhet?

Lokaler som är av intresse är sådana som används allsidigt, att de får användas av varje organisation eller grupp inom orten, inbegripet för privata tillställningar, att uthyrning sker opartiskt utan hänsyn till hyresgästens politiska, religiösa eller liknande tillhörighet och att uthyrningen sker på skäliga villkor.

Lokaler som uteslutande används av en enskild förening skall inte redovisas. Normalt bortfaller därför klubbstugor, församlingshem, s.k. kvarterslokaler, gymnastik- och idrottslokaler m fl. Däremot bör kommunägda samlingslokaler som får disponeras på samma sätt som föreningsägda lokaler redovisas. Av intresse i denna undersökning är också t ex lokaler i skolor, som, förutom för ordinarie verksamhet, också får användas för samlingslokaländamål.

- 1 Bygdegård
- 2 Folkpark
- 3 Folkets Hus
- 4 Nykterhetslokal
- 5 Skolans samlingssal
- 6 Kommunal samlingslokal
- 7 Övrig samlingslokal

Orter	1	2	3	4	5	6	7

- 5 Hur mycket betalade kommunen under år 2001 i hyra/hyresstöd för sådant nyttjande?**
.....Kr
- 6 Hur har hyresnivån för kommunens föreningslokaler utvecklats under de senaste fem åren?**
- 1 Har ökat betydligt (mer än 30%)
 - 2 Har ökat i viss mån
 - 3 Oförändrad hyresnivå
 - 4 Har minskat
 - 5 Nolltaxa för barn- och ungdomsverksamhet
- 7 Upplåter kommunen skolans lokaler till föreningslivets verksamheter?**
- 1 Ja
 - 2 Ja, men endast utanför skoltid
 - 3 Nej (gå till fråga 16)
- 8 Vilken omfattning har sambruket av lokaler mellan skolan och föreningslivet?**
- 1 Stor omfattning
 - 2 Liten omfattning
- 9 Hur har sambruket utvecklats de senaste fem åren?**
- 1 Sambruket har ökat
 - 2 Sambruket är oförändrat
 - 3 Sambruket har minskat
- 10 Vilka typer av skollokaler får föreningarna utnyttja?**
- 1 Gymnastiksalen
 - 2 Klassrum
 - 3 Datarum
 - 4 Musiksalen
 - 5 Fritidslokaler
 - 6 Matsal
 - 7 Aula eller annan större samlingsal
 - 8 Annat (ange vad)
- 11 Anser kommunen att det finns problem vid sambruk av lokaler mellan föreningarna och skolan?**
- 1 Ja (ange vilka)
 - 2 Nej

ÄGA/RUM

Om den allmänna samlingslokalens betydelse

Av Lars Göran Karlsson i samarbete med Veronica Ahlqvist
Sociologiska institutionen, Umeå universitet

Förord

Först vill vi rikta ett tack till alla Ni informanter som i olika sammanhang så generöst har ställt upp för samtal, introducerat och informerat, presenterat och informerat, bjudit på erfarenheter och synpunkter. Det har varit en rik upplevelse i sig att möta Er alla informanter, såväl i Er lokala miljö som i olika mötessammanhang. I den mån följande studie förmår kastar en relevant och angelägen bild av den allmänna samlingslokalens betydelse är det helt och hållet tack vare Era bidrag. Vad vi har gjort är att vi har, förhoppningsvis någorlunda korrekt uppfattat och utan att det hela har blivit för trivialt, sammanställt vad Ni redan vet - men kanske inte fullt ut visste att Ni vet.

Ett särskilt tack vill vi rikta till samlingslokalutredningen med sin utredare riksdagsman Kjell Nordström i spetsen för förtroendet att få bidra med ett underlag till bedömning av den allmänna samlingslokalens betydelse. Vår erfarenhet är att utredningsarbetet har präglats av en högst sympatisk och konstruktiv anda. Särskilt vill vi också tacka utredningens sekreterare, Berndt Lindholm, för ett nära och tätt samarbete. Det är svårt att föreställa sig en mera hängiven och seriös utredningssekreterare, som i alla lägen har stått till tjänst med stöd och all önskad information.

Självklart är vi själva helt och odelat ansvariga för studiens slutsatser och omdömen. För samlingslokalsutredningens vidkommande är här redovisade studie blott och bart ett bedömningsunderlag bland andra, presenterat av ett par externa utredare och utformat som deras, mot bakgrund av lokala besök, gjorda intervjuer och mötesdeltagande i olika sammanhang, bild av den allmänna samlingslokalens betydelse.

Prolog

Samlingslokaler är rum för möten för att samtala om och utföra väsentligheter i livet. Hur ett samhälle mår beror på hur människor med olika ideologier kan mötas på neutrala platser för att uppleva, göra, träffas och samtala samt driva sina intressen och förändra samhället. Möts man så växer man så händer det nå. Det är folkrörelseperspektivet på den allmänna samlingslokalen.

(Fritt efter Berit Oskarsson, Skådebanan, 03.01.24)

Bygdegården är ett samhälleligt vardagsrum. Dit man går. Där kan hålla till. Där det händer. Bygdegården är ideella livsmiljöns rum. Det gemensamma kulturskapandets, kulturmötets och kulturutbytets förutsättning. Bygdegården är både en deltagandemöjlighet och ett överlevnadsvillkor.

(Fritt efter Kerstin Marquardt, Sörmjölle BG, 03.03.21)

Allt det här gränsöverskridande och sektorsövergripande, all mellan olika parter och intressen, alla de här mötena, kan man skapa när man har ett Folkets Hus. Om man inte har rum, så går det inte. Att ha det föreningsdrivet är bra för verksamheten, för då måste man ha en idé med det hela. Man måste vara klar över vart allt tar vägen. Det gäller att grunda med engagemang och att ha en hög beredskap för tillfällena med sina möjligheter. Fördelen med det nära är att idé och handling då också sitter nära ihop.

(Fritt efter Kerstin Wennergren, Hammarkullen FH, 03.09.16)

Våra Gårdar är den drogfria samlingslokalen. Vi måste alltid ha en. Utan Våra Gårdar saknas helt enkelt ett alternativ. En fredad zon. Och man måste ha ett hus för att kunna driva verksamhet. Vikten av att ha egna lokaler är guld värt. Utan lokaler omöjliggörs föreningsinitiativet och det ideella arbetet. Och då kan man heller inte stå emot institutionaliseringens och marknadsberoendets urholkning av det egna initiativet, den egna organiseringen och därmed också demokratin.

(Fritt efter PO Moberg, IOGT/Våra Gårdar, Umeå, 03.10.02)

Innehållsförteckning

INLEDNING	346
Bakgrund och aspekter att belysa	346
Några begrepp	346
Några inledande markeringar.....	348
ERFARENHETSGRUNDVAL	350
Miljöer och informanter.....	350
AVSTAMP, AVSIKT, PERSPEKTIV	351
Syfte och avgränsning	351
Analytiskt perspektiv	352
SAMLADE INTRYCK/BEDÖMNING	356
Allmänna intryck.....	357
Generella betingelser.....	361
En mångfald i förändring	362
Pockande behov.....	363
Vikten av att bruka	365
Dynamiska betingelser	367
Utvecklingslinjer	369
Politiskt förankringsbehov	371
PROBLEMATISERING	372
Samhällsförändringens konsekvenser.....	372
Nyckeldimensioner	374
Kritiska frågor.....	374
En kulturpolitisk utmaning	375
Kulturellt medborgarskap på agendan	376
Fokus på 'ungt' och 'närsamhälleligt'	378
AVSLUTNING	380
Den allmänna samlingslokalens äga/rum	380
Sense moral	380
BILAGA	381
Informantförteckning	381

INLEDNING

Bakgrund och aspekter att belysa

Studien anknyter till nu sittande samlingslokalutrednings utredningsuppdrag (se Kommittédirektiv 2002:40) och dess andra huvuduppgift att undersöka och analysera ”vilken betydelse de allmänna samlingslokalerna och det stöd som utgår för dessa lokaler har för närsamhället”, specifikt vad gäller invånarnas ”deltagande i samhällslivet och i de politiska processerna”, liksom ”möjligheter att utöva de grundlagsfästa mötes-, yttrande- och föreningsfriheterna”. I utredningsdirektivet uttalas särskilt ett behov av att närmare undersöka vad man menar är en vanlig uppfattning i den allmänna debatten, nämligen att ”de allmänna samlingslokalerna har betydelse för demokratin” och att ”en god tillgång till ändamålsenliga samlingslokaler är en viktig beståndsdel i den demokratiska infrastrukturen”. Det faktiska sakförhållandet har, menar man, egentligen aldrig närmare undersökts.

Kommittédirektivets anvisningar vad beträffar detta andra utredningsuppdrag preciserar att det som skall belysas är ”förhållandena i såväl tätorter som gles- och landsbygd” samt ”om lokalernas betydelse för närsamhället har förändrats under de senaste decennierna”. Vidare påtalas att frågan om de allmänna samlingslokalernas betydelse skall undersökas i relation till ”den lokala demokratin” och ”det civila samhället” samt möjligheten till ”möten mellan individer med olika etnisk och kulturell bakgrund”.

Härutöver lämnar utredningsdirektivet utrymme för en belysning av också andra aspekter på den betydelse som de allmänna samlingslokalerna har för närsamhället som, som man skriver, ”utredaren anser vara väsentliga, för att de allmänna samlingslokalernas betydelse för närsamhället skall kunna beskrivas”.

Några begrepp

Viktigt är inledningsvis att understryka perspektivet av ’närsamhälle’, ’civilt samhälle’ och ’lokal demokrati’, eller, annorlunda uttryckt, den roll som fri mobilisering och organisering kring behov och intressen spelar i relation till direkt påverkan och inflytande i det lokala, med sina nära och täta band mellan människor, livsrum och organiserat liv. ’Samhälle’ betyder ju ett sammanhang med en större grupp individer som lever tillsammans på ett

organiserat sätt och med 'när-' avses en avgränsning till det som befinner sig på kort avstånd. 'Demokrati' betyder folkstyre och 'lokal' som prefix är på motsvarande sätt en avgränsning till det som rör den givna platsen och det mindre området. 'Civil' i civilt samhälle betyder det som har att göra med vanliga medborgare i normala vardagliga delar av samhällslivet, alltså det som inte hör till myndighets- eller marknadssfären, men som heller inte hör till den privata intimsfären.

Frågan om 'demokratisk infrastruktur', kanske mera precist uttryckt 'infrastruktur för demokrati', har också en nära koppling till frågan om 'medborgarskap' i relation till grundlagsfästa medborgerliga mötes-, yttrande- och föreningsfriheter. Dessa friheter är bokstavligen en del av medborgarnas rättigheter gentemot överheten, även om just nämnda rättigheter inte tillhör de så kallade absoluta medborgerliga fri- och rättigheterna, utan de genom lag begränsningsbara. Viktigt är under alla villkor att understryka att frågan om 'medborgarskap' är mångdimensionell i relation till sociala och ekonomiska, rättsliga och politiska, men också kulturella aspekter. Vad gäller 'infrastruktur' så är den bokstavliga betydelsen helt enkelt grundläggande försörjningssystem (med fasta anläggningar, transportleder och kommunikationskanaler, utbildningsväsende för kompetensutveckling och -försörjning o.s.v.), en betydelse som i sammanhanget snarast har en överförd meningsinnehåll.

Innehållsämnet av 'möten', tvärkulturella och tväretniska, måste också, just som underförstådda 'kultur'-möten, ses i relation till vad som avses med 'kultur'. Kulturbegreppet har en rad olika, om än relaterade betydelser. 'Kultur' kan avse mänsklig odling i största allmänhet, levd kultur i meningen livsform och levnadssätt. 'Kultur' kan också mer precist avse institutionaliserade tanke- och handlingsmönster, som traditioner, sedvänjor, religiösa, politiska och andra förhållningssätt. Ofta menar man med 'kultur' helt enkelt kulturarv i vid mening och konst, de estetiska konstverken med sina uttryck och efterlämningar. Frågan om kulturmöten i vid mening och i relation till de olika innebörderna av 'kultur' måste dessutom ses mot bakgrund av skilda samhällsgruppers mer eller mindre jämlika eller ojämlika tillgång till olika slags kulturrelaterade resurser, vid sidan av tillgången till politiskt och socialt kapital. Vad det hela handlar om är egentligen olika grader av reellt och inte bara formellt medborgarskap vad beträffar tillgång till resurser och möjligheter att utöva inflytande och påverkan för att kunna skapa ett

eget livsutrymme för egna livsbanor i linje med egna behov och intressen.

I sammanhanget är det viktigt att understryka att tillgång till kulturresurser inte bara bestäms av kulturell tillhörighet i etnisk eller subkulturell mening, utan också handlar om tillgång till sådant som förmågor eller kompetenser och kunskaper, liksom vad som finns i de nära och lokala omgivningarna, exempelvis sådant som civilanda och social tillit, vilket i sin tur inte minst hänger samman med det ideella föreningslivet och dess lokalmässiga betingelser, inklusive tillgången till offentliga mötespunkter och mötesplatser

Vad beträffar frågan om förändring så måste den naturligtvis ses i relation till hela samhällsbyggnadens förändrade karaktär vad avser demografi, arbets- och fritidsliv, utbildning, medialisering, boende och urbanisering, migration och kulturblandning, politik och byråkrati och så vidare. Globalisering, med all sin beblandning och sitt generellt sett nätverkande sammankopplande, samtidigt med sin starka spänning mellan globalism och lokalism (i alla dessa beteckningars innebörder), skulle kunna sägas utgöra ett övergripande drag i vår tids samhällsförändring, ett drag som med sina spänningar vi aktivt har att förhålla oss samhällspolitiskt till.

Några inledande markeringar

Redan inledningvis ligger det nära till hands att understryka vikten av att särskilt uppmärksamma och i bred mening beakta *den allmänna samlingslokalens betydelse för den lokala livskulturen och det lokala kulturlivet*. Studien pekar klart på att i den mån som det i närsamhället finns tillgång till en i bred mening kulturhusfunktion för livskultur och ett rikt kulturliv i dess alla innebörder, för kulturella livsformer och kulturella livssätt, för skilda kulturuttryck och kulturmöten samt demokratiskt deltagande och delaktighet, är det ofta en allmän samlingslokal, även om tillgång till en allmän samlingslokal naturligtvis inte alltid innebär att just sådana funktioner fylls. Och detta oavsett vilket kulturbegrepp (brett eller smalt, finkulturellt eller populärkulturellt o.s.v.), vilken typ av kulturresurser (kultur som kommunikation, kunskap eller bildning, kreativitet, infrastruktur, nätverk, arenor o.s.v.), vilken slags kulturfunktion (gemenskapsfunktion, stabiliseringsfunktion, utvecklings- och förändringsfunktion eller mobiliseringsfunktion o.s.v.) eller kultureffekt (betydelse och effekt i sig, kumulativ eller

generativ, onda och goda kulturspiraler, samverkansspiraler och tillväxtspiraler o.s.v.) liksom vilken analysnivå (individer, grupper, hela samhällen, fysiskt och symboliskt, institutionellt och praxisrelaterat, upplevelsemässigt och relationellt o.s.v.), det handlar om.

Vad som också omedelbart och mot bakgrund av föreliggande studie inledningsvis särskilt bör tilläggas, vilket anknyter till kommittédirektivets hänvisning till betydelsen av tillkomsten av 'nya typer av sökande', och som också påtagligt har aktualiserats genom studien, är nödvändigheten av att uppmärksamma, synliggöra och beakta en rad specifika samhällsgruppers och kulturyttringars behov, närmare bestämt *etniska minoriteters specifika lokalbehov, de ungas specifika lokalbehov, nya kulturella uttrycksformers och uttryckssätts specifika lokalbehov och nya sociala rörelsers specifika lokalbehov, samt i allt detta inte minst specifikt könsrelaterade behov.*

Den verksamhet, de verksamhetsformer och aktiviteter, som dessa behov och motsvarande intressen är kopplade till och förleder har, vilket studien klart tyder på, inte ett givet tillträde till den allmänna samlingslokalen och motsvaras inte alltid av en tillgänglighet till ändamålsenligt utformade lokaler. De står, generellt sett, ofta utanför den direkta makten över lokalen och den innehållsliga verksamhetsplaneringen. Den ena sidan av saken är att nämnda grupper och verksamhetsformer inte i tillräckligt hög grad ser eller efterfrågar den allmänna samlingslokalen som en resurs eller tillgång. Den andra sidan av saken är att den allmänna samlingslokalen ofta helt enkelt inte är öppen, inte är utformad eller fysiskt, ideologiskt och ekonomiskt tillgänglig, för dessa specifika behov och intressen.

De behov och intressen hänger samtliga också nära samman med det nya och framväxande, med förändrade samhällsbetingelser, demografiska och ekonomiska, utbildningsmässiga och arbetslivsrelaterade, lokala såväl som globala, och är tätt förbundna med förändrade kulturella livsformer och kulturmönster, alltmer mång- och transkulturella eller beblandade i allmänhet. Denna förändring motsvaras inte på något automatiskt sätt av en förändring i utbudet av allmänna samlingslokaler, av tillgängligheten till dessa eller deras ändamålsenliga utformning, eller helt kort en förändrad anpassning av den allmänna samlingslokalens roll och funktionssätt, ändamål och bruk. En sådan anpassning av den allmänna samlingslokalen som en vital del i en infrastruktur för medborgerlig delaktighet, vital kulturutveckling och demokrati, för en progressiv samhällsförändring och förnyelse, är nödvändig, och det är mot denna bak-

grund motiverat att redan här inledningsvis särskilt markera vikten av att beakta nämnda samhällsgruppers och kulturuttrycks behov i relation till de allmänna samlingslokalerna och en samhällspolitik för dessa.

ERFARENHETSGRUNDVAL

Miljöer och informanter

För att få ett allsidigt underlag för bedömning av den allmänna samlingslokalens betydelse för närsamhället har ett strukturerat urval områden eller miljöer valts ut för närstudium via besök och intervjuer med ett brett urval informanter. Grundtanken har varit att det främst är på det lokala planet i den lokala miljön och hos skilda aktörer med deras konkreta erfarenheter som den allmänna samlingslokalens konkreta betydelse för närsamhället bör belysas, för civilt samhälle och lokal demokrati, för medborgarnas möjlighet att utöva sina medborgerliga fri- och rättigheter, för att själva kunna skapa sina livsbetingelser genom deltagande och delaktighet, genom mötes-, yttrande- och föreningsfrihet.

Ett nära 100-tal informanter har intervjuats från mars till oktober 2003, innefattande lokalhållare, brukare, kulturentreprenörer, anställda, tjänstemän, föreningslivsaktiva m.fl., representerande Våra Gårdar, Bygdegårdsrörelsen, Folkets Hus & Parker, 'kulturhus' och 'ungdomshus', offentlig förvaltning, det fria kulturlivet, organisationer och föreningar o.s.v., knutna till ett 10-tal områden eller miljöer, stora och små, centrala och perifera, expansiva och kontraktiva. De informationer och upplysningar, erfarenheter och uppfattningar som dessa har förmedlat utgör det tunga och viktiga underlaget för studiens intryck och bedömningar. Det samlade intryck som längre fram redovisas bygger på nämnda vad man kan kalla erfarenhetsgrundval.

Urvalet 10-tal områden eller miljöer innefattar storstad och glesbygd, stort och smått, centrumartat och förortsmässigt, expansivt och kontraktivt, norr och söder. I det ursprungliga urvalet områden ingick *Gällivare* (glesbygds kommun), *Värnamo* (mindre tillväxtkommun), *Karlsbarn* (som 'normal'-kommun), *Umeå* (regionalt centrum), *Göteborg/Hammarkullen* (mångkulturell storstadsförort) och *Stockholm/Järva* (mångkulturell storstadsförortsmiljö). Efterhand har också följande miljöer tillkommit. *Nacka* (stor-

stadsförort), *Årsta* (storstadsförort), *Angered* (storstadsförort), *Västerås* ('kulturhus'-stad), *Örnsköldsvik* ('ungdomshus'-stad) och *Gotland* (bygdegårds-landsbygd).

Det samlade urvalet informanter omfattar som sagt ett nära 100-tal brett representerande aktörer av skilda slag. En förteckning över dessa redovisas i bilaga. Till denna informantförteckningen borde också föras deltagarna, företrädare för bland annat allmänna samlingslokaler och kommuner, på ett antal konferenser anordnade av sittande samlingslokalutredning. Även i samband med dessa har viktiga informationer och upplysningar, erfarenheter och uppfattningar, redovisats, vilka också har beaktats i studiens allmänna intryck och bedömningar.

Noteras bör att även om urvalet miljöer och informanter inte är representativt i någon strikt statistisk mening, så utgör ändå det strukturerade urvalet av miljöer och det brett representerande urvalet informanter en grundval för i sammanhanget relevanta och giltiga intryck.

AVSTAMP, AVSIKT, PERSPEKTIV

Syfte och avgränsning

Studien tar sin avstamp i nämnda kommittédirektivs anvisningar rörande frågan om den allmänna samlingslokalens betydelse för närsamhället och nyss preciserade erfarenhetsgrundval. Avsikten har varit att med hjälp av erfarenhetsinventering via besök och intervjuer dels bedöma den allmänna samlingslokalens betydelse för närsamhället och dels också att ge perspektiv på och problematisera den allmänna samlingslokalens roll som en del i en infrastruktur för demokrati. Samtidigt som avsikten har varit att bidra till kunskapen om den allmänna samlingslokalens roll och betydelse, har avsikten också varit att påverka bilden av denna roll och betydelse inom de lokalhållande föreningarna själva, såväl som att påverka den yttre bilden av den allmänna samlingslokalen ute i samhället i stort.

Studiens omfattning har inte möjliggjort någon regelrätt inventering och dokumenterande redovisning, men däremot en evaluering på basis av de intryck som besök, intervjuer och dokumentation av olika slag har lett fram till och motiverar. Frågan om den allmänna samlingslokalens betydelse för närsamhället och för

utövandet av medborgerliga fri- och rättigheter och demokrati, är i sig gigantisk och kan naturligtvis inte få ett lika gigantiskt svar genom ifrågavarade såväl tidsmässigt som ekonomiskt begränsade studie. Vad som inom denna studies ram har varit möjligt att åstadkomma är en allmän bedömning, problematisering och diskussion rörande de allmänna samlingslokalernas betydelse i preciserade avseenden. En ingående exemplifiering och ett dokumenterande synliggörande, högst motiverade i sig och för vilket det finns ett omfattande stoff att sammanställa och bearbeta, återstår att åstadkomma i något annat sammanhang. Här blir det i detta avseende snarast tal om en syntetiserande framställning av karaktären ingenting konkret nämnt, men heller ingenting glömt.

Analytiskt perspektiv

Studiens analytiska utgångspunkter har till dels redan skisserats med den begreppsgenomgång och de inledande markeringar som presenterats i studiens inledningsavsnitt. Det handlade där om den begreppsliga innebörden av sådant som närsamhälle och civilt samhälle, infrastruktur för demokrati och lokal demokrati, medborgarskap och medborgerliga fri- och rättigheter samt kultur och kulturmöte. Markeringarna ifråga berörde både frågan om kulturlivsaspektens, man kunde också samtidigt säga livskulturaspektens, centrala vikt och frågan om den anpassningströghet som är inbyggd i alla sociala system, också det som har med allmänna samlingslokaler att göra, i relation till de nya behov och intressen, förknippade med nya sociala grupperingar och rörelser, kulturuttryck och livsstilar, som uppkommer i all samhällsförändring såsom sådan

Här skall studiens analytiska perspektiv kortfattat skisseras vad beträffar de vinklingar som har varit utgångspunkten för försöket att få en mångdimensionell bild av de allmänna samlingslokalernas betydelse. Sammanfattningsvis kan dessa vinklingar beskrivas med följande nyckelord:

Samhällsperspektiv I: Samhällsförändring

Samhällsförändringen sätter djupa spår vad gäller såväl livsvillkor som livschanser och livsstilar. Talet om inte bara ett masskonsumtions- och mediasamhälle, utan också globaliserat IT-sam-

hälle eller nätverkssamhälle, liksom upplevelsesamhälle med ett allt större innehållsindustriellt inflytande, pekar på grundläggande samhällsliga förändringsdimensioner vad beträffar arbete, utbildning, boende, fritid, politik o.s.v. att konkret försöka förstå och beakta.

Samhällsperspektiv II: Social differentiering

Det är alltid viktigt att ha en föreställning om hur samhället är skiktat efter sådant som klass, kön, generation, etnicitet, region o.s.v., samt hur denna skiktning förskjuts över tid. Den kombinerade effekten av nämnda stratifieringsfaktorer, exempelvis klass och kön invävt i såväl generations- som etnicitetsskillnader i olika lokalsamhälleliga sammanhang, är inte minst viktigt att beakta i all form av samhällspolitik.

Samhällsperspektiv III: Behov/intressen

Samhällsförändringen och den sociala differentieringen utgör ramen för existerande behov och de intressen som utvecklas kring dessa behov och kring vilka en mobilisering sker, i olika former och med olika inriktning.

Där råder alltid en skör balans i den inre dialektiken mellan behov och intressen, mellan vad som i detta avseende synliggörs och aktualiseras, respektive inte synliggörs och aktualiseras.

Maktperspektiv I: Delaktighets- och inflytandemöjligheter

Ramen för möjligheterna för olika sociala grupper att, i relation till olika behov och intressen, delta och vara delaktiga i olika former, att på olika sätt synliggöra och aktualisera, utöva inflytande, utgörs av synlig såväl som osynlig maktstruktur, formell såväl som informell, på mikroplan såväl som på makroplan. De omedelbara delaktighets- och inflytandemöjligheterna kan sägas återspegla en mera grundläggande maktstruktur, vars karaktär och roll på det ena eller andra sättet bör uppmärksammas.

Maktperspektiv II: Prioriteringar

Maktperspektivet, delaktighets- och inflytandemöjligheterna, är nära relaterade till den prioritering mellan olika behov och intressen som konkret tillämpas. Omvänt kan sådana prioriteringar också direkt säga något om rådande maktstruktur, delaktighets- och inflytandemöjligheter. Tillämpade prioriteringar är ofta informativa med det ganska omedelbara ljus som de kastar över olika slags satsningar eller icke-satsningar, vad gäller skilda verksamheter, verksamhetsinriktningar och verksamhetsformer.

Tillgång- och tillgänglighetsperspektiv

En given vinkling har naturligtvis i sammanhanget att göra med å ena sidan den mer eller mindre formella tillgången till allmänna samlingslokaler och å andra sidan den reella tillgängligheten. I viss mening handlar det om utbud och efterfrågan, även om varken utbud eller efterfrågan kan ses som något rakt av skilt från komplikationerna reell åtkomst och faktisk tillgänglighet. Många barriärer kan här förekomma, utformningsmässiga såväl som utrustningsmässiga, ideologiska såväl som ekonomiska o.s.v. Under alla villkor är tillgång- och tillgänglighetsperspektivet fundamentalt och perspektivet kan anläggas såväl i relation till samlingslokalen själv, allt efter typ av upplåtare och typ av lokal, som i relation till den lokala miljöns användare efter typ eller kategori av brukare (efter ålder, kön, etnisk tillhörighet, föreningstyp, verksamhetsform o.s.v.).

Nyttjandeperspektiv

Frågan om det reella nyttjandet i termer av lokalens användbarhet, lämplighet eller ändamålsenlighet, är i sig också fundamental. Det handlar om sådant som utformning och utrustning samt tillgång till personalresurser och kompetens. Nyttjandeperspektivet kan ses som ett komplement till tillgång- och tillgänglighetsperspektivet och kan i sig utgöra en viktig utgångspunkt när man vill förstå bakgrunden till och förutsättningarna för ett visst slags nyttjande, eller alternativt icke-nyttjande, från vissa grupper, behovs- och intressehåll.

Livskultur- och kulturlivsperspektiv

Det är viktigt att anlägga ett kulturellt perspektiv på samhällsförändring och samhällsomvandling. Samhällsförändring betyder nya behov, intressen och rörelser, nya konsumtionsvanor och livsstilar, nya existentiella utmaningar och kulturuttryck, helt enkelt ny livskultur (i termer av levnadssätt) och nytt kulturliv (i termer av vad som inbegrips i den samhälleliga kultursektorn). Livskultur- och kulturlivsperspektivet anknyter till kulturlivets alla innebörder, till kulturella livsformer och kulturella livssätt, till skilda kulturuttryck och kulturmöten samt till demokratiskt deltagande och delaktighet

En viktig aspekt på både livskultur och kulturliv är frågan om en förändrad infrastruktur av mötesplatser, kommersiella som icke-kommersiella, liksom frågan om nya flöden av möten, utbyten och konfrontationer på de träffpunkter som är förhandenvarande, som erbjuds eller utnyttjas. Ett specifikt aspekt angelägen att särskilt uppmärksamma är tendensen till upplösta åtskillnader mellan sådant som att vara agerande och publik, konsumerande och producerande, arrangerande och utövande och liknande.

Upplösningstendenserna berör tidigare åtskillnader mellan privat och offentligt, individuellt och kollektivt samt mellan olika verksamhetsgenrer, exempelvis mellan politisk aktivitet och konstnärlig performance, teater och cirkuskonst, litterär poesi och estradframträdande i form av debattboxning o.s.v., vilket naturligtvis också har konsekvenser för behovet och bruket av de allmänna samlingslokalerna, för hur deras funktioner skall vara utformade och anpassade, hur de skall upplåtas, under vilka villkor m.m.

Ett samlat synsätt

Grundläggande synsätt, vad man ser och synliggör och hur man bedömer, hänger naturligtvis tätt samman med vartannat. Det tillämpade analytiska perspektivet utgör i motsvarande grad en central del i all evaluering. Man kan till och med säga att det analytiska perspektivet i sig, som en perspektivering och ett samlat aspektseende, oavsett om synsättet ifråga klart uttalas eller ej, utgör en integrerad och avgörande del i evaluering och bedömning såsom sådan.

Sammanfattningsvis ses här frågan om den allmänna samlingslokalens betydelse för närsamhälle och lokal demokrati i relation till livskulturens och kulturlivets utveckling, till skilda behov och intressen, i ett såväl individuellt som kollektivt aktörsperspektiv, med hänsyn tagen till individuella och kollektiva aktörers inplacering i det samhälleliga rummet och i fördelningen av olika typer av kapital, kanske inte främst ekonomiskt kapital, men socialt och kulturellt, och motsvarande delaktighets- och inflytandemöjligheter. Själva deltagande- och medborgarskapsperspektivet suffleras av både ett samhälleligt förändringsperspektiv och maktperspektiv.

Frågan om tillgång och nyttjande, tillgänglighet och ändamålsenlighet, liksom överhuvudtaget utbud och efterfrågan i relation till grupp-specifika behov och intressen, är något som inte kan belysas såsom skilt från grundläggande prioriterings-, praxis- och maktfrågor. Redan på detta plan är evalueringens rigg bestämd genom det synsätt som tillämpas. Dock, vilket väl samtidigt skall understrykas, bestämmer inte riggen helt och hållet hur det hela ter sig med satta segel. Detta bestäms ju också av hur vindarna blåser.

SAMLADE INTRYCK/BEDÖMNING

Studiens övergripande fråga handlar om den allmänna samlingslokalens betydelse för närsamhälle och demokrati.

Vilken betydelse har den allmänna samlingslokalen för närsamhället? Har de allmänna samlingslokalerna idag någon betydelse för demokratin? Är en god tillgång till ändamålsenliga samlingslokaler idag en viktig beståndsdel i den demokratiska infrastrukturen?

Vad spelar den allmänna samlingslokalen för roll för det civila samhället och den lokala demokratin? Vilken roll spelar den för möten över etniska och kulturella gränser?

Hur förhåller det sig i dessa avseenden i tätorter såväl som på landsbygd och i glesbygd? Har förhållandena ifråga ändrats över tid? Vad händer på en ort när en allmän samlingslokal läggs ned?

Studiens mer eller mindre generella och preciserade svar på dessa frågor kan sammanfattas på följande sätt.

Allmänna intryck

Den allmänna samlingslokalen utgör i hög grad själva närsamhället!

Den allmänna samlingslokalen är ofta, som en skärningspunkt mellan eller mötespunkt för medborgarskap, civilt samhälle och demokratisk delaktighet, själva närsamhället. Det är i hög grad här som det politiska och kulturella deltagandet och (gemen)skapandet sker, umgänget i vid mening, idéutbytet, studieverksamheten, det organiserade mötes- och föreningslivet, arrangemangen och nöjeslivet. I den grad man kan tala om det offentliga, en gemensamhet och ett nära relaterande kring gemensamma angelägenheter, så äger det i hög grad rum i eller i anknytning till den allmänna samlingslokalen. Häri ligger den fundamentala betydelsen av den allmänna samlingslokalen som det närsamhälleliga och som en infrastruktur för demokrati.

Den allmänna samlingslokalen är en central infrastrukturell plattform, ett forum och en arena!

Det grundläggande intryck av den allmänna samlingslokalens betydelse som intervjuer och lokala besök har gett är alltså att den allmänna samlingslokalen, reellt och potentiellt, utgör en viktig beståndsdel för en levande demokrati och skapande kultur, för förnyade samverkansformer i samhällsbygget och utvecklingen av mera delaktiga och alternativa livsformer, som en del i en infrastruktur för inte bara lokal demokrati, utan demokrati i allmänhet. Ett samhälle som inte ger utrymme för allmän samling, en offentlighet i denna mening, lämnar inte fullt ut rum för demokrati i meningen folkstyre (demo=folk och krati=styre). Många av de intervjuade har på frågan om den allmänna samlingslokalen svarat ungefär så här: Vänd på det hela. Fråga vad det betyder att *inte* ha tillgång till en allmän samlingslokal. Så förstår man. Så ser man. På byanivå, i förortsmiljö, för olika grupper med olika behov och olika intressen. Så länge det finns, syns inte funktionen och behovet. Många har också pekat på den konkreta skillnad i närsamhällets livskraft och livsmiljö som det gör mellan orter eller livsmiljöer, tätorter eller landsbygd, förorter eller byar, om man har tillgång till allmänna samlingslokaler eller ej.

Vi har redan påtalat att i den mån som det i närsamhället finns tillgång till ett slags kulturhusfunktion för ett rikt kulturliv i dess

alla innebörder, för kulturella livsformer och kulturella livssätt, för skilda kulturuttryck och kulturmöten samt demokratiskt deltagande och delaktighet, så tycks det ofta vara en allmän samlingslokal, även om tillgång till en allmän samlingslokal naturligtvis inte alltid innebär att just sådana funktioner fylls.

Den allmänna samlingslokalen tycks alltså, principiellt, i allmänhet och de facto, utgöra en viktig del i en samhällelig infrastruktur, som plattform, forum och arena. 'Plattform' betyder upphöjd yta som utgör ett underlag att bygga på, 'forum' betyder plats eller sammanhang där något lämpligen utspelas eller framläggs och 'arena' betyder närmast skådebana, d.v.s. plats iordningställd för det som äger rum, med publikutrymme och med insyn från alla håll. I alla dessa dimensioner kanaliseras i hög grad det kulturella utbytet i samhället, samhällsengagemanget och den sociokulturella förnyelsen.

Föreställningen om den allmänna samlingslokalens avtagande roll och minskande betydelse, eller till och med död, är omotiverad och förhastad. Den allmänna samlingslokalen har inte gjort sitt värv, även om detta värv på inget sätt är oproblematiskt eller saknar stora utmaningar. Intrycket är att den allmänna samlingslokalen inte har fått en minskande betydelse, snarare tvärtom, och intrycket är också att den egentligen inte har något naturligt alternativ, är ersättningsbar, som allmän tillgång och nyttighet. Det finns ingen anledning att avskryva den allmänna samlingslokalen med hänvisning till andra former, privata eller kommersiella alternativ. Den allmänna samlingslokalen behövs fortsatt, dock, och nota bene, av ett snitt, med en utformning och funktioner, som motsvarar vår tids behov och intressen. Den allmänna samlingslokalen, fundamental i sig, måste alltid vidareutvecklas. Det pyr också av nya idéer, initiativ och verksamhetsformer för ett sådan anpassning 'up to date' på många ställen, allt utifrån en mångfald av skilda kontexter och betingelser.

Den allmänna samlingslokalen som resurs är inte given men föränderlig och måste anpassas!

Omedelbart skall också konstateras att den allmänna samlingslokalen som viktig infrastrukturell resurs inte alltid spelar en given roll. Dess ändamålsenliga funktion är i praktiken inte alltid där, är föränderlig och måste anpassas. Den allmänna samlingslokalens

betydelse är också i hög grad potentiell, vilket innebär att den på många ställen inte är helt utvecklad eller fullt ut en utnyttjad resurs. En anpassning behövs som sagt och några utgångspunkter för en sådan anpassning skall här nämnas, innan mer preciserade intryck redovisas längre fram.

I tätort och särskilt i storstad, särskilt tydligt i förortsmiljö, tycks det, generellt sett, finnas för få eller för få lätt tillgängliga, för svåråtkomliga eller dyra, samlingslokaler. Efterfrågetrycket är starkt. Tillgången är inte i nivå med efterfrågan. Särskilt påtagligt tycks detta också vara i miljöer där det finns en stark mobilisering, exempelvis genom invandrarföreningar, och där ungdomsaktiviteter pyr och söker växtutrymme. Det underskott som det handlar om är ett behov av föreningshusfunktion, parallellt med kulturhusfunktion och ungdomshusfunktion. Många föreningar är här lokalmässigt hemlösa och behovet av kulturmöten i vid skala, inte minst för de unga, är påtagligt.

På landsbygd och i glesbygd tycks tillgången till allmänna samlingslokaler på många håll vara mer än nog. Detta är dock en sanning med modifikation. Många samlingslokaler är en bra sak i sig, eftersom de spelar en viktig roll för närsamhället, för livsmiljöns vitalitet och ibland för upprätthållandet av ett närsamhälle över huvudtaget. 'Mer än nog' eller 'för många' äger sin sanning i relation till möjligheterna till att genom nysatsningar tekniskt och lokalmässigt kunna utrusta och utforma lokalerna. En koncentration kan i detta avseende ibland nog vara en förutsättning, vilket i sig skulle kunna förbättra lokalernas användbarhet.

Det finns ofta en spänning mellan 'centrum' och 'periferi', med dessa beteckningars relativa och flytande betydelse, vad gäller tillgång till olika resurser och ömsesidigt utbyte, liksom när det gäller olika typer av satsningar på olika verksamheter och aktiviteter, och detta såväl mellan större tätorter och landsbygd som inom tätorten (mellan city och förort) och landsbygdsmiljön (mellan tätort och by) själv. I sammanhanget skall påpekas att det finns förtjänster med såväl det perifera och centrala, lilla och stora. Stor konst får ofta rum i små och perifera lokaler och småskuren kommersialism och billig populism kan förekomma i såväl det centrala och stora som det perifera och lilla. Det förefaller vara högst angeläget att man från både 'centrums' som 'periferins' sida förmår att länka upp sig mot varandra verksamhetsmässigt. Ett centralt utbud av kulturarrangemang och kursverksamhet kan decentraliseras för en större bredd och vice versa kan ett lokalt utbud kopplas med det som

händer centralt, som en mobilisering av efterfrågan eller som ett vidgat publik- och aktivitetsunderlag. En sådan samordning och motsvarande synergieffekt skulle man i betydligt större utsträckning än vad som idag är fallet i många fall vilja se.

De stora samlingslokalerna bör finna former för att öppna upp sig för, göra sig mera tillgängliga för, icke så köpkraftiga behov och intressen och de mindre lokalerna bör fortsatt synliggöra sig för nya behov och intressen, även sådana som inte är så väletablerade i närsamhället. De allmänna samlingslokaler som har en anknytning till alternativa levnadssätt, exempelvis det drogfria, bör också i högre grad än vad som idag tycks vara fallet synliggöra sig själva just som det alternativ man utgör och anknyta till de strömningar i samhället som ligger nära ifrågavarande alternativa livsformer. Inom ung kultur och ny politisk rörelse finns härvidlag en del att medvetet anknyta till.

En nedläggning av en allmän samlingslokal kan innebära både en hemlöshet för vissa aktörer om motsvarande lokaler inte finns att tillgå och samtidigt en möjlighet till koncentrerad nysatsning om där finns andra motsvarande lokaler att vidareutveckla. Profana lokaler kan inte så lätt ersättas av icke profana, lokaler med varierande stark ideologisk anknytning är inte omedelbart utbytbara o.s.v., samtidigt som konkurrerande lokaler kan undergräva förutsättningarna för växt och expansiv vitalitet. Vad som måste understrykas är under alla villkor att en omstrukturering varken är något positivt eller negativt i sig. Allt hänger samman med de konkreta betingelserna och i vilken grad olika behov och intressen kommer i kläm.

Med den vitalisering som har skett, dock inte alltid i så traditionella former, med det mångkulturellt blandade samhället, med ungdomskulturens och nya kulturuttrycks allt intensivare genomslag och med en revitaliserad politisk aktivism i relation till globaliseringsfrågor, miljöfrågor och könsidentitetsmässiga frågor, har behovet av allmänna samlingslokaler i realiteten kommit att allt mer accentueras, oavsett i vilken grad detta accentuerade behov uttryckligen har hamnat på den politiska dagsagendan eller ej. Det handlar inte bara om ett behov av specialfunktioner av typen arrangemangs- och gästspelsscener, utan om ett behov av möteslokaler, verksamhetslokaler och träningslokaler. Viktigt att framhålla är behovet av produktionslokaler, kombinerat med kulturhusfunktioner, där professionellt och ideellt, experimentellt och

etablerat, ungt och traditionellt kan mötas och brytas mot vartannat.

Rent generellt behövs det betydligt mera rum eller utrymme för kulturmöten och samlade verksamheter över gränser, ideologiska, livsåskådningsmässiga o.s.v. Rent generellt är det också motiverat att efterlysa en större koppling mellan nya politiska rörelser och de allmänna samlingslokalerna. Samtidens samhällsengagemang bör i högre grad dras in i den allmänna samlingslokalens offentlighet för att få spela den konstruktiva roll som samhällsengagemang måste få spela. Genusfrågan är nära relaterad till behovet av att särskilt och målmedvetet uppmärksamma könsrelaterade behov. Sådana pockar i realiteten starkt på med de organiserade strävanden som här finns, bland unga kvinnor på musikområden, bland kvinnor i etniska minoritetsgrupper kring skilda livsformer o.s.v. I alla dessa avseenden föreligger det en utmaning vad beträffar den allmänna samlingslokalens anpassning till en roll och funktion som motsvarar vår tids, vårt samtidssamhälles och den samtida demokratins behov.

Generella betingelser

Där är alltid en tät och skör relation mellan artikulering av behov/intressen och dynamik i termer av utbud/efterfrågan, tillgång till/tillgänglighet till och faktiskt nyttjande/ändamålsenlighet!

Uppenbart är att en allmänna samlingslokalens roll och funktion är nära relaterad till en känslig artikulering av behov och intressen och dynamik av utbud och efterfrågan, tillgänglighet och faktiskt utnyttjande. Behovs- och intresseperspektivet handlar om hur behov föder intressen och intressen föder behov, parallellt med att skilda behov och intressen i varierande grad uppmärksammas, synliggörs och artikuleras. Utbuds- och efterfrågeperspektivet handlar om att efterfrågan pockar på ett utbud, men också att ett utbud väcker efterfrågan, inte bara tillfredsställer ett redan artikulerat behov eller intresse. I en djupare mening handlar utbud och efterfrågan också om såväl den reella tillgången till lokalen som dess ändamålsenlighet i relation till specifika behov och intressen. Och i såväl artikulering som dynamisk anpassning finns det ett utrymme för prioriteringar och maktspel som inte bara bör uppmärksammas, utan som också konstruktivt bör tillämpas inom

ramen för en medveten politik för allmänna samlingslokaler och deras funktion.

Det lokala politiska rummet/utrymmet, dess maktkonstellationer och prioriteringar, såväl inom föreningslivet självt som inom kommunal politisk ledning och förvaltning, är den grundläggande betingelsen för en den allmänna samlingslokalens vitala betydelse!

Den täta och sköra relationen mellan behov och intressen, utbud och efterfrågan och tillgänglighet och reellt utnyttjande är också något som är nära förbundet med det lokala politiska rummet, dess maktkonstellationer och prioriteringar. Ett generellt intryck är att den allmänna samlingslokalens lokala betydelse är starkt avhängig av den lokala politikens inställning och öppenhet, program och handlingsberedskap, inte minst när det gäller expansiv och offensiv respektive mera defensiv eller kontraktiv hållning när det gäller den allmänna samlingslokalens utformning och bruk, funktion och roll. En avgörande roll tycks spelas av inställningen, själva utvecklings- och förändringsinriktningen.

En mångfald i förändring

'Allmänna samlingslokaler' är inte bara en sak, stöpta i samma form, utan en mångfald!

Ett påtagligt intryck är att den allmänna samlingslokalen inte är en enda sak, inte är stöpt i samma form, och att den funktion som skall fyllas, den roll som skall spelas, inte kan stöpas i samma form. Det kontextuella sammanhanget för funktionen, de skilda behoven och intressena, de faktiska och efterfrågade mötena och verksamheterna, är avgörande. Den etniskt blandade och minoritetsdominerade förorten har andra behov än glesbygdsorten, likaväl som den centralt belägna stora samlingslokalen har en samlad funktion som skiljer sig från den centralt belägna mindre allmänna samlingslokalen. Den allmänna samlingslokalen är en mångfald i sig självt.

Det pyr av nytänkande och nyskapande lokalt och underifrån!

Ett starkt intryck är också att det finns många vitala samlingslokaler, liksom konstruktiva utvecklingsidéer och pågående utvecklingsprojekt, vad beträffar allmänna samlingslokaler i konkret bruk, såväl på mindre som större orter. Problemet är inte att det saknas idéer, ambitioner och förnyelsearbete. Problemet tycks snarast vara att dessa behöver mera luft under vingarna. Det förefaller inte som om goda exempel så lätt får en spridningseffekt, vilket kanske hänger samman med att nytänkande och ny öppenhet utvecklas lokalt och underifrån och i allt för hög grad existerar i en slags marginalitet. Det är ändå något förvånande att goda exempel inte får ett större genomslag och det känns motiverat att efterlysa ett starkare synliggörande och erkännande av konstruktivt nytänkande och nyskapande. Ett mera organiserat idéutbyte mellan de aktörer som driver allmänna samlingslokaler skulle mot bakgrund av den bild som denna studie har gett behövas.

Pockande behov

Särskilt pockande är etniska minoritetens särskilda lokalbehov, de ungas särskilda lokalbehov, nya kulturella uttrycksformers och uttryckssätts lokalbehov och de nya sociala rörelsernas lokalbehov, samt i allt detta inte minst specifikt könsrelaterade behov.

Dessa grupper och verksamhetsformers särskilda lokalbehov har vi redan påtalat och behoven hänger dels samman med samhällsförändringen i sig i alla dess dimensioner av nytt och förnyelse, med det engagemang och de mer eller mindre formellt organiserade aktiviteter som växer fram kring detta det nya och framväxande, och dels med det relativa utanförskap i relation till makten över den allmänna samlingslokalen som det nya och inte redan etablerade av naturliga skäl präglas av. Viktigt att påtala är också att etniska minoriteter inte alltid tycks se den resurs som den allmänna samlingslokalen utgör.

Detsamma tycks vara fallet för den unga generationen. Nya verksamhetsformer och kulturuttryck, liksom nya politiska aktivitetsformer, tycks heller inte riktigt aktivt pocka på den allmänna samlingslokalen som plattform, forum och arena. Den könsrelaterade dimensionen är inte minst viktig att påminna om i sammanhanget. Förfördelad part är som regel genomgående den kvinnliga

sidan, vars behov och intressen heller inte generellt och relativt sett får det gehör som i sak både är motiverat i sig och jämlikt.

Ett genomslag för nämnda gruppers och verksamhetsformers behov och intressen förutsätter att den allmänna samlingslokalen aktivt på olika sätt gör sig synlig och öppen för motsvarande behov och intressen. Hänvisning till okunskap och bristande kännedom om regler och villkor förmår inte bryta med den inlåsning eller utestängelseffekt som ibland kan konstateras i relation till denna typ av behov. Synlighet och öppenhet att släppa in innebär däremot en möjlighet till vitalisering av den allmänna samlingslokalen, lokal kultur och lokal demokrati, vilket också visar sig i de fall där sådan öppenhet och förnyelse praktiseras.

Det behövs en lokalrörelse för den mångkulturella förorten!

Utvecklingen när det gäller allmänna samlingslokaler på landsbygden har under det senaste decenniet eller senaste decennierna varit av expansiv karaktär. En motsvarande utveckling när det gäller den mångkulturella förorten, inte bara storstadsförorten, utan den etniskt blandade förorten generellt, där en expansiv utveckling är av behovet klart påkallat, saknas. Behovet av allmänna samlingslokaler är här mycket stort. Läget är uppenbarligen på vissa ställen mycket trängt när det gäller tillgången till samlingslokaler, dels till följd av tillgängliga samlingslokalers omfattning och karaktär, dels till följd av en viss slutenhet, inte avsiktlig, men faktisk, visavi grupper som unga, nyskapande kulturaktiva, politiskt aktiva inom nya sociala rörelser och även etniska minoriteter.

Samtidigt som det också på vissa ställen kan vara ganska välförsett vad gäller lokaltillgången, så kan det samtidigt råda en brist på rum i relation till de specifika behov som hela tiden utvecklas och den 'köpkraft', ekonomiska såväl som politiska, som dessa grupper eller behov har, eller överhuvudtaget den synlighet eller brist på synlighet som den allmänna samlingslokalen som resurs präglas av. Sammanfattningsvis behövs det en lokalrörelse för den mångkulturella förorten. Demokrati för ett mångkulturellt samhälle förutsätter allmänna samlingslokaler för en mångkulturell befolkning och mångkulturella behov. Saknas sådana blir effekten lätt en slags enklavisering. Olika grupper med sina specifika behov och intressen isoleras från varandra, istället för att dras in i den allmänna

samlingslokalens offentlighet med dess möjlighet till öppet möte och utbyte.

Det behövs mångkulturella inslag i den lilla lokala samlingslokalen!

På motsvarande sätt som det behövs en lokalrörelse för den mångkulturella förorten, behövs det också generellt sett ansträngningar för och satsningar på ett mångkulturellt inslag i den lilla lokala samlingslokalen. Denna är som regel tätt förbunden med närsamhället och dess väletablerade krafter. Här kan det ibland vara motiverat att uttryckligen eftersträva en breddning och sådana ansträngningar och satsningar görs också i form av koordinerade samordningar rörande kulturutbud och kulturaktiviteter av olika slag. Denna konstruktiva tendens är det viktigt att underblåsa.

Vikten av att bruka

Inte bara förvalta, utan bruka!

Ett viktigt intryck är att det är bruket och inte bara det förvaltande handhavandet av den allmänna samlingslokalen som i allt högre grad är det avgörande. De allmänna samlingslokalerna utgör, just som allmänna samlingslokaler, ett viktigt nav när det gäller det lokala samhällets sociala liv med, vad vi redan har påtalat, i ökande grad en tyngdpunkt i de innehållsliga verksamheter som är förbundna med lokalerna såsom sådana eller i sig. Det räcker inte längre bara, generellt sett, med att tillhandahålla lokalen, utan man måste också på det ena eller andra sättet involvera sig i dess bruk, om den allmänna samlingslokalens betydelse skall kunna inlösas. Att bruka handlar ofta om att hitta sin nisch, allt beroende på storlek, yttre betingelser och lokala behov. Detta att bruka är också relaterat till de ideella insatsernas egenintresse. Någon intervjuad har påtalat att även det ideella arbetet, en nödvändig komponent i den allmänna samlingslokalens samlade betydelse och funktions-sätt, måste 'löna sig'. Detta 'löna sig' handlar om att bruka för bestämda ändamål och allt det som man härigenom får tillfälle att tillgodogöra sig.

Den verksamhetsmässiga aspektens ökade betydelse!

Det samtida samhället präglas i hög grad av det innehållsindustriella, av upplevelseindustrin och det upplevelsebaserade, men samtidigt också av aktivitetsdelaktighet och inte bara passivt deltagande. I motsvarande grad tycks det vara betydelsefullt att den allmänna samlingslokalen präglas av en fördjupad verksamhetsplanering och verksamhetsanpassning. Den verksamhetsmässiga aspekten har fått en ökad betydelse. Det räcker inte längre att bara ställa lokal till förfogande, utan den allmänna samlingslokalen måste förbindas med en spontan såväl som planerad verksamhetsmässighet. Vad som är angeläget tycks vara såväl diversifiering som integrering. Öppet hus med utrymme för skilda verksamheter, även spontana och gränsöverskridande, men också en målmedveten planlagd verksamhet inifrån den allmänna samlingslokalen själv. Självklart är förutsättningarna, möjligheterna och angelägenheterna härvidlag varierande för skilda samlingslokaler, av olika storlek och art och i olika miljöer.

Vikten av kulturprogram!

Mer precist tycks det ganska allmänt finnas behov av kulturprogram för deltagande och delaktighet, för livskultur och kulturliv, för gemensamt skapande och förnyelse, för kontakter över gränser, etniciteter, generationer och genrer. Sammanhanget för detta är bland annat att kultur har blivit till en allt viktigare kapitalform. Man behöver bara hänvisa till kulturindustrins ökade betydelse, sådant som musikärorelse, media, design o.s.v., för att understryka denna ökade betydelse. Kreativitet och innovation förmedlas i allt högre grad genom stil och subkultur och kulturellt kapital blir i samma grad en allt viktigare grundval för social differentiering och ojämlikhet. Den allmänna samlingslokalens funktion och roll för närsamhälle och demokrati, för medborgerlig delaktighet och deltagande, påverkas också av denna djupgående samhällsförändring. Vikten av kulturprogram är uppenbar.

Inte bara det permanenta, utan också det tillfälliga!

För verksamhetsinriktningen tycks det vara centralt att man förmår gripa tillfället, att lämna rum för tillfällighetsarrangemang och tillfälliga verksamheter, inte bara det mer permanenta eller återkommande. Ett uttryck som är användbart i sammanhanget är att se till att där finns tillgängliga spontanytor. Orsaken till detta är att samtidens livskultur och kulturliv i allt högre grad inriktas på det temporära och informella, upplevelsen och det omedelbara.

Inte bara i sig själv, utan mobiliserande och i samarbete/ samverkan/samordning!

En viktig ledstjärna tycks också vara att samverka med skilda aktörer och parter, att länka eller kedja ihop sig och att i bred mening samutnyttja. Uppkopplingar, nätverkskontakter och partnerskapssamverkan är tidstypiska nyckelord som också är av central betydelse för den allmänna samlingslokalen. Någon intervjuad har påtalat att det handlar om att få igång ett nytt samarbete på 'konstiga' nya sätt, att slå pakter och att mäkla fram gemensamma resurser genom flersektoriell samverkan och gränsöverskridande partnerskap. Samverkan handlar om en mobilisering av skilda kulturresurser i vid mening. Den allmänna samlingslokalen kan vara en katalysator för olika krafter och att länka ihop handlar om en koppleriverksamhet, att samlat mobilisera de resurser som de facto finns, ideella, privata och offentliga, materiella och mentala o.s.v. Dessutom handlar det inte bara om parter i en vanlig mening, utan även om individuella resurser, inte bara av eldsjälstyp, utan också om individer med särskilt engagemang, särskild kompetens och kreativitet.

Dynamiska betingelser

Infrastruktur – Engagemang – Aktivitet!

Den allmänna betingelsen för den allmänna samlingslokalens dynamiska betydelse tycks vara kombinationen av infrastrukturell lokaltillgång, föreningsaktivitet och ideellt engagemang samt verksamhetsmässig aktivitet i olika former, både inre och yttre, egenorganiserad och organiserad av olika brukare. Man skulle också

kunna formulera det så att det avgörande är initiativet och att detta initiativ får plats och utrymme att verka. Fördelen med den verksamhet som knyts till den allmänna samlingslokalen, med den nära kopplingen till det självskapade och ideella, är också att den inte tenderar att 'gå under av sin egen tyngd'. Även om man många gånger lever ekonomiskt sett trångt, så finns där ett mervärde som väger tyngre än den ekonomiska sparkost man som regel har att hålla sig till. Motsvarande verksamhet, helhetsfinansierad, tjänstemannastyrd och professionellt inriktad, tenderar i många fall att undergrävas finansiellt.

Kompetens och Pedagogik, Personal och Coaching!

Mer specifikt tycks den dynamiska betydelsen i allt högre grad förutsätta tillgång till kunskap och kompetens, vid sidan av ändamålsenlig lokalutformning, utrustning och teknik. Det handlar om arrangörsledet, om publikarbete och marknadsföring. Det handlar om pedagogik, personalresurser för olika former av projektledning och verksamhets-coaching, eftersom det finns så mycket av, vad många intervjuade har understrukit, aktivitetskraft att förädla. Det 'initiativ' som den allmänna samlingslokalen underförstås lämna rum för tenderar att bli allt mera ambitiöst, vilket kanske hänger samman med en allt starkare konkurrens om medborgarnas engagemang, tid och resurser. Det tycks vara en viktig dynamisk betingelse om man har tillgång till personresurser av multikaraktär, kulturblandad, könsblandad och generationsblandad, samt att det finns utrymme för en inre kompetensutveckling.

Utformnings- och utrustningsfrågornas tilltagande vikt!

Möjligheten att vidmakthålla en vital funktion och roll handlar inte bara om lokalen i sig, tillgänglig pedagogisk och annan kompetens, verksamhetscoaching och projektledarskap, utan också om lokalens fysiska utformning och tekniska utrustning. Man kan alltså inte bara se på upplåtelsen i sig, utan måste också beakta lokalens beskaffenhet och vilken verksamhet som är möjlig i lokalen, den innehållsliga funktionen, de aktiviteter och processer som den allmänna samlingslokalen anknyter till och möjliggör. Mediala resurser och uppkopplingsmöjligheter är i ökande grad nödvändiga.

Nya aktivitets- och mötesformer, nya kulturuttryck, kräver en ny teknisk infrastruktur. Den allmänna samlingslokalen blir alltmer, och måste i allt större utsträckning bli, ett digitalt hus, för att fullt ut kunna fylla sin funktion.

Inte bara efterfrågestyrning utan också utbudsinriktning!

För den allmänna samlingslokalens dynamiska betydelse spelar relationen mellan utbud och efterfrågan en viktig roll. Efterfrågan pockar på ett utbud, vilket naturligtvis motiverar en slags efterfrågestyrning när det gäller den allmänna samlingslokalens funktion och roll. Men utbud föder också en efterfrågan, vilket i ett mera offensivt perspektiv talar för också en utbudsinriktning. Att ställa rum till förfogande offensivt, vad beträffar ändamålsenlig utformning och bruk, funktion eller roll, tycks i sig vara en viktig förutsättning för att ge den allmänna samlingslokalens en vital betydelse för närsamhälle och lokal demokrati. Där utrymme ges tenderar också aktivitet och engagemang att uppstå eller uppträda. Utbudet skapar sin egen efterfrågan, en efterfrågan som i många avseenden väcker behov och intressen och härigenom breddar och fördjupar ett medborgarengagemang.

Utvecklingslinjer

Vikten av att öppna upp för och släppa in det nya!

Sammanfattningsvis är det viktigt att understryka att den allmänna samlingslokalen generellt sett tycks spela en viktig roll, men också samtidigt att denna roll på många sätt kan och måste vitaliseras som en viktig beståndsdel i ett demokratiskt samhälle genom att man öppnar upp för och släpper in det nya, lämnar rum för deltagande och delaktighet och eftersträvar att vara en plattform, ett forum och en arena för en livskultur och ett kulturliv av vår tids snitt och som möter det förändringstryck som nya behov och intressen förleder. Detta nya är nära relaterat till just de unga, till nya kulturella uttrycksformer, nya politiska rörelser, kulturmötets mångkulturella beblandning och upplösningen av traditionella könsrelationer, för att inte säga könsmaktsförhållanden.

Det är i hög grad här som vitaliteten och förnyelsekraften, det levande medborgarengagemanget, finns, och i samma grad är det

detta som måste in i lokalerna, in i närsamhället och in i den lokala demokratin. Framsynt är naturligtvis att medvetet på olika sätt bana väg för detta och att motverka förnyelsekraftens marginalisering. Samtidigt som det tycks vara viktigt att variera och diversifiera, att dynamisera genom ålders-, köns- och kulturintegration, tycks det också vara viktigt att just ge ett utrymme för lokala betingelser, lokala initiativ och lokala lösningar.

Det behövs en vidgad lokal tillgång!

Lokal tillgången bör vidgas och varieras. Det behövs flera och skilda typer av allmänna samlingslokaler, i form av bland annat filialer, genom samutnyttjande, genom föreningskooperativ och entreprenader, på basis av bland annat uppdragsersättning och avtalsbaserad samarbetsverksamhet, genom föreningsdrift o.s.v. För en sådan varierad vidgning krävs påhittighet. Samtidigt tycks det vara viktigt att understryka vikten av ett samlat utbud under någon form av samlat ansvar samt att andelsformen eller föreningsmedlemskapet bör lämna öppet för en vid partsmobilisering.

Det behövs nya lokalformer!

Behovet av ett nytt slags rum för nya typer av aktiviteter tycks mera precist vara av behovet påkallat. Ett exempel som kan nämnas är behovet av någon typ av 'black box'-lokal, tekniskt välutrustad och flexibel att inrymma olika slags verksamheter med olika typer av utrustnings- och utformningsbehov. Det räcker inte med traditionella mötes- eller arrangemangsllokaler. Lokalerna måste anpassa sig till de aktivitetsformer som idag är de som i allt högre grad engagerar och här kan man tänka sig mentorskap i tillkomsten av nya lokaler, hyrda eller ej, decentraliserade eller ej, specialutformade eller ej, av drop-in karaktär eller ej o.s.v.

Det behövs en ökad öppenhet och flexibilitet i lokaltillhandahållandet!

Nödvändigheten av en ökad öppenhet och flexibilitet i tillhandahållandet av allmänna samlingslokaler följer av de intryck som tidigare har summerats. I samma grad som man kan finna former för ett vidgat utnyttjande, särskilt i relation till grupper som inte

mer eller mindre av sig själva söker sig till den allmänna samlingslokalen av skäl som har med ekonomiska som andra skäl att göra, tycks den allmänna samlingslokalens vitala betydelse för närsamhälle, medborgaraktivitet och möten över gränser att öka. Nya former för engagemang brukar aldrig vara särskilt väl koordinerade med etablerad struktur, organisatorisk, finansiell och lokalmässig. Brukarråd tycks vara ett fungerande sätt att verka för öppenhet och flexibilitet, liksom en öppenhet för att fixa själv på ett mer eller mindre provisoriskt, successivt och flytande sätt. Helt kort att inte främst servera, men att invitera.

Politiskt förankringsbehov

Det behövs lokala samhällspolitiska handlingsprogram för den allmänna samlingslokalen!

Påtagligt är generellt sett avsaknaden av kommunala kultur- och fritidspolitiska program, liksom ungdomspolitiska och integrationspolitiska program, länkade till demokratiaspekten och de medborgerliga fri- och rättigheterna. Frågan om den allmänna samlingslokalens betydelse för demokrati och medborgarskap berörs som regel överhuvudtaget inte, eller bara högst allmänt och i förbigående, i kommunala mål- och handlingsprogram. Det behövs helt kort lokala samhällspolitiska mål och handlingsprogram för den allmänna samlingslokalen. Det vore ett stort steg framåt om den allmänna samlingslokalen som resurs, med dess funktion och roll, uttalat, öppet och offensivt, markerades och aktualiserades i sådana program. Här finns också ett vidare sammanhang att understryka, nämligen att det vore önskvärt om samhällspolitiken rörande den allmänna samlingslokalen uttalat hanterades som dels en central kulturpolitisk fråga i relation till offensiva kulturpolitiska mål och dels också som en avgörande fråga för hur det kulturella medborgarskapet, vid sidan av det politiska, sociala och civilrättsliga, målmedvetet skall kunna befrämjas. Ett samordnat politiskt ansvar behövs genom beslutade program, länkade till demokratiskt deltagande och kulturellt engagemang för gemensamt samhällsbygge, även om det naturligtvis också förhåller sig så att ett program inte betyder så mycket om den politiska viljan saknas.

PROBLEMATISERING

Samhällsförändringens konsekvenser

Samhällsförändring betyder nya behov, intressen och rörelser, nya konsumtionsvanor och livsstilar, ofta beblandade och gränsöverskridande, kulturkonsumerande och kulturskapande. Parallellt med denna förändring uppkommer också ett behov av en förändrad infrastruktur av rum, kommersiellt som icke-kommersiellt, för nya flöden av möten, utbyten och konfrontationer på träffpunkter, i verksamheter och på offentliga arenor. Själva upprätthållandet av denna förändrade infrastruktur tendererar också att förändras i riktning mot dels ett nätverksbaserat partnerskap mellan olika typer av aktörer, offentliga, ideella, föreningsbaserade och privata, dels också en mera medvetet utformad verksamhetsplanering vad avser lokalutformning, upplåtelseformer, utrustning och innehållslig verksamhet.

Mot denna bakgrund finns det, sammanfattningsvis, ett klart behov av en fördjupad belysning och diskussion rörande den allmänna samlingslokalens betydelse i relation till förhållanden av följande slag.

Närsamhället i ett förändringsperspektiv under de senaste decennierna

De lokalsamhälleliga betingelserna har förändrats. Idag är det lokala samhället i flera bemärkelser mera konkurrensutsatt, mera imageberoende och mera avhängigt en slags upplevelseinriktad dimension. Vikten av närsamhällets vitalitet och attraktivitet och närsamhället som bas för identitet och självbild och samtidigt socialt engagemang har tilltagit, vilket har konsekvenser för en samhällspolitik rörande de allmänna samlingslokalernas funktion och roll.

Invånarnas möjligheter att utöva de grundlagsfästa mötes-, yttrande- och föreningsfriheterna

Innebörden av mötes-, yttrande- och föreningsfrihet är idag inte desamma som tidigare. Att samlas till möte, yttra sin mening och organisera sig tycks ha blivit betydligt mera mobilt, spontant, tillfälligt samt sakfråge- och kanske även enfrågeinriktat än tidigare. Att ge rum för grundlagsfästa mötes-, yttrande- och förenings-

friheter måste i motsvarande grad anpassas till dessa förändrade villkor.

Den lokala demokratin och invånarnas deltagande i de politiska processerna

Innebörden av och formerna för politiskt deltagande och lokal demokrati är förändrade. Vi möter idag allt oftare ett mera aktivtetsinriktat engagemang och ett allt mindre passivt medlemskapsinriktat. Hur förutsättningarna för lokal demokrati och en struktur för medborgarnas deltagande skall utformas är något som nära berör den allmänna samlingslokalens funktion och roll.

Det civila samhället och det medborgerliga deltagande i samhällslivet

Balansen mellan offentligt, privat och civilt har förskjutits. På ett generellt plan möter vi idag i allt högre grad dels egenorganisering eller privatisering av olika verksamheter på civilsamhällelig basis och dels olika former av partnerskapssamverkan. Villkoren för det medborgerliga deltagandet i samhällslivet har i motsvarande grad förändrats. Den ideella sektorn och det civila samhället fungerar allt oftare som organisationsbasis eller som part i partnerskapsbaserade samarbeten, vilket också har konsekvenser för den allmänna samlingslokalens uppdrag, funktion och roll.

Möten mellan individer med olika etnisk och kulturell bakgrund

Till följd av globalisering, migration och uppkomsten av ett etniskt blandat och mångkulturellt samhälle en diskussion om hur samhällsbygget skall ske med mångkulturella, interkulturella och transkulturella förtecken. Hur skall möten, utbyte och beblandning ske? Vilka är förutsättningarna och formerna för en mångkulturell demokrati? I vilken grad måste mobilisering kring en egen grupp-specifik mobilisering först ske, innan beblandning eller gränsöverskridande sammanblandning kan åstadkommas? Även i detta avseende har den allmänna samlingslokalen en viktig roll att spela, som infrastruktur, som plattform, som arena och som forum. Frågan är bara mera precist vilken.

Samhällsförändringen har konsekvenser på flera olika nivåer, konsekvenser som måste genomdiskuteras, och ett nödvändigt förnyelsearbete måste utformas på ett medvetet sätt. Ju mer uttalade och genomtänkta motiv och mål som kan formuleras för en politik för den allmänna samlingslokalen, desto bättre. Och motiven och målen måste bygga på en medvetenhet om vilka nya villkor och uppgifter det är som samhällsförändringen själv implicerar.

Nyckeldimensioner

De nyckeldimensioner för en analys av den allmänna samlingslokalens betydelse som vi har pekat på hänger samman med vikten av att anlägga för det första ett *kulturperspektiv* i vid mening, för det andra ett *verksamhetsperspektiv*, likaledes i vid mening, samt för det tredje att anlägga ett *perspektiv på specifika grupper och aktivitetsformers behov*, närmare bestämt de etniska minoriteternas, de ungas och de nya kulturella uttryckformernas och uttryckens samt nya sociala rörelsernas lokalbehov.

Motsvarande nyckelord när det gäller frågan om villkoren och uppgiften för de allmänna samlingslokalernas funktion och roll skulle sammanfattningsvis kunna sägas vara *nya behov*, ett *nytt uppdrag* och kanske också ett *nytt samhällskontrakt*, vilket allt också nära hänger samman med nödvändigheten av *nya förhållningssätt* och *nya strukturer*. Dessa i sin tur är nära avhängiga frågan om vilka motiv och mål det egentligen är som skall ligga till grund för samhällspolitiken rörande allmänna samlingslokaler.

Här kan den rad kritiska frågor resas.

Kritiska frågor

På det konkreta planet behövs en diskussion om sådant som *huvudmannaskap, finansiell ansvarsfördelning, grad av och former för samordning, samverkan och samarbete mellan olika kategorier av aktörer, partnerskap mellan offentligt, privat och ideellt* samt frågan om *stöd- eller satsningsändamål*.

Vad som i detta perspektiv måste diskuteras är om rådande stödmodell med sitt ansvarstagande och sin ansvarsfördelning längre är funktionell när det gäller det samhällsuppdrag som ges den allmänna samlingslokalen eller det samhällsuppdrag som den

allmänna samlingslokaler förväntas fylla, inklusive de incitament och den styrning som stödmodellen implicerar. Samhällsuppdraget, uppdragsersättningen och den mer eller mindre avtalsbaserade samarbetsverksamheten mellan olika aktörer eller parter måste kanske reformeras och även helt enkelt utvidgas.

Konkret handlar det bland annat om den etablerade tredelning som innebär investeringsstöd från stat, driftsstöd från kommun och verksamhetsstöd från förening. Omfattningen av dessa stöd och vad de konkret innehåller eller omfattar måste kanske göras till föremål för en översyn, liksom gränserna mellan de olika stödändamålen och även hur omfattande stödet egentligen är. I längden är det inte tillfredsställande att utrymmet för ett stöd till de allmänna samlingslokalerna i första hand bestäms av den omfattning som gällde igår, istället för att i vid mening politiska, demokratipolitiska, kulturpolitiska och integrationspolitiska samt ungdomspolitiska, fritidspolitiska och även jämställdhetspolitiska, överväganden läggs till grund för de resursmässiga satsningar, avvägningar och prioriteringar som tillämpas. En översyn av dessa aspekter är en politisk utmaning för vilken en del hållpunkter skulle kunna markeras. Här markeras några hållpunkter som berör det kulturpolitiska, frågan om kulturellt medborgarskap samt vilken betydelse ungt och närsamhälleligt egentligen har i sammanhanget.

En kulturpolitisk utmaning

Ramen för en politik rörande allmänna samlingslokaler är i hög grad kulturpolitisk i den anda som den nya kulturpolitiken etablerade innehållsligt och institutionellt i mitten på 1970-talet med vad som har kommit att kallas för den nya kulturpolitiken. Grundstenarna i svensk kulturpolitik är sedan dess förknippad med konst och kultur, jämlikhet och deltagande, yttrandefrihet och demokrati. Med tiden har det dock skett en slags marknadsanpassning och de kulturpolitiska ambitionerna har allt mera kopplats upp mot en slags instrumentell-ekonomisk samhällsfunktion. Kulturinstitutionerna kommersialiserar sig i högre grad, folkbildningen tycks ha förlorat sin udd och som medborgare omvandlas man successivt till kund och konsument.

Många har konstaterat att i ett individualiserat och kommersialiserat samhälle är det inte lika nära till hands, pockande eller ens

möjligt, att på ett enkelt sätt samlas, göra gemensam sak eller bara träffas. Först i en gemensam strävan eller kamp att förändra sin egen eller sakernas tillstånd föds, menar man, kravet på bildning, ett gemensamt språk och gemensam orienteringskarta, mobilisering och organisering. Det känns i detta sammanhang angeläget att understryka önskvärdheten av en kulturpolitik, också på området allmänna samlingslokaler, som kan balansera, motbalansera och kalibrera, olika behov och intressen, uttryck och institutionella ramar, aktörer och parter. Den demokratiska ambitionen om vidgat deltagande och fördjupad delaktighet är central. Förhållningssättet och attityden till öppning och förnyelse är avgörande. En offensiv hållning är mera motiverad än en defensiv. Den nya kulturpolitikens ambitiösa motiv och mål har fortsatt mycket som talar för sig. Och det är en utmaning att inlösa dess ambitioner även i 2000-talets samhälle.

Kulturellt medborgarskap på agendan

Frågan om det kulturella medborgarskapet måste upp på dagordningen. Normalt diskuterar man frågan om medborgarskap i relation till civilrättsliga aspekter, politiska rättigheter och sociala rättigheter. Med det civilrättsliga avses sådant som rätt till personlig säkerhet, egendomsrätt, yttrande- och föreningsrätt och liknande. Med medborgarskapets politiska aspekter avses sådant som rösträtt, rätt att inneha offentliga ämbeten och liknande. Med de sociala rättigheterna avses i första hand rätten till välfärd eller en viss levnadsnivå samt rätten till utbildning.

Poängen med denna tredelning är att visa att ett fullt utbyggt medborgarskap innefattar flera aspekter eller dimensioner, formella som substantiella, och att respektive aspekter var och en förutsätter de andra, d.v.s. att de är ömsesidigt avhängiga. Det är svårt att tänka sig möjligheten att fullt ut utöva sitt politiska medborgarskap om man inte har de sociala förutsättningarna för detta, det vill säga är inkluderad i ett välfärdssamhälle och garanterad en minimal levnadsstandard och utbildningsnivå. På samma sätt förutsätter det civilrättsliga medborgarskapet att man kan utnyttja sina politiska rättigheter o.s.v.

Frågan om medborgarskapets former och gränser i vår globaliserade värld med sina transnationella befolkningsrörelser, sin etniska och mångkulturella beblandning och förändringstakt, måste grund-

ligt diskuteras. I realiteten måste idag de kulturella rättigheterna ses som en viktig och idag oundgänglig dimension av medborgarskapet i sig. Kultur i olika former har kommit att betyda mer och mer parallellt med att det dagliga livet i allt högre grad påverkas av kulturella faktorer. Med den kulturella sfärens allt viktigare roll måste medborgarskapsrättigheterna allt närmare också kopplas till substantiella kulturella engagemang, möjligheter och förpliktelser. Till de civilrättsliga, politiska och sociala rättigheterna måste nu också fogas de kulturella rättigheterna i betydelsen rätten till att vara sociokulturellt inkluderad eller integrerad och rätten att vara delaktig i det gemensamma kulturskapandet på den offentliga arenan på lokal, nationell och global nivå.

Kulturens demokratisering förutsätter delaktighet i kulturskapandet och att kulturella åtskillnader eller distinktioner motverkas. Det handlar konkret om att ha tillgång till kunskaper och nyttigheter som möjliggör ett jämlikt deltagande i samhälls- och kulturbygget för påverkan av det symboliska utbytet där mening, identitet, politiska ambitioner och så vidare formas. Det handlar om att inte vara marginaliserad, men accepterad, integrerad och representerad, utan krav på normaliserande assimilation. Och det handlar om utrymme för självtillit, självbestämmande och självutveckling genom kollektiv organisering, genom vilken olika initiativ och projekt kan genomföras.

Ett breddat och fördjupat kulturellt medborgarskap lämnar rum för tillgång till ett aktivt deltagande, till kreativitet i identitetsarbete och formande av subkulturella livsstilar samt ett experimenterande med nya samlevnadsstrukturer och gemenskapsformer, liksom former för politiskt deltagande, autonomi och motstånd, genom kulturell praxis och kulturella processer. Sådan praxis och sådana processer kan skapa ett interkulturellt rum för kulturellt utbyte, kulturdebatt och kulturpolitisk handling. I det globaliserade och mångkulturella samhället är den typen av kulturellt deltagande och kulturellt medborgarskap oundgängligt, på det lokala och regionala planet, såväl på det nationella och globala.

Det kulturella medborgarskapet är kopplat till en utvidgning av de medborgerliga rättigheterna, inte bara vad gäller rätten till läskunnighet, utbildning och omvärldskunskap, eller rätten till förkovran, personlig växt och 'karriär'. Vid sidan av rätten till att få ta del av kulturen är rätten att få vara medskapande, rätten till 'participation' och 'empowerment', fundamental och fundamental i ökande grad. Kulturellt medborgarskap betyder i grund och botten

att man accepteras utan krav på 'normalisering', att man erkänns utan att marginaliseras, att man är representerad direkt eller indirekt vad avser ens behov och intressen och att man helt kort är integrerad och inte assimilerad eller underordnad. Det kulturella medborgarskapet betyder att man spelar med, får spela med och kan spela med, i offentligheten på det lokala, nationella och globala planet. Att man aktivt är delaktig i kulturen, den mänskliga ordningen. Att där finns rum för delaktighet, samtidigt som autonomi och möjlighet till alternativ eller motstånd.

De allmänna samlingslokalernas uppkomst och tillkomsten av ett offentligt stöd för dessa allmänna samlingslokaler på 1940-talet är egentligen en historia om det kulturella medborgarskapet, hur det har etablerats och fördjupats parallellt med en vidgning till nya grupper och föränderliga verksamheter till innehåll och form. Historien har naturligtvis inte heller i dessa avseenden stannat upp sedan mitten av förra århundradet. För utvecklingen av den allmänna samlingslokalens uppdrag, roll och funktionssätt område är frågan om det kulturella medborgarskapet ett fundamentalt perspektiv.

Fokus på 'ungt' och 'närsamhälleligt'

Frågan om den allmänna samlingslokalens betydelse bör också perspektiveras i relation det som är 'ungt' och det som är 'närsamhälleligt'.

'Ung' betyder bland annat 'som vill stå för något nytt', i motsats till 'gammal', i betydelsen 'som har existerat under lång tid'. Ung livskultur och ungt kulturliv betyder helt enkelt ny kultur, snarare än ungdomskultur, även om det senare i hög grad är en del av det förra. Ung kultur uppstår och försvinner, är individuell och sökande, ofta alternativ, på väg att bli etablerad, finkulturell och/eller kommersialiserad. Ung kultur är å ena sidan gränsöverskridande, eventuellt också gränslös i en god mening, men också gränssättande och gränslös i en dålig mening, uteslutande och sig själv avgränsande. Det avgörande i sammanhanget är ofta själva inramningen, den grad av frizon och växtutrymme, respektive restriktioner och instängdhet eller marginalisering som ung kultur möts av.

Detta kan vara viktigt att ha i minnet. Att synliggöra sig för, öppna upp sig och finna former för det unga är viktigt inte bara i

ett kultur och förnyelseperspektiv, utan också i ett demokrati-perspektiv. Det unga och nya ickeetablerade måste med, på alla plan, för en delaktig och vital demokrati. Det unga behöver och vill äga rum, i hög grad äga rum i det offentliga, göra avtryck i det offentliga, offentligt intryck. Den allmänna samlingslokalen har en central betydelse i sammanhanget, principiellt och förhoppningsvis också reellt, i ökande grad och i allt flera konkreta tillfällen.

Det 'lokala' eller 'närsamhälleliga' antyder normalt sett det nära bandet mellan plats eller livsrum, social praktik eller interaktion och identitet eller tillhörighet. Det är här som förankring och trygghet kan ges. Vanligtvis har också det lokala stått för en ganska omedelbar homogenitet, likhet och samhörighet. Idag förhåller det sig inte riktigt på det viset. Globalisering och migration, med en modernisering av traditioner och kulturblandning, har löst upp given homogenitet, likhet och samhörighet, också i hög grad på det lokalsamhälleliga planet, såväl i glesbygd som i storstadsförortsmiljö, och i livsmiljöer däremellan likaså. Den stora utmaningen idag är att verka för och åstadkomma integration, en balansering av centrifugala och centripedala krafter som hotar att fragmentera även det nära och lokala sociala livet. Den allmänna samlingslokalen är en viktig plattform för integrationspolitisk arbete och är som resurs något som kan fungera som och utvecklas till ett forum och en arena för integration av centrifugala krafter.

I studier rörande lokal kultur har man kunnat konstatera att lokalt kulturliv är en viktig mekanism för att motverka marginalisering och för att skapa social sammanhållning och solidaritet. Inte minst har man påpekat att det lokala lämnar rum för spontana aktiviteter och amatörkultur där man som medborgare har möjlighet att leva ut sitt engagemang och sin kreativitet. Möjligheterna till ett sådant deltagande befrämjar också självtillit och social tillit. Viktigt är också att man tycker sig kunna konstatera att det är på det lokala planet som man möter en större öppenhet för gränsöverskridande verksamheter mellan olika kulturformer, vilket öppnar upp för nyskapande möten på kors av givna tillhörigheter. Nämnas skall också att det är främst i närsamhället som man för första gången möter sådant som teater, politiskt liv, föreningsaktivitet o.s.v.

Det är helt klart att nämnda konstateranden kan vara och bör vara en stark inspirationskälla för en utveckling av de allmänna samlingslokalerna och en fördjupning av deras betydelse för närsamhälle och lokal demokrati. Och den allmänna samlingslokalen gör här också sitt värv.

AVSLUTNING

Den allmänna samlingslokalens äga/rum

Denna studie har handlat om den allmänna samlingslokalens betydelse för närsamhället och den lokala demokratin, medborgarnas möjlighet att utnyttja sina medborgerliga fri- och rättigheter.

Vad betyder egentligen 'betydelse'? Först och främst 'innehåll' eller 'innebörd', men också 'vikt som faktor i visst sammanhang'. Sammanhanget i föreliggande fall är det nära sociala utbytet i det lokala, bland de som lever samman på ett organiserat sätt inom ett lokalt närområde, medborgerliga fri- och rättigheter samt demokrati i meningen folkstyre med underförstådd bred delaktighet och brett deltagande.

Den allmänna samlingslokalens betydelse kan sammanfattningsvis sägas vara nära förknippat med äga/rum, just med ett snedstreck emellan. Det är i hög grad här som det äger rum, som det händer och sker något, försiggår och inträffar. Den allmänna samlingslokalen uppträder ofta som en äga, ett område att brukas (och odla) av en grupp som finns lokalt (hör till en gård). I den allmänna samlingslokalen ges rum, utrymme för, och i denna mening är den allmänna samlingslokalen något någonstans mellan livskulturens och kulturlivets vardagsrum och verkstad. Här finns det en möjlighet till demokratisk delaktighet, för engagemang, alternativ och förnyelse att äga rum.

I denna mening kan man tala om den allmänna samlingslokalens äga/rum i alla dess betydelser.

Sense moral

Avslutningsvis kanske det kan vara tillåtet att formulera en slags sense moral, i meningen principiella och även i viss mening moraliska budskap, när det gäller den allmänna samlingslokalens allmänna betydelse.

Av stor vikt att inte bara se den allmänna samlingslokalen som en funktion för direkt demokratiskt deltagande via dess mer eller mindre förenings- och organisationstraditionella former. Det kulturella deltagandet, livskulturen som levd kultur och kulturlivet i mera strikt mening utgör också en viktig förutsättning där den allmänna samlingslokalen fyller en fundamental funktion. Ett utvidgat kulturellt medborgarskap och en sammanlänkning av

Demokrati och Kultur, med stort D respektive K, befrämjar ett deltagande och en delaktighet för vår tids förutsättningar och behov. Viktigt är att inom denna ram också öppna upp för aktiviteter som inte är organiserade traditionellt eller som har en verksamhet med inriktning och i former som inte är helt väletablerade. Sett i ett fältperspektiv, ur den lokala allmänna samlingslokalens perspektiv, tycks alla konkreta markeringar härvidlag, ett synliggörande av goda exempel på förnyelsearbete, liksom riktade stöd och liknande insatser, vara av stor vikt.

Studiens sammanfattande sense moral skulle också kunna sammanfattas med följande riktmärken för den allmänna samlingslokalens betydelse och utveckling, riktmärken för att inlösa den resurs, den potential, som den allmänna samlingslokalen med vital utformning och praxis kan vara.

Open space rum, offentligt rum, offentlighet.

Sense of place, identitet, tillhörighet.

Empowerment, bemäktigande

Cultural citizenship, medskapande medborgarskap.

Önskvärt är om ramen för samhällspolitiken rörande den allmänna samlingslokalen, i linje med dessa riktmärken, uttalat hanterades som dels en central kulturpolitisk fråga i relation till offensiva kulturpolitiska mål och dels också som en avgörande fråga för i vilken grad det kulturella medborgarskapet, vid sidan av det politiska, sociala och civilrättsliga, och härigenom en fördjupad demokrati, skall kunna befrämjas.

BILAGA

Informantförteckning

Ett nära 100-tal informanter har intervjuats från mars till oktober 2003, innefattande lokalhållare, brukare, kulturentreprenörer, anställda, tjänstemän, föreningslivsaktiva o.s.v., representerande Våra Gårdar, Bygdegårdsrörelsen, Folkets Hus & Parker, offentlig förvaltning, det fria kulturlivet, organisationer och föreningar o.s.v., knutna till ett 10-tal områden eller miljöer, stora och små, centrala och perifera, expansiva och kontraktiva (Gällivare kommun, Umeå kommun, Örnsköldsvik, Järvafältet, Nacka, Årsta, Gotland, Västerås, Hammarkullen/Angered, Värnamo kommun

och Karlshamns kommun). De informationer och upplysningar, erfarenheter och uppfattningar, som dessa har förmedlat utgör det tunga och viktiga underlaget för studiens intryck och bedömningar. Till följande informantförteckning borde också föras deltagarna, företrädare för bland annat allmänna samlingslokaler och kommuner, på ett antal konferenser anordnade av utredningen. Även i samband med dessa har viktiga informationer och upplysningar, erfarenheter och uppfattningar, redovisats, vilka också har beaktats i studiens allmänna intryck och bedömningar.

<i>Cissi Andersson</i>	Laponiaprojektet/-huset, Porjus
<i>Aspebo m.fl</i>	(gymnasieelever) Nattcaféprojektet, Gällivare
<i>Lena Björkman</i>	ABF/musikföreningen 'Gropen', Malmberget
<i>Laila Furuskog</i>	f.d. kommunpolitiker/'Vänner utan gränser', Gällivare
<i>Ola Hansson</i>	Gällivare FH
<i>Lis-Marie Hjortfors</i>	kommunfullmäktig/nämndledamot, Koskoskulle
<i>Bertil Holmgren</i>	Nattavaara Hembygdsförening
<i>Märit Inga</i>	Hälsorådet/Ungdomsrådet, Gällivare
<i>Lars Israelsson</i>	Kultur och fritid, Gällivare
<i>Jerker Johansson</i>	Musikskolan, Gällivare
<i>Birgitta Karlsson m.fl</i>	Hakkas BG
<i>Ann-Helene Köbler</i>	f.d. ungdomsrådsledare/Kultur och fritid, Gällivare
<i>Torbjörn Lindkvist</i>	Gällivare FH
<i>Siv Vågman (m.fl.)</i>	Hakkas FH
<i>Berndt Vännström</i>	Kultur och fritid, Gällivare
<i>Robert Ahlenius</i>	Musikens hus', Umeå
<i>Hans Andersson</i>	Umeå FH
<i>Niklas Carlsson</i>	'Nexus'/TBV, Umeå
<i>Kicki Fagerlund</i>	'She's got the beat', Umeå
<i>Cissi Gustafsson</i>	tidigare 'Humlan', Umeå
<i>Gerd Jonsson</i>	ABF, Umeå
<i>Bert Karlsson,</i>	Ersboda FH, Umeå
<i>Ulla Karlsson</i>	Umeå Teaterförening
<i>Jonas Larsson</i>	Ungdomsprojektet, Fritidsförvaltningen, Umeå
<i>Martin Larsson</i>	'Nexus'/TBV, Umeå
<i>Eva Lindau</i>	Umeå Teaterförening
<i>Charlotta Lundkvist</i>	Kulturförvaltningen, Umeå
<i>Kerstin Marquardt</i>	Sörmjölle BG, Umeå

<i>PO Moberg</i>	IOGT Umeå/Norrland
<i>Michael Norén</i>	'Hamnmagasinet', Umeå
<i>Lasse Olsson</i>	Fritidsförvaltningen, Umeå
<i>Margareta Rönngren</i>	Grundskolenämnden, Umeå
<i>Åsa Sävsten</i>	Programansvarig 'Stad och Land', Västerbotten
<i>Kjell Telberg</i>	Fritidsförvaltningen, Umeå
<i>Meta Tunell</i>	Umeå Teaterförening
<i>Gunnel Åström</i>	Bygdegårdarnas Riksförbund/Vuxenskolan, Umeå
<i>Bojan Öblund</i>	Obbola Hembygdsförening
<i>Anders Brun</i>	Kultur och Fritid, Örnsköldsvik
<i>Maggis Frisk</i>	Kultur och Fritid, Örnsköldsvik
<i>Gunnar Holmberg</i>	Sliperiet, Örnsköldsvik
<i>Ann-Britt Rådström</i>	Kultur och Fritid, Örnsköldsvik
<i>Björn Gardarsson</i>	Rinkeby FH
<i>Hasse Grafström</i>	Kulturcaféet Tensta Träff
<i>Kjell Hedkvist</i>	Rinkeby FH
<i>Lilian Larsell</i>	ABF Västerförort
<i>Tuula Rusanen</i>	Spånga-Tensta SDF
<i>Sirpa Rydh</i>	Spånga-Tensta SDF
<i>Bosse Ståldahl</i>	Boo FH
<i>Lena Wall</i>	Boo FH
<i>Iris Birath,</i>	Årsta FH
<i>Jan Alamo</i>	Fritidsförvaltningen, Gotland
<i>Yngve Friberg</i>	Bläse kalkbruk museum och kulturcentrum, Gotland
<i>Arne Grau-Amné</i>	fritidschef, Gotland
<i>Eva Pettersson</i>	Väskinde BG, Gotland
<i>Jonas Bresser</i>	Växhuset, Västerås
<i>Dag Celsing</i>	Västerås Konserthus
<i>Anna Sjöberg (m.fl.)</i>	CuLTUREN, Västerås
<i>Erik Klinga</i>	ungdomskonsulent, Västmanland
<i>Marianne Andersson</i>	Blå Stället, Angered
<i>Jorges Martorell</i>	Hammarkullen FH
<i>Kerstin Wennergren (m.fl.)</i>	Hammarkullen FH
<i>Noah Anagbonu</i>	Socialförvaltningen, Värnamo
<i>Ghigi Berndtson</i>	Vuxenskolan/Bredaryds BG
<i>Benny Engstrand</i>	Fritidsförvaltningen, Värnamo
<i>Roland Johnsson</i>	Norra skolan/Bredaryds BG
<i>Stefan Holmström</i>	Bredaryds BG
<i>David Huynh</i>	kommunalfullmäktig, Värnamo

<i>Helge Klöver</i>	f.d. ordf. PRO, Värnamo
<i>Annika Lagergren</i>	Stiftelsen FH, Värnamo
<i>Lennart Stockhaus</i>	Stiftelsen FH, Värnamo
<i>Tommy Svensson</i>	ABF, Värnamo
<i>Eva Törn</i>	danspedagog, Värnamo
<i>Ivan Vlastic</i>	kommunalfullmäktig, Värnamo
<i>Bitte Wigert</i>	kulturchef, Värnamo
<i>Kjell Andersson</i>	Bellevueparken/FH, Karlshamn
<i>Karl-Erik Björk (m.fl.),</i>	Karlshamn FH
<i>Pernilla Ekwall Liljeqvist</i>	kultursekreterare, Karlshamn
<i>Lennart Henriksson</i>	Utvecklingsenheten, Karlshamns kommun
<i>Eskil Mattson (m.fl.)</i>	Mörnum Folkets Hus & Park-förening
<i>Olle Olofsson</i>	IOGT-NTO-huset/Våra Gårdar, Mörnum
<i>Ingela Persson</i>	Fritidsförvaltningen, Karlshamn
<i>Christer Peterson</i>	Fritidsförvaltningen, Karlshamn
<i>Björn Stoltz</i>	Lokstallsföreningen, Karlshamn
<i>Conny Svensson</i>	kulturentreprenör, Östersjöfestivalen, Karlshamn
<i>Anna-Karin Andersson</i>	förbundssekreterare, ATR Riks
<i>Eva Karlsson</i>	Folkets Hus och Parker, Stockholm

Plus ett antal deltagare på utredningens konferenser, deltagare som bland annat representerar lokalhållande allmänna samlingslokaler och kommuners kultur- och fritidsförvaltningar.